

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EBÛ DÂVÛD'UN (Ö. 275/888) SÜNEN ADLI ESERİNDE
YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN
TESPİT VE TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül BAYKA

**Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK

OCAK - 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

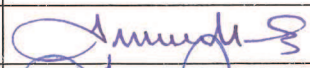
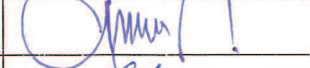

EBÛ DÂVÛD'UN (Ö. 275/888) SÛNEN ADLI ESERİNDE
YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN
TESPİT VE TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül BAYKA

Enstitü Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi

Bu tez 29/01/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından ~~Oybirliği~~ / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK	Başarılı	
Prof. Dr. Nuh ARSLANTAŞ	Başarısız	
Doç. Dr. Hayati YILMAZ	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Betül BAYKA

29/01/2016

ÖNSÖZ

Çalışmamızda Ebû Dâvûd'un fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini içeren *Sünen* adlı eserinde yer alan megâzî ile ilgili rivayetler incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ilk dönem İslâm Tarihi kaynaklarından Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshâk'ın megâzîye dair rivayetleriyle mukayese edilmiştir. Tezimizde Hadis usulüne göre nakledilen rivayetler ile megâzî yazıcılığındaki usul ile nakledilen rivayetler arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması ve bu iki ilim dalındaki rivayet gelenekleri arasındaki bilgi bağlarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, insanî ve akademik değerleri ile örnek aldığım, tecrübelerinden istifade ederken göstermiş olduğu sabır ve özveriden dolayı kıymetli hocam Prof. Dr. Levent Öztürk'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca hayatımın her anında destek ve dualarını benden esirgemeyen, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anne ve babama minnettarım.

Betül BAYKA

29/01/2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İNCELENEN MÜELLİFLER VE ESERLERİ	6
1.1. Ebû Dâvûd ve <i>Sünen</i> Adlı Eseri	6
1.2. Mukayeseye Esas Alınan Megâzî Müellifleri ve Eserleri	8
BÖLÜM 2: SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLER	12
2.1. Bedir Savaşı	12
2.1.1. Savaş Öncesinde Yaşanan Gelişmeler	12
2.1.2. Savaşın Seyri	13
2.1.3. Elde Edilen Ganimetlerin Taksimi	14
2.1.4. Savaşta Ele Geçirilen Esirlerin Fidyeye Karşılığı Serbest Bırakılması.....	15
2.1.5. Bedir Savaşı Hakkında Nâzil Olan Âyetler	16
2.2. Benû Kaynukâ'	17
2.3. Uhud Savaşı	17
2.3.1. Savaş Sırasında Yaşanan Hâdiseler	18
2.3.2. Uhud Şehitlerinin Defin İşlemleri	19
2.4. Benû Nadîr	20
2.5. Zâtü'r-Rikâ'	22
2.6. Benû Mustalik	24
2.7. Hendek Savaşı	24
2.8. Benû Kurayza.....	25
2.9. Hudeybiye	26
2.9.1. Hudeybiye Seferi	26
2.9.2. Hudeybiye Antlaşması ve Şartları	28
2.9.3. Hudeybiye Dönüş Yolunda Yaşanan Hâdiseler.....	30

2.10. Hayber Savaşı.....	31
2.10.1. Hayber Gazvesi'nde Yaşanan Hâdiseler	31
2.10.2. Hayber'de Elde Edilen Ganimetler ve Taksimi.....	33
2.10.3. Savaş Sonrası Gerçekleştirilen Uygulamalar.....	39
2.10.4. Hayber Savaşı'ndan Medine'ye Dönüş	41
2.11. Mûte Seriyyesi	42
2.12. Zâtü's-Selâsil Seriyyesi.....	43
2.13. Mekke'nin Fethi	43
2.13.1. Fetih Öncesi Yaşanan Hâdiseler	43
2.13.2. Yola Çıkış ve Yolculuk	44
2.13.3. Mekke'nin Fethi ve Hz. Peygamber'in Uygulamaları.....	46
2.13.4. Mekke Halkına Emân Verilmesi	49
2.13.5. Hz. Peygamber'in Mekke'nin Fethedildiği Gün Gerçekleştiği Hutbe ..	51
2.14. Huneyn Savaşı.....	52
2.14.1. Savaş Öncesi Yapılan Hazırlıklar	52
2.14.2. Huneyn Savaşı Günü Yaşanan Hâdiseler	53
2.14.3. Huneyn Savaşı'nda Elde Edilen Ganimetler ve Taksimi	56
2.15. Tâif Kuşatması	57
2.16. Tebük Seferi	58
2.16.1. Tebük Seferi Öncesi Savaş Hazırlığı	59
2.16.2. Hz. Peygamber'in Tebük Seferindeki Bazı Uygulamaları	59
2.16.3. Savaş Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	60

BÖLÜM 3: SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN MEGÂZÎ KİTAPLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI	64
3.1. Bedir Savaşı	64
3.2. Benû Kaynukâ	67
3.3. Uhud Savaşı	67
3.4. Benû Nadîr	73
3.5. Zâtü'r-Rikâ'	75
3.6. Benû Mustalik	75
3.7. Hendek Savaşı	76

3.8. Benû Kurayza.....	77
3.9. Hudeybiye	78
3.10. Hayber Savaşı.....	81
3.11. Mûte Seriiyesi	83
3.12. Zâtü's-Selâsil Seriiyesi.....	84
3.13. Mekke'nin Fethi	85
3.14. Huneyn Savaşı.....	89
3.15. Tâif Kuşatması	92
3.16. Tebük Seferi	93
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

b.	: Bin
Bk.	: Bakınız
bt.	: Binti
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
Nşr.	: Neşreden
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
ty.	: Tarihsiz/ tarih yok
ö.	: Ölüm

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Sünen'deki Meğâzî Rivayetlerinin Kitap Başlıklarına Göre Dağılımı.....	61
Tablo 2	: Kitap Başlıklarına Göre Toplam Rivayet Sayısı.....	62
Tablo 3	: Megâzî İle İlgili Konular ve Toplam Rivayet Sayısı.....	63
Tablo 4	: Bedir Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	65
Tablo 5	: Benû Kaynukâ İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	67
Tablo 6	: Uhud Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	68
Tablo 7	: Benû Nadîr İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	74
Tablo 8	: Zâtü'r-Rikâ' İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	75
Tablo 9	: Benû Mustalik İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	75
Tablo 10	: Hendek Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	76
Tablo 11	: Benû Kurayza İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	77
Tablo 12	: Hudeybiye İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	79
Tablo 13	: Hayber Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	82
Tablo 14	: Mûte Seriyyesi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	83
Tablo 15	: Zâtü's-Selâsil Seriyyesi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	84
Tablo 16	: Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	86
Tablo 17	: Huneyn Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması	90
Tablo 18	: Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	92
Tablo 19	: Tebük Seferi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması.....	94

Tezin Başlığı: Ebû Dâvûd'un (ö. 275/888) *Sünen* Adlı Eserinde Yer Alan Megâzî İle İlgili Rivayetlerin Tespit ve Tahlili

Tezin Yazarı: Betül BAYKA

Danışman: Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK

Kabul Tarihi: 29 Ocak 2016

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 101 (tez) +12 (ek)

Anabilimdalı: İslam Tarihi ve Sanatları **Enstitü Bilim Dalı:** İslam Tarihi

Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlar hakkında yazılmış özel monografiler bulunmaktadır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışları hakkında bilgi sunan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in savaşları hakkında bilgi olup olmadığı hususu merak konusudur. Hadis Edebiyatı'nda Kütüb-i Sitte olarak meşhur olan altı hadis kitabından birisi Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eseridir. Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eseri sadece ahkâmla ilgili hadislere yer veren ve bu rivayetleri fıkıh bablarına göre tertip eden hadis alanındaki en önemli kaynaklardan birisi olmakla birlikte bu eserde Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlar ile ilgili bilgi olup olmadığının araştırılması tarih ve hadis bilim dallarına katkı sağlayacak niteliktedir. Öte yandan elde edilecek olan bilgilerin megâzî kitaplarındaki rivayetlerle uyum arz edip etmediği, her iki literatürde farklı bilgi gruplarının bulunup bulunmadığı hususları da cevaplanması gereken temel sorunlardan birisi olarak karşımızda durmaktadır.

Tezimiz Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde yer alan rivayetlerdeki Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlara (seriyye-gazve) ait nakillerin tespitini ve elde edilen bilgilerin bazı ilk dönem megâzî eserleriyle mukayesesini hedeflemektedir. Karşılaştırmaya esas olarak her biri İslam Tarihi alanında otorite kabul edilen ilk dönem megâzî müelliflerinden Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak'ın rivayetleri seçilmiştir.

Araştırmamızın sonucunda, Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde megâzî ile ilgili müstakil bir bölüm olmamasına karşın göz ardı edilemeyecek kadar önemli sayıda rivayet bulunduğu tespit edilmiştir. Bu rivayetlerdeki bilgilerin bir kısmı mukayeseye esas aldığımız eserlerdeki bilgilerle birebir uyuşurken bir kısmının sadece Ebû Dâvûd'un eserinde yer aldığı görülmüştür. Mukayeseye esas aldığımız bilgilerin, megâzî alanında yazılan özel kitaplar olması hasebiyle ilgili literatürde daha tafsilatlı olduğu açıktır. Her iki literatürde yer alan rivayetler arasında birbirine tamamen zıt bilgilere rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebû Dâvûd, Sünen, Megâzî Literatürü, Hz. Peygamber'in Savaşları, Hadis, Siyer

Title of the Thesis: Determination and Analysis of Riwayas about Maghāzī in Abū Dāwūd's <i>Sunan</i>	
Author: Betül BAYKA	Supervisor: Professor Levent ÖZTÜRK
Date: 29 January rd , 2016	Nu. of pages: vii (pre text) +101 (main body) +12 (app)
Department: Islamic History and Arts Subfield: Islamic History	
<p>There are special monographs which are written about the wars during the time of Prophet Muhammad (maghāzī). However the matter of presence of any information about maghāzī in hadith books is an object of interest. Abū Dāwūd's <i>Sunan</i> is one of the six hadith books, which are known as <i>al-Kutub al-Sitta</i> in hadith literature, and it is one of the most important sources that contains only ahkām ahādith and classifies them according to legal subject headings. The investigation of presence of any information about maghāzī in this book also contributes to history and hadith disciplines. On the other hand, the issue of whether the selected information complies with the riwayas in the maghāzī books and presence of any different groups of information in both literatures are important questions which should be answered.</p> <p>This thesis aims to determine the riwayas about maghāzī in Abū Dāwūd's <i>Sunan</i> and to compare them with information which is found in some early maghāzī sources. The riwayas of early authorities in Islamic history, such as Urwa b. Zubayr, Ibn Shihāb al-Zuhrī, Musa b. Uqba, are chosen as the bases for comparison.</p> <p>In the end of the research, although there is not a separate section about the maghāzī of Prophet Muhammad in Abū Dāwūd's <i>Sunan</i>, the presence of considerable number of riwayas about maghāzī was determined. It was seen that some of the information in riwayas are identical with the riwayas in the books which are chosen as bases for comparison, while some of them are found only in Abū Dāwūd's book. Because of the books are special books which are written in maghāzī, it is clear that the selected information is more detailed in the literature of maghāzī compared to Abū Dāwūd's <i>Sunan</i>. There is no contradiction between the riwayas which are found in both literatures.</p>	
Keywords: Abū Dāwūd, <i>Sunan</i> , Maghāzī literature, Wars of Prophet Muhammad, Hadith, Sīra	

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in hayatına duyulan ilgi sadece bir peygamberin hayatına duyulan ilgi olarak kalmamış, tarihî bir şahsiyet olarak da biyografisinin pek çok safhası bilim insanları tarafından ele alınmıştır. Onun özellikle Medine döneminde, Mekkeli müşriklerle savaşmak zorunda kaldığı bilinen bir husustur. Mekkeli müşriklerle ilişkiler bağlamında onun savaşlarına karşı duyulan ilgi, bilhassa ilk halife Ebû Bekir döneminden itibaren başlayan fetih olgusuyla da canlılığını korumuş, önemli bir merak konusu olmuştur. Bu araştırmada Hız. Peygamber'in savaşlarıyla ilgili bilgiler bağlamında kaynak analizi yapılacak ve araştırma konusu olarak farklı bir bilim dalının kaynağı ele alınarak interdisipliner bir çalışma yürütülecektir.

Araştırmanın Konusu

Hız. Peygamber'in hayatını konu edinen eserlerde bizzat onun da katıldığı savaşlarla ilgili bilgi sunulması yerleşmiş bir gelenek ve üsluptur. Siyer ve Megâzî çalışmaları adı altında toplanabilecek olan bu literatür içinde zamanla, sadece Hız. Peygamber'in savaşlarını veya gönderdiği askerî birlikleri konu edinen eserler kaleme alınmıştır. Bunlar "Megâzî" denilen bir literatürü teşkil ederler. Kuşkusuz Hız. Peygamber'in hayatı ile ilgili bilgi veren eserler sadece siyer ve megâzî eserleri değildir. Onun söz ve fiillerini konu edinen hadis literatürü de Hız. Peygamber'in hayatı, savaşları ve özellikleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Hadis literatüründe Hız. Peygamber'in savaşlarıyla ilgili hangi ölçüde bilgi bulunduğu, bu bilgilerin Siyer ve Megâzî literatüründeki bilgilerle karşılaştırıldığında nasıl bir sonuç çıktığı henüz yeteri kadar ele alınmış ve irdelenmiş bir sorunsal değildir.

Bu sorunsalı irdelemek üzere öncelikle Kütüb-ü Sitte adı verilen ve hadis âlimlerince rivayetleri bakımından tercih edilen eserleri esas almak ilk adım olarak önem taşımaktadır. Bu konuda Mustafa Zeki Terzi tarafından hazırlanan bir tebliğ ve makale,¹ Mehtap Çakmak tarafından hazırlanan *Tarihçi Olarak Buhari ve Tarihçilik Açısından*

¹ Mustafa Zeki Terzi, "Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri", **Büyük Türk-İslâm Bilgini Buhârî (811-869) Uluslar arası Sempozyum 18-20 Haziran 1987**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1996, s. 159-164; Mustafa Zeki Terzi, "Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 5, V, Samsun 1991, s. 147-156.

*Sahîh'i*², Dursun Çın tarafından hazırlanan *Hadis'te Kitâbü'l-Megâzî Literatürünün Erken Dönem Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi: İmam Buhari Örneği*,³ Nilgün Öksüz'ün, *Hadis Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Târîhü'l-Evsat'ındaki Metodu*⁴ adlı yüksek lisans çalışmaları ile Osman Bilgen tarafından kaleme alınan “Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı”⁵ isimli makaleleri bulunmaktadır. Veysel Özdemir'in “Buhârî'nin Megâzî Rivayetlerinde Tesâhülünün Olup Olmadığı İle İlgili Değerlendirmeler” isimli makalesi oldukça güzel bir incelemedir.⁶ Bütün bu çalışmalara rağmen ileri sürdüğümüz problemin yeteri kadar incelenmediği açıktır. Zira görüldüğü üzere çalışmaların büyük bir kısmı Buhârî üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bakımdan biz, tezimizde Buhârî dışında Kütüb-i Sitte'den bir eseri ele alarak konuyu tartışmaya açmak istedik.

Çalışmamız “Muhaddisü'l-Basra”, “Mukaddemu'l-Huffâz”, “Şeyhu's-Sünne” ve hadis ilminde “İmam” unvanlarına layık görülen Ebû Dâvûd'un fıkıh konularına göre tertip edilmiş ahkâm hadislerini içeren *Sünen* adlı kitabındaki megâzîyle ilgili rivayetlerin, yani Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlarla ilgili rivayetlerin tespitini ve bunların tarih bilimi bakımından değerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Dolayısıyla araştırmamızın ana konusu, Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserindeki megâzî rivayetlerinin tespiti ve bu rivayetlerin tarih bilimi bakımından analizidir. Bu bağlamda Ebû Dâvûd'un eserinde yer alan bilgiler ışığında karşımıza çıkan Bedir Savaşı, Benû Kaynukâ, Uhud Savaşı, Benû Nadîr, Zatü'r-Rikâ' Gazvesi, Benû Müstalik Gazvesi, Hendek Savaşı, Benû Kurayza, Hudeybiye Seferi, Hayber'in Fethi, Mûte Seriyyesi, Zatü's-Selâsil Seriyyesi, Mekke'nin Fethi, Huneyn Gazvesi, Taif Kuşatması ve Tebük Seferi ile ilgili rivayetlerin ortaya konulması tezimizin temel konularından birisini teşkil etmektedir. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan diğer bazı küçük seriyyeler ve askerî birlikler konu bütünlüğünün korunması için çalışmamıza alınmamıştır. Ebû Dâvûd'un

² Mehtap Çakmak, “Tarihçi Olarak Buhari ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Fırat Üniversitesi SBE, 2011.

³ Dursun Çın, “Hadis'te Kitâbü'l-Megâzî Literatürünün Erken Dönem Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi: İmam Buhari Örneği”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, 2013.

⁴ Nilgün Öksüz, “Hadis Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Târîhü'l-Evsat'ındaki Metodu”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2005.

⁵ Osman Bilgen, “Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 17, No. 30, 2014, s. 1-16.

⁶ Veysel Özdemir, “Buhârî'nin Megâzî rivayetlerinde Tesâhülünün Olup Olmadığı İle İlgili Değerlendirmeler”, **Ekev Akademi Dergisi-Sosyal Bilimler**, C. 18, No. 59, 2014, s. 265-330.

Sünen adlı eserinde yer alan megâzî ile ilgili rivayetlerin Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak gibi önde gelen ilk dönem megâzî müelliflerinin rivayetleriyle mukayese edilmesi ve bunlara ait rivayet farklılıklarının ortaya konması tezimizin bir diğer temel konusunu teşkil etmektedir.

Araştırmanın Önemi

Hz. Peygamber'in hayatını anlatan kaynaklar arasında Kurân-ı Kerîm'den sonra ikinci sırada yer alan Hadis literatürü siyer ve megâzî konuları bakımından büyük bir değere sahiptir. Ancak bu hususta çalışmalar oldukça yetersizdir. Bu araştırma farklı bir literatürdeki bilgilerin tarih bilimi açısından tespitinin yapılması ve bu rivayetlerin tarih bilimi açısından değerinin ortaya konulacak olması bakımından önem arz etmektedir. Hadis literatüründe yer alan bilgilerin, siyer ve megâzî rivayetleri ile karşılaştırılarak yapılacak olan bir çalışma bize her iki alanda yer alan bilgilerin ortak kökenlerinin bulunup bulunmadığını, sadece kendi alanlarına ait özel bilgilere sahip olup olmadıklarını gösterecektir. Öte yandan yapılacak olan bu araştırma sayesinde her iki alanda da ortak olan bilgilerin bulunup bulunmadığı tespit edilebilecektir. Dolayısıyla bu rivayetlerin irdelenmesi her iki bilim dalına da katkı sağlayacak niteliktedir. Her ne kadar *Sünen*'de fikhî hükümler doğrultusunda ahkâm hadislerine yer verilse de göz ardı edilemeyecek kadar megâzî ile ilgili rivayet bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda hadis isnâd ve metin usûlüne göre ele alınan rivayetler ile megâzî yazıcılığındaki üslûb ile nakledilen rivayetlerin benzerlik ve farklılıklarının belirlenmesi, bu iki ilim dalındaki rivayet gelenekleri arasındaki farklılıkları ortaya koyması bakımından da önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Ahkâm hadislerini ihtivâ etmesinden ötürü Hz. Peygamber'in savaşları hakkında ayrı bir bölümü veya başlığı olmamasına rağmen *Sünen*'de yer alan megâzî rivayetlerinin öncelikle tespiti bu çalışmanın ana amaçlarından birisidir. Tespit edilen rivayetlerin her biri megâzî sahasında otorite kabul edilen Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak gibi müelliflerin eserlerinde yer alan rivayetlerle karşılaştırılması ve tarih bilimi bakımından değerinin ortaya konması çalışmamızın ikinci temel amacıdır. Bu çalışma planında zikredilmesi gereken en önemli amaç, rivayetler arasında farklılıklar olup olmadığı hususunun tespitidir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda Siyer ve Hadis kaynakları arasında yer alan Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserindeki rivayetlerin tespit edilmesi öncelikle yeni bir metin inşası anlamına gelmektedir. Zira Ebû Dâvûd megâzî ile ilgili özel bir başlık oluşturmamıştır. Dolayısıyla farklı kitap ve bab başlıklarında yer alan bilgilerin kronolojik olarak tespiti bize yeni bir metin inşası imkânı sunacaktır. Bu tespit ve kronolojik sıralamadan sonra megâzî alanındaki temel kaynak eserlerle karşılaştırılması yöntemi esas alınmıştır. Bu karşılaştırmanın her iki alana ait rivayetlerin birbiriyle bağını görmeye yardımcı olacağı farz edilmiştir. Bu karşılaştırma sonucunda benzerlikler ve farklılıkların ortaya çıkması ile Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde yer alan megâzî ile ilgili rivayetlerin analizinin yapılması planlanmıştır. Bu analizin hadis ve tarih çalışmalarındaki rivayetlerin kökenleri hakkında bilgi vereceği düşünülmektedir. Çalışmamız Hz. Peygamber dönemi gazve ve seriyyeleri ile sınırlı tutulmuştur. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan megâzî rivayetleri Ebû Dâvûd'dan önce yaşamış siyer ve megâzî müelliflerinin eserleri ile mukayese edilmiştir. Dolayısıyla çalışmamızda veri tarama, tespit, tasvir, tahlil, karşılaştırma ve değerlendirme yöntemleri kullanılmış; ayrıca istatistiksel veriler de sunulmuştur.

Araştırmanın İçeriği

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmamızın ana kaynağını teşkil eden Ebû Dâvûd ve eseri hakkında bilgi verildikten sonra mukayeseye esas aldığımız Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak'ın megâzîye dair eserleri ve müellifleri ele alınmaktadır. Ayrıca *Sünen*'de yer alan rivayet farklılıklarını incelemek üzere Ebû Dâvûd'un şerhi olan Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak el-Âzimâbâdî'nin *Avnu'l-Ma'bûd* adlı eserinden de istifade edilmiştir.

İkinci bölümde Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserindeki tüm kitap ve bablar okunarak megâzî ile ilgili rivayetler tespit edilmiş; akabinde elde edilen dağınık haldeki bilgiler megâzî konularına göre tasnif edilmiştir. Sonra bunlar kronolojik sıraya konularak Ebû Dâvûd'da bulunan megâzî rivayetlerinin yeniden inşası yapılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Ebû Dâvûd'un *Sünen*'i ile Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak'ın megâzî eserlerindeki rivayetler karşılaştırılıp benzerlik ve farklılıklar tablo halinde ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızın sonunda ek kısmı da oluşturulmuştur. Bedir Savaşı'na katılan müslümanların isimleri önemli bir yekûn tuttuğu için üçüncü bölümdeki karşılaştırma tablolarında zikredilmeyerek ayrı bir tablo halinde ek kısmında listelenmiştir. İlgili bölümlerde gerek duyulduğu durumlarda tablolar ilave edilmek suretiyle metinlerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

BÖLÜM 1: İNCELENEN MÜELLİFLER VE ESERLERİ

1.1. Ebû Dâvûd ve *Sünen* Adlı Eseri

Ebû Dâvûd künyesiyle meşhur olan *Sünen* müellifinin tam adı Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî'dir.⁷ Beş yüz bin hadis arasından sadece dört bin sekiz yüz rivayeti seçerek oluşturduğu *Sünen* adlı eseri daha hayatta iken İslâm dünyasında büyük bir şöhret ve takdir kazanmıştır.⁸

Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. Medinî gibi önde gelen Hadis âlimlerinin büyük bir kısmından rivayetlerini almıştır. İslâm dünyasının önemli ilim merkezlerinde bulunan ve üç yüzü aşkın hocadan rivayet toplamış olan Ebû Dâvûd, İbn Dâse, Tirmizî ve Nesâî gibi meşhur muhaddislere de hocalık yapmıştır.⁹

Ebû Dâvûd, *Sünen* adlı eserini, döneminin ihtiyaçları çerçevesinde sadece ahkâmla ilgili hadisleri bir araya getirmek üzere kaleme almıştır. O, *Sünen* adlı eserine bir mukaddime koymamıştır. Ancak eserinde mukaddime olmamasına rağmen Mekkelilere yazdığı *Risâletü Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke fî Vasfî Sünenihi* adlı mektubunda *Sünen* adlı eseri hakkında tanıtıcı bilgilere yer vermiştir. Bu mektupta yer aldığına göre o, eserini kendisinden önce yazılan ancak tertip ve düzen bakımından yeterli görmediği ahkâmla ilgili hadisleri bir araya getirmek üzere kaleme almıştır. O, kitap ve bab başlıklarını oluştururken bu gayeyi gütmüş, ahkâm konusu olarak görmediği konuları terk etmiştir. Bölümlere o konuyla ilgili bildiği en sahih hadisleri aldığını ifade eden Ebû Dâvûd, bölüm ve bab başlıklarında yeteri kadar rivayet sunmaya özen göstermiştir. Çoğu zaman birkaç rivayetle yetinmiştir. Maksat hâsıl olduktan sonra sözü çoğaltmamıştır. O, rivayetlerin tamamını her zaman vermemektedir. Zira kitabı yazma amacı ahkâmla ilgili durumun ortaya çıkmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu durum hâsıl olduktan sonra rivayeti fazla uzatmamaktadır. Rivayette takti¹⁰ yapmakta, yani sadece ilgili kısmı vermekte ve diğer kısmı kitabına almamaktadır.¹¹ Bu durum ele aldığımız konu ile ilgili

⁷ Mehmet Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen'i (Kaynakları ve Tasnif Metodu)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.28.

⁸ M. Yaşar Kandemir, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", *DİA*, C. 10, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 120.

⁹ Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen'i*, s. 31-40.

¹⁰ Birkaç konuyu içeren bir hadisin sadece ihtiyaç duyulan kısmını almayı veya bir kısmını bir yerde, diğer kısmını aynı senedle başka bir yerde rivayet etmektedir. Mehmet Efendioğlu, "Takti", *DİA*, C. 39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2010, s. 483-484.

¹¹ Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Sünen'i*, s. 43, 48-55.

birçok bilginin görülememesi sonucunu doğuracak bir durumdur. Tezimiz hazırlanırken bu husus daima göz önünde bulundurularak Ebû Dâvûd'un rivayetlerde ihtisar ettiği kısımların görülebilmesi için üçüncü bölümde karşılaştırma tabloları hazırlanmıştır.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'ini rivayet izni alan yedi talebesi nakletmiştir. Bunlar

1. Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Amr el-Lü'lûî (ö. 333/944)
2. Ebû Bekir Muhammed b. Bekir b. Abdürrezzâk b. Dâse et-Temmâr (ö. 346/957)
3. Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-A'râbî (ö. 340/951)
4. Ebü'l-Hasan Ali b. el-Hasen b. el-Abd el-Ensârî (ö. 328/940)
5. Ebû Usâme Muhammed b. Abdülmelik er-Ruâsî
6. Ebû Sâlim Muhammed b. Saîd el-Culûdî
7. Ebû Amr Ahmed Ali b. el-Hasen el-Basrî

En sahih ve yaygın olan rivayet el-Lü'lûî'ninkidir. Çünkü *Sünen*'i birçok kez Ebû Dâvûd'dan dinlemiş olmakla birlikte son dinlemesi müellifin vefat yılı olan 275 (888)'de olmuştur.¹²

Biz tezimizde Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim'in 1420/1999'da Riyad'da Darü's-Selam yayıncılık tarafından yayınlanan neşrini esas aldık.¹³ *Sünen*'de megâzî rivayetleri arasında ortaya çıkan bilgi farklılıklarında Âzimâbâdî Ebû Tayyip Muhammed Şemsü'l-Hak'ın (ö. 1329/1911) *Avnu'l-Ma'bud fî Şerhi Sünen-i Ebî Dâvûd* (nşr. Isâmüddîn Sıbâbittî, I-VII, Darü'l-Hadis, Kahire 2001) adlı eserine başvurduk.

Sünen üzerinde yapılan 21 şerh, 10 haşiye ve talik, 6 ihtisar ve tezhip, 3 müstahrec, 3 zevaid, 6 etrâf ve cem', 1 rical, 3 rivayet çeşitleri, 2 fihrist, 16 tez, 4 kitap, 5 makale ve 5 de tercüme çalışması bulunmaktadır.¹⁴ Bunların hepsi Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserine verilen değeri göstermektedir.

¹² İsmail Lütfi Çakan, **Hadis Edebiyatı**, 4. Basım, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997, s.82.

¹³ Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/888), **Sünen**, Salih b. Abdülaziz b. Muhammed (nşr.), Riyad: Dârü's-Selâm Yayınları, 1999. Tezimizde Ebû Dâvûd kaynak olarak kullanılırken hadis numaraları esas alınmıştır.

¹⁴ Mehmet Dinçoğlu, "Tarsus'ta Yaşayan Büyük Hadis Âlimi Ebû Dâvûd", **Türk-İslam Kültür ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu (2010 Mersin)**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2010, s.208.

Ebû Dâvûd'un hocalarından nakillerde bulunduğu bazı kitapları günümüze gelmiştir. Bunlar arasında Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın *Garîbü'l-Hadîs*'i, Saîd b. Mansûr'un *Sünen*'i, Yahya b. Maîn'in *et-Târîh ve'l-İlel*'i sayılabilir.¹⁵ Bu kitapların neşredilmesi Ebû Dâvûd'un vermiş olduğu nakilleri karşılaştırılabilmeye ve nakil geleneğindeki hassasiyetini kontrol edebilmeye imkân tanımaktadır.

1.2. Mukayeseye Esas Alman Meğâzî Müellifleri ve Eserleri

Ebû Dâvûd'daki rivayetleri karşılaştırmak için ele aldığımız ilk kaynak, Urve b. Zübeyr b. Avvâm (ö. 94/712) tarafından aktarılan rivayetlerin bir araya getirildiği *Meğâzî Resûlillah* adlı eserdir.¹⁶

Urve b. Zübeyr'in meğâziye dair müstakil bir kitap yazıp yazmadığı hususu tartışmalıdır. Bazı kaynaklarda onun siyer veya meğâzî rivayetlerinin bulunduğu dair kayıtlar yer almakta ve halifelerin soruları üzerine verdiği cevaplar kendisine ait bir eser olduğu fikrini vermektedir. Hatta bazı ilk devir meğâzî eserlerinde kendisi eser telif eden ilk müellif olarak gösterilmiştir. Meselâ Vâkıdî, kendisini ilk meğâzî müellifi olarak zikretmektedir. Zehebî de onun *Megâzî* adlı bir eserinden bahsetmektedir.¹⁷

Urve b. Zübeyr Hz. Peygamber'in savaşları hakkında eser yazan ilk müellif olarak bilinse de eseri müstakil olarak günümüze ulaşmamıştır. Ancak günümüze kadar ulaşan ilk siyer ve meğâzî müelliflerinin kitaplarında Urve b. Zübeyr'in rivayetleri yer almaktadır. Bunlar arasında İbn İshak (ö. 151/768), Vâkıdî (ö. 207/822), İbn Sa'd (ö. 230/845) ve Taberî (ö. 310/922) zikredilebilir.¹⁸ Siyer ve meğâzî yazıcılığının esaslarını belirlemede öncülük etmiş olan Urve b. Zübeyr, rivayetlerinde abartı ve yönlendirmelerden uzak, açık bir üslup tercih etmiştir. Ayrıca Kur'ân ayetlerini delil ve şahit olarak kullanması, ismi geçen şahısların nesepleri hakkında bilgi vermesi ve hadiselerle ilgili şiiirlere de yer vermesi Urve b. Zübeyr'in *Megâzî*'sinin özellikleri arasında yer alır.¹⁹

¹⁵ Dinçoğlu, *Ebû Dâvûd'un Süneni*, s. 191-194.

¹⁶ Urve b. Zübeyr (ö. 94/713). **Megâzî Resûlillah**. M. Mustafa el-A'zamî (nşr.), Riyad: 1401/1981.

¹⁷ Şaban Öz, **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri**, İstanbul: İsar Vakfı Yayınları, 2008, s. 123-124.

¹⁸ Mustafa Zeki Terzi, **İslâm Tarih Yazıcılığının Doğuşu ve Gelişmesi**, Samsun Yüksek İslâm Enstitüsü, Samsun 1981, s.18-19.

¹⁹ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", **DİA**, C. 37, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 321. Urve b. Zübeyr'in metodu ve rivayetleri hakkında geniş bilgi için bk. Öz, s. 125-136.

Urve, Hz. Peygamber'in savaşları hakkında ayrıntıya girmemekle beraber Hulefâ-yi Râşidîn dönemine ait Ridde, Kâdisiye ve Yermük savaşları hakkında da bilgi vermektedir.²⁰ Bu durum savaşlarla ilgili geniş bir kitap hazırlamış olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmamızda mukayese için kullandığımız kaynakların ikincisi İbn Şihâb ez-Zührî'nin *Kitabü'l-Megâzî* adlı eseridir.²¹ Bu çalışma da kitabın aslı günümüze gelmediği için rivayet derlemesi olarak hazırlanmıştır.

Siyer ve tarih sahasında talebesi olduğu Urve b. Zübeyr'den istifade eden İbn Şihâb ez-Zührî tarih anlayışını mümkün olduğunca sahih rivayetler üzerine kurmaya gayret etmiştir. Bu anlayışı öğrencileri Musa b. Ukbe, Ma'mer b. Râşid ve İbn İşhak tarafından da devam ettirilmiştir. Tarihî rivayetleri muhaddis gözüyle ele alan ve isnadlara özen gösteren İbn Şihâb ez-Zührî bir olay hakkındaki farklı rivayetlerin isnadlarını birleştirip ortak metin haline getirme anlayışının öncüleri arasında yer almaktadır. O helali haram, haramı helal göstermemek şartıyla hadis rivayetlerinde takdim ve tehir yapılabileceğini söylemektedir.²² İbn Şihâb ez-Zührî'nin eseri müstakil olarak günümüze ulaşmamakla birlikte sonraki müelliflerin eserlerinde onun rivayetleri hakkında bilgi elde etmek mümkündür. Ayrıca o, tarihî rivayetlerin kronolojisine özen gösterir ve önemli olaylar için tarih tespit ederdi.²³

Mukayeseye esas aldığımız kaynak kitapların üçüncüsü Musa b. Ukbe'nin *Kitabü'l-Megâzî* adlı eseridir.²⁴

Musa b. Ukbe kaynakları arasında Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Abbas, Nâfi' ve İbn Şihâb ez-Zührî gibi önemli tarihçilerin bulunduğu *Kitâbü'l-Megâzî* adlı eserinde Kâbe'nin yeniden inşası, ilk vahyin gelişi gibi konuların yanı sıra Medine dönemindeki başlıca gazve ve seriyyeleri de ele almıştır. Ayrıca O Bedir Gazvesi'ne katılanlar ve Mekke'nin fethinde müslüman olanların isim listesini vermesiyle dikkat çeker.²⁵ Musa

²⁰ İrfan Aycan, "Urve b. Zübeyr", *DİA*, C. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s. 185.

²¹ İbn Şihâb ez-Zührî, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah (ö. 124/742), *Kitabü'l-Megâzî*, Süheyl Zekkâr (nşr.), Dımeşk: 1981.

²² Halit Özkan, "Zührî", *DİA*, C. 43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.548.

²³ Terzi, *İslâm Tarih Yazıcılığının*, s. 36.

²⁴ Musa b. Ukbe Ebû Muhammed Musa b. Ukbe Ebî Ayyaş el-Kureşî el-Esedî el-Mitrakî el-Medenî (ö. 141/758), *Kitabü'l-Megâzî*, Muhammed Bakşış Ebû Mâlik (nşr.), Agadir: 1994.

²⁵ Fayda, "Siyer ve Megâzî", s. 321.

b. Ukbe *Megâzî*'sinde yer verdiği rivayetlerin sahih ve güvenilir olmasına özen gösterir ve seçici davranırdı. Bu sebeple eseri diğer megâzî kitaplarına nazaran daha kısadır.²⁶

Musa b. Ukbe pek çok ilim dalında iştihar etmiştir. Onun megâzîye ağırlık vermesi, ileri yaşlarına rastlar. Özellikle Şurahbîl b. Sâ'd'ın (ö. 123/740),²⁷ Bedir ve Uhud savaşlarına katılmayanları katılmış gibi gösterdiği şeklindeki haberler üzerine megâzî rivayetlerini derlemeye ve kaleme almaya başlamıştır.²⁸

Musa b. Ukbe'nin Hz. Peygamber'in hayatı ve savaşlarına dair ele aldığı eserin bir kısmı (on dokuz hadisten müteşekkil yazma parça) Eduard Sachau tarafından ilk defa 1904 yılında önsöz yazılarak Almancaya çevrilip tahkik edilmiştir.²⁹ Daha sonra Muhammed Bâkşîş Ebû Mâlik tarafından Musa b. Ukbe'ye ait rivayetler bir araya getirilerek derleme bir çalışma yapılmıştır. Musa b. Ukbe'nin bu neşirde yer almayan bazı rivayetleri daha bulunmaktadır.³⁰

Çalışmamızda ele aldığımız bir diğer kaynak İbn İshak'ın *Kitâbü'l- Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî* adlı eseridir.³¹

İbn İshak'ın eseri daha müellifi hayatta iken büyük bir şöhrete kavuşmuş olmasına, altmışa yakın râvi tarafından rivayet edilmesine rağmen günümüze kadar tam nüshası ulaşmamıştır.³² Ancak İbn Hişâm *es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserinde İbn İshak'ın birçok rivayetine yer vererek günümüze kadar gelmesini sağlamıştır.

İbn İshak'ın eseri Hz. Peygamber'in hayatıyla alakalı en sahih kaynaklardan biri olarak kabul edilir. Her ne kadar bazı kimseler tarafından yalancılık, metrûku'l-hadis³³ olmak, bidat ehlinden olmak, tedlîs yapmak, mechûllerden bâtil hadis rivayet etmek, zayıf olmakla suçlanmasına rağmen hadis ulemâsının çoğu onu sebt (sağlam) olarak kabul

²⁶ Terzi, *İslâm Tarih Yazıcılığının*, s.63.

²⁷ Şurahbîl b. Sa'd'ın hayatı ve rivayetleri hakkında geniş bilgi için bk. Öz, s. 136-142.

²⁸ Mahmut Olgaç, "Mûsâ b. Ukbe'nin (ö. 141/758) Siyer'e Dair Rivayetlerinin Değerlendirilmesi (Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Kadar)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2015, s. 10.

²⁹ Gregor Schoeler, "Musa b. Ukbe'nin Meğâzîsi", Hüseyin Akgün (çev.), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, No. 18, 2011, s. 103.

³⁰ Olgaç, s. 55.

³¹ İbn İshak Muhammed b. Yesâr (ö. 151/768), **Kitâbü'l- Mübtedei ve'l-Meb'asi ve'l-Megâzî**, Muhammed Hamidullah (nşr.), Konya: 1981.

³² Mustafa Fayda, "İbn İshak", **DİA**, C. 20, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s.95.

³³ İttihâm bi'l-Kizb, Fısk, Kesretü'l-Galat, Fartu'l-Gaflet gibi ağır bir kusurla tenkid edilen ravinin tek başına rivayet ettiği hadis. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Aydın, **Hadis İstilahları Sözlüğü**, 7. Baskı. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013, s. 181.

eder. Hatta Ma‘mer, Abdürrezzâk, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Maîn, İbn Medinî, Ebû Zür‘a gibi meşhur muhaddisler kendisinden hadis rivayet etmiştir. Ayrıca yaşadığı dönemde “Emîrû’l-Müminîn”³⁴ lakabıyla anılmıştır.³⁵

İbn İshak *Kitâbü’l-Mübtede’ ve’l-Meb‘as ve’l-Meğâzî* adlı eserinde konuların ayrıntılı bilgilerini vermeden önce rivayetin bir özetini, sonra râvilerden gelen konuyla ilgili diğer haberleri vermektedir. Ayrıca savaşa katılanların, ölenlerin ve esirlerin isimlerini de aktarmaktadır. İbn İshak Eski ve Yeni Ahid tercümelerinden rivayette bulunmaktan da çekinmemiştir. Hz. Peygamber’in Hayber, Benû Kurayza, Benû Nadîr gibi gazveleri hakkındaki rivayetleri Yahudi asıllı Müslümanlardan alması da tenkit edilmiştir. Doğruluk payını incelemeyen şiirlere yer vermesi eserinin bir başka özelliğidir. İbn İshak bu eseriyle siyer ve meğâzî yazıcılığında kendisinden sonra gelenlerin ufkunu genişletmiştir. Hz. Peygamber’i ve Müslümanları insanlık (dünya) tarihiyle birleştirip sevimlerine katkı sağlamıştır.³⁶

³⁴ Emîrû’l-Mü’minîn, hadis ilmindeki derin vukufiyeti sebebiyle önder sayılan âlim, muhaddis anlamına gelmektedir. Bk. Aydınlı, s. 65.

³⁵ Abdullah Ünal, “İbn İshak ve Hadis Rivayetindeki Yeri”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, No. 2, 2009, s. 97-113.

³⁶ Fayda, “İbn İshak”, s. 95-96. Hayatı, eserleri ve rivayetleri hakkındaki görüşler hakkında geniş bilgi için bk. Öz, s. 220-280.

BÖLÜM 2: SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLER

2.1. Bedir Savaşı

Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde Bedir Savaşı³⁷ ile ilgili önemli bazı bilgiler bulunmaktadır. Rivayetler incelendiğinde bu bilgileri, savaş öncesinde yaşanan gelişmeler, savaşın seyri, elde edilen ganimetlerin taksimi, savaşta ele geçirilen esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılması ve Bedir Savaşı hakkında nâzil olan âyetler şeklinde başlıklara ayırmak mümkündür. Burada zikri geçen başlıklar altında *Sünen*'de yer alan bilgiler ortaya konmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Savaş Öncesinde Yaşanan Gelişmeler

Ebû Dâvûd'un savaşın gerçekleştiği yıllarda henüz küçük bir çocuk olan Enes'den aktardığı bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber ve ashabı Bedir'e doğru yola çıktıktan sonra Haccac oğullarından siyahî bir köle ile karşılaştılar. Köle, Kureyş'e ait su develerinin başındaydı. Ashab köleyi yakalayıp "Ebû Süfyân nerede?" diye sorgulamaya başladı. Ebû Süfyân hakkında cevap alamayınca onu tartakladılar. Köle ısrarla Ebû Süfyân'ın nerede olduğu hakkında bilgisi olmadığını, ancak Kureyşlilerin orada olduğunu, içlerinde Ebû Cehil, Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa ve Ümeyye b. Halef'in de bulunduğunu haber verdi. Dayaktan kaçmak için kendisini sıkıştırmamalarını, doğruyu söyleyeceğini belirtiyor, serbest kalınca da aynı şeyi tekrar ediyordu. Hz. Peygamber ise o sırada namaz kılıyordu. Namazı bitince ashabına "Kureyş, Ebû Süfyân'ı sizin saldırınızdan korumak için yola çıkmış geliyor." buyurdu. Enes'in rivayetine devamla verdiği bilgilere göre Resûlullah, daha sonra "Şurası falanın yere düşeceği yer, şurası da filanın yere düşeceği yer." diyerek birçok yere elini koyarak işaret etmiştir. Enes, savaş sırasında Kureyşlilerin Hz. Peygamber'in işaret ettiği yerde öldürüldüğünü belirtmektedir. Savaş sonrasında öldürülen bu Kureyşliler Kuleyb denilen bir kuyuya gömülmüştür.³⁸

Abdullah b. Ömer'in verdiği bilgilere göre Hz. Peygamber, Bedir'e üç yüz on beş kişiden müteşekkil bir orduyla hareket etti. Rivayetten anlaşıldığı üzere bu sefer

³⁷ Bedir Savaşı hakkında genel bir bilgi için bk. Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *DİA*, C. 5, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1992, s. 325-327.

³⁸ Ebû Dâvûd, 2681.

esnasında Müslümanların askerî teçhizatı ve kumanyaları oldukça sınırlı idi. Bu yüzden Hz. Peygamber Bedir Savaşı başlamadan önce şöyle dua etmiştir: “Ey Allah’ım, bunların (askerlerin) kendilerini taşıyacak binitleri yoktur, onları sen taşı. Çıplaktır, onları sen giydir. Açtır, onları sen doyur.” Yine savaşa küçük yaşta olması sebebiyle katılamayan Abdullah b. Ömer’in verdiği bilgilere göre Müslümanlar savaşı kazanınca orduya katılan ashap bir veya iki deveye, elbiselere ve yiyeceklere sahip olarak Medine’ye dönmüşlerdi.³⁹

2.1.2. Savaşın Seyri

Hz. Ali’den gelen rivayetten anlaşıldığına göre taraflar savaş meydanındaki yerlerini alınca düşman saflarından Utbe b. Rebîa öne çıkarak mübâreze için Müslümanlardan adam istedi. Yanında oğlu ve kardeşi de bulunuyordu. Ensar’dan bazı gençler Utbe’ye karşılık vererek onunla savaşmak istediklerini belirttiler. Ancak Utbe onlarla savaşmak istemedi. Onları kendine denk saydığı Kureyşlileri, amcaoğullarını savaşmaya çağırdı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hamza, Ali ve Ubeyde b. Hâris’e mübâreze için hazır olmalarını emretti. Hamza, Utbe b. Rebîa’yı, Ali de Şeybe b. Rebîa’yı öldürdü. Ubeyde ile rakibi Velîd b. Utbe arasındaki çatışma sonucunda karşılıklı darbeler nedeniyle ikisi de yaralandı. Daha sonra Hamza ile Ali, Ubeyde’ye yardım ederek Velîd b. Utbe’yi öldürdüler. Ubeyde’yi de alıp kendi saflarına geçtiler.⁴⁰

Savaşta hazır bulunan Ebû Useyd (Mâlik b. Rebî’atü’l-Ensârî es-Sâidî),⁴¹ mübâreze sonrasında savaş başlamadan önce Hz. Peygamber’in ashabına, düşman askerleri iyice yaklaşınca, yani ok menziline girince oklarını atmalarını tavsiye ettiğini söylemiştir. O ayrıca ashabına düşman askerleri iyice yaklaşınca kadar kılıçla mücadeleye girmemelerini, iyice yaklaştıklarında ise kılıçla mücadele yapmalarını da tavsiye etmişti.⁴²

³⁹ Ebû Dâvûd, 2747.

⁴⁰ Ebû Dâvûd, 2665.

⁴¹ Ebû Useyd Mâlik b. Rebî’atü’l-Ensârî es-Sâidî, Benû Sâ’ide’ye mensup olup Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır. Hz. Osman’ın şehit edilmesinden önce gözleri görmez olmuştur. Vâkîdî ve Halife b. Hayyât’a göre 30’da (650-651) vefat etmiştir. Medâinî ise 60 (679-680) yılında Muaviye’nin vefat ettiği yıl vefat ettiğini söylemektedir. Ömrü yetmiş beş yıldır. Bk. İbnü’l-Esîr İzzeddîn Ebû’l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö. 630/1233), *Üsdü’l-Gâbe fi Ma’rifeti’s-Sahâbe*, Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd (nşr.), C.V, Beyrut: Dârülkütübü’l-İlmiyye, ty., s. 21.

⁴² Ebû Dâvûd, 2663, 2664.

Yukarıda da vurgulandığı üzere Enes'den gelen rivayete göre yapılan savaş esnasında birçok Kureyşli öldürülmüştü. Savaş sonrasında Mekke müşrikler Hz. Peygamber'in göstermiş olduğu yerde ölmüş haldeydi. Resûlullah'ın emrini müteakip müşrikler ayaklarından sürüklenerek Bedir'in Kuleyb adındaki kuyusuna atılmıştı.⁴³

2.1.3. Elde Edilen Ganimetlerin Taksimi

Bedir Savaşı'nda ele geçirilen ganimetler orada paylaştırıldı. Ebû Dâvûd'da yer alan bir takım rivayetler bize bu konuda nasıl bir yol izlendiği hakkında bilgi sunmaktadır. Onun verdiği bilgilere göre eşinin hastalığı sebebiyle savaşa katılmayan Hz. Osman için de bir pay ayrılmıştır. Abdullah b. Ömer'den gelen bir nakle göre Hz. Peygamber Bedir Savaşı sonrasında ganimetleri taksim ederken ayağa kalkıp "Osman gerçekten Allah ve Resûlünün hizmetinde bulundu. Ben de onun adına biat ediyorum." diyerek ganimet mallarından Osman'a da pay verdi. Hz. Peygamber, Osman b. Affân hariç savaşa katılmayanlardan hiçbir kimseye ganimetten pay vermedi.⁴⁴

Resûlullah Bedir günü ashabına kim savaşta şöyle şöyle yaparsa ona ganimet malından hariç mükâfat vardır, buyurunca gençler öne atıldılar, yaşlılar ise bayraklardan ayrılmadılar. Allah fethi müyesser kılınca ihtiyar mücahitler gençlere "Şayet siz bozguna uğrasaydınız dönüp geleceğiniz yer bizim yanımızdı. Bu sebeple ganimetten bizi boş çevirmeyin." dediler. Gençler ise Resûlullah ganimetleri bize vaat etti, diyerek razı gelmediler.⁴⁵ Bunun üzerine Allah Teâlâ "(Ey Resûlüm) Sana harp ganimetleri hakkında soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Resûlüne aittir. O halde, eğer (gerçekten) inanıyorsanız Allah'ın emrine aykırı davranmaktan sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin..."⁴⁶ âyet-i kerimelerini indirdi. Enfâl sûresinin ilk beş ayetinin inzalinin ardından Hz. Peygamber Bedir Savaşı'nın ganimetlerini genç ve ihtiyar mücahitler arasında eşit şekilde taksim etti.⁴⁷

⁴³ Ebû Dâvûd, 2681.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, 2726. Fayda'nın tespitlerine göre çeşitli vazife ve mazeretleri sebebiyle muhacirlerden üç, ensardan beş kişi izinli sayılmış ve daha sonra gazveye katılanlar gibi ganimetten pay almışlardır. Bk. Fayda, "Bedir Gazvesi", s. 326.

⁴⁵ Ebû Dâvûd, 2737.

⁴⁶ Enfâl 8/1-5. Tezimizde âyet mealleri Hasan Tahsin Feyizli'nin, **Feyzü'l Furkân Kur'ân-ı Kerîm Meali** (4. Baskı, İstanbul, 2006) adlı tercümesinden alınmıştır.

⁴⁷ Ebû Dâvûd, 2739.

H.z. Peygamber Bedir gününde Abdullah b. Mes'ûd'a nefl⁴⁸ olarak Ebû Cehil'in kılıcını verdi. Çünkü Ebû Cehil'e öldürücü darbeyi Abdullah b. Mes'ûd vurmuştu.⁴⁹

Bir başka rivayette ise Mus'ab b. Sa'd'ın babası Resûlullah'a bir kılıç getirmiş ve onu kendisine vermesini istemişti. Ancak H.z. Peygamber bu kılıç ne senin, ne de benimdir, buyurarak Mus'ab b. Sa'd'ın babasının isteğini geri çevirmiştir. Bunun üzerine Mus'ab'ın babası "Bugün bu kılıç benim başıma gelenler kendisinin başına gelmeyen birine verilecek." diye söylenirken Resûlullah'ın elçisi yanına varıp kendisini çağırdığını haber verdi. Söylediği sözden dolayı hakkında ayet indiğini zanneden Mus'ab'ın babası derhal H.z. Peygamber'in huzuruna çıktı. H.z. Peygamber kılıcı ona verdi ve "Az önce kılıç ne senindi, ne de benim. Ancak şimdi onu Allah bana verdi. Ben de sana veriyorum." buyurdu ve "Ganimetler Allah ve Resûlünündür..." âyetini sonuna kadar okudu.⁵⁰

H.z. Ali'den elde edilen bilgilere göre; Resûlullah Bedir Savaşı'nda kendisine ganimetten pay olarak yaşlı bir deve, yine humustaki⁵¹ hissesinden bir yaşlı deve daha olmak üzere iki deve vermiştir.⁵²

2.1.4. Savaşta Ele Geçirilen Esirlerin Fidyeye Karşılığı Serbest Bırakılması

Bedir Savaşı'nda birçok Kureyşli esir edildi. Zürâre'den nakledildiğine göre Kureyşli esirler Medine'ye getirildikleri zaman H.z. Peygamber'in hanımlarından Sevde bt. Zem'a, Afrâ bt. Ubeyd'in evinde idi. Yanlarında Avf ve Muavviz isimli oğulları da bulunuyordu. Yanlarından geçen askerler, esirlere işaret ederek bunlar Bedir'den getirildi, dedi. Bunun üzerine Sevde evine döndü ve odasına girdiğinde Mekkeli müşriklerden Ebû Yezîd Süheyl b. Amr'ı elleri ipe boynuna bağlı şekilde odanın bir köşesinde otururken gördü.⁵³

Medine'ye getirilen esirlerin fidye karşılığında bırakılmaları kararı alındı. Esirler arasında bulunan Abbas'ın oğlu Abdullah'tan gelen rivayete göre H.z. Peygamber Bedir

⁴⁸ Askeri savaşa teşvik etmek ve üstün gayret sarfetmesi amacıyla ganimetteki payının haricinde fazladan mal vermek. Nadir Özkuyumcu, "Tenfil", **DİA**, C. 40, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2011, s. 451-452.

⁴⁹ Ebû Dâvûd, 2722.

⁵⁰ Ebû Dâvûd, 2740.

⁵¹ Ganimetlerden devlet bütçesine ayrılan beşte birlik pay. H.yunus apaydın, "Humus", **DİA**, C. 18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1998, s. 365-369.

⁵² Ebû Dâvûd, 2986.

⁵³ Ebû Dâvûd, 2680.

günü esir düşen müşrikler hakkında, serbest bırakılmaları için dört yüz dirhem fidye verilmesine karar verdi.⁵⁴ Mekkeli müşrikler bunun üzerine esirlerini kurtarmak için birtakım mallar göndermeye başladılar. Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre Mekke'de bulunan Resûlullah'ın kızı Zeyneb de esir düşen kocası Ebü'l-Âs'ın fidyesi için annesi Hz. Hatice'nin düğününde hediye ettiği gerdanlığı gönderdi. Hz. Peygamber gerdanlığı görünce derin bir hüzne kapıldı. Yanındaki sahabîlere "Eğer uygun görürseniz Ebü'l-Âs'ı serbest bırakın ve gerdanlığı da Zeyneb'e geri gönderin." buyurdu. Bunun üzerine Ebü'l-Âs; Zeyneb'i babasının yanına göndermesi şartıyla serbest bırakıldı. Zeyd b. Hârise ile Ensar'dan bir adam Zeyneb'i Medine'ye getirmek üzere Ye'cic⁵⁵ denilen yere kadar gittiler ve Zeynep'i alıp Hz. Peygamber'in yanına getirdiler.⁵⁶

Görüldüğü üzere esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılması meselesi hakkındaki rivayetler genel olarak Hz. Peygamber ve yakınlarının esir düşen akrabalarıyla ilgilidir.

2.1.5. Bedir Savaşı Hakkında Nâzil Olan Âyetler

Bu konudaki rivayetler ve âyetlerin hangi olay üzerine nazil olduğuna dair *Sünen*'de yer alan bilgiler şunlardır:

Bedir Savaşı'nda ganimetler arasında kırmızı kadife bir kese kaybolmuştu. Bazı insanlar (münâfıklar) belki de onu Resûlullah almıştır, dediler. Bunun üzerine Allah; Âl-i İmrân sûresinin 161. âyet-i kerîmesini indirdi.⁵⁷ "Bir peygamberin ganimete hıyanet etmesi olacak şey değildir. Kim hıyanet ederse, kıyamet günü hıyanet ettiği o şeyle gelir. Sonra herkese kazandığı hiç haksızlığa uğratılmaksızın tastamam verilir."⁵⁸

Ebü Saîd'den gelen bir başka rivayete göre ise "Tekrar muharebe için bir tarafa çekilen veya diğer bir bölüğe katılan hariç; kim o günde onlara arkasını dönerse (kaçarsa), muhakkak o, Allah'dan bir gazaba uğrar, üstelik onun varacağı yer cehennemdir. O, varılacak ne kötü bir yerdir."⁵⁹ meâlindeki âyet Bedir gününde nâzil olmuştur.⁶⁰

⁵⁴ Ebû Dâvûd, 2691.

⁵⁵ Ye'cic, Mekke'den sekiz mil uzaklıktaki bir yerin adıdır. Haccac'ın Abdullah b. Zübeyr'i öldürdüğü yerdir. Bk. Yâkût el-Hamevî, **Mu'cemü'l-Büldân**, I-V, Beyrut: Dâru Sâdır, 1977, V, 424.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, 2692.

⁵⁷ Ebû Dâvûd, 3971.

⁵⁸ Feyizli, s. 77.

⁵⁹ Enfâl 8/16.

⁶⁰ Ebû Dâvûd, 2648.

Hız. Peygamber Bedir günü fidye karşılığı esirleri serbest bıraktığı zaman Allah Teâlâ “Yeryüzünde ağırlığını hissettir (ip düşmanı tam mağlup ed)inceye kadar, hiçbir peygambere, esir almak yaraşmaz.”⁶¹ âyetini “... Aldığınızdan dolayı size mutlaka azap dokunurdu.”⁶² âyeti ile birlikte indirdi.⁶³

Bedir Savaşı, müslümanlara önemli bir güç katmış, Medine’de kendilerine güven duymalarını sağlamıştır.

2.2. Benû Kaynukâ’

Medine’nin üç büyük Yahudi kabilesinden biri olan Benû Kaynukâ’⁶⁴ hakkında Ebû Dâvûd’un verdiği bilgilere göre Hız. Peygamber Bedir Savaşı’nda Mekkeli müşrikleri hezimete uğratarıp Medine’ye döndüğünde onları Benû Kaynukâ’ çarşısında topladı.⁶⁵ Onlara hitaben “Ey Yahudi topluluğu; Kureyş’in başına gelenler sizin de başınıza gelmeden önce müslüman olunuz.” buyurdu. Yahudiler ise cevâben “Ey Muhammed; Kureyş’ten savaşmayı bilmeyen bir toplulukla savaşman seni aldatmasın. Şayet sen bizimle savaşmış olsaydın bizim gibi bir toplulukla karşılaşmadığını anlardın.” dediler. Bunun üzerine Allah “(Resûlüm!) Küfre sapan/inkâr edenlere de ki: siz yakında mağlup olacaksınız ve toplanıp cehenneme sürükleneceksiniz...”⁶⁶ meâlindeki Âl-i İmrân sûresinin 12-13. âyetlerini indirdi.⁶⁷

2.3. Uhud Savaşı

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde Uhud Savaşı⁶⁸ esnasında yaşanan hâdiselerle ilgili bazı kesitlere ulaşmak mümkündür. Genel hatlarıyla rivayetler, Uhud Savaşı’nda şehit olanların definleriyle ilgili bilgilerde yoğunluk kazanmaktadır.

⁶¹ Enfâl 8/67.

⁶² Enfâl 8/68.

⁶³ Ebû Dâvûd, 2690.

⁶⁴ Kaynukâ’ Yahudileri hakkında genel bir bilgi için bk. Casim Avcı, “Kaynukâ’ (Benî Kaynukâ’)", *DİA*, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2002, s. 88.

⁶⁵ Ebû Dâvûd’un bu naklinde olayın gelişim safhaları açık değildir. Avcı’nın tespitine göre Müslümanların Bedir Gazvesi’ndeki başarıları üzerine Kaynukâ’ Yahudileri taşkınlık yapmaya başlamışlardı. Resûlullah’ın onları uyarması bu gelişmelere bağlıydı. Müslüman bir kadının Kaynukâ’ çarşısında tacize uğraması bundan sonradır. Bk. Avcı, “Kaynukâ’ (Benî Kaynukâ’)", s. 88.

⁶⁶ Âl-i İmrân 3/12-13.

⁶⁷ Ebû Dâvûd, 3001.

⁶⁸ Uhud Savaşı hakkında genel bir bilgi için bk. Muhammed Hamidullah ve Casim Avcı, “Uhud Gazvesi”, *DİA*, C. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2012, s. 54-57.

2.3.1. Savaş Sırasında Yaşanan Hâdiseler

Uhud Savaşı hakkında Ebû Dâvûd tarafından Cihâd bahsinde Berâ b. Azîb'e dayandırdığı rivayete göre; savaş günü üst üste iki tane zırh giyen Hz. Peygamber,⁶⁹ Cebelü'r-Rumât'a (Okçular Tepesi'ne)⁷⁰ konuşlandığı elli kişiden müteşekkil okçuların başına Abdullah b. Cübeyr'i komutan tayin etmiş ve "Bizi kuşların parçaladığını bile görseniz ben size haber göndermeden yerlerinizi terk etmeyin. Yine bizim onları bozguna uğrattıp yendiğimizi görseniz bile ben haber göndermeden yerlerinizi terk etmeyin." buyurarak sıkı sıkıya tembihte bulunmuştu. Savaş başlamış, Allah Teâlâ düşmanları bozguna uğratmıştı. Hatta öyle ki müşriklerin safında bulunan kadınlar korkularından dağa tırmanmışlardı. Bu vaziyeti gören okçular ganimetten pay alabilmek için buldukları yerleri terk etmeye başladılar. Abdullah b. Cübeyr, Hz. Peygamber'in sözlerini okçulara hatırlatmasına rağmen onu dinlemediler ve arkadaşları gibi ganimetten kendilerinin de pay almak istediklerini söylediler. Görev yerlerinden ayrılan okçular müslüman askerlerin yanlarına vardıklarında ise müslümanlar bozguna uğradı.⁷¹

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan Uhud Savaşı esnasında yaşanan bir başka rivayete göre; Resûlullah ile beraber Uhud'a katılan Ensar'dan birinin azad ettiği Farslı bir köle olan Ukbe, savaş esnasında müşriklerden birine "Al! Bu da benden. Ben Farslı bir gencim." diyerek bir darbe indirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Farslı gence (azad edilen azad edildiği kavimdendir, hükmüne binaen) "Al bu da benden, ben Ensarlı bir gencim, deseydin ya!" buyurdu.⁷²

Yukarıda verdiğimiz bilgilere ilave olarak yine savaş esnasında meydana gelen bir olayda, Ebû Hureyre'nin rivayet etiğine göre; Câhiliye devrindeki faiz alacağından dolayı müslüman olmayı uygun bulmayan Amr b. Ukeyş, Uhud Savaşı gününde müslümanların yanına gelip amcaoğullarının nerede olduğunu sordu. Uhud'da cevabını aldıktan sonra "Falanca nerededir?", diye tekrar sorunca yine "Uhud'dadır." cevabını aldı. Kimi sorsa aynı cevabı alan Amr b. Ukeyş zırhını giydi, merkebine bindi ve savaş

⁶⁹ Ebû Dâvûd, 2590.

⁷⁰ Cebelü'r-Rumât (Okçular Tepesi), Müslümanların Uhud Dağı'nı arkalarına alarak yerleştikleri yerin solunda kalan bir yerdi. Buraya Ayneyn tepesi de denilirdi. Bk. Muhammed Hamidullah ve Casim Avcı, "Uhud Gazvesi", s. 55.

⁷¹ Ebû Dâvûd, 2662.

⁷² Ebû Dâvûd, 5123.

meydanına doğru hareket etti. Uhud'daki müslümanlar Amr'ı görünce “Bizden uzak dur.” dediler. Amr ise iman ettiğini söyledi ve yaralanıncaya kadar düşmanla savaştı. Yaralı olarak ailesine götürülen Amr'ın yanına niçin savaştığını öğrenmek gayesiyle Sa'd b. Mu'âz gitti. Amr'ın kız kardeşine “Kavmini korumak için mi, kavminin düşmanlarına duyduğu öfkeden dolayı mı, yoksa Allah için kâfirlere duyduğu öfkeden dolayı mı savaştı?” diye sormasını istedi. Bunun üzerine Amr “Allah ve Resûlü için savaştım.” dedi ve vefat etti. Böylece Amr b. Ukeyş, Allah için hiç namaz kılmadan cennete girdi.⁷³

2.3.2. Uhud Şehitlerinin Defin İşlemleri

Ebû Dâvûd *Sünen*'inde Uhud şehitlerinin defnedilmesiyle ilgili olarak oldukça zengin rivayetlere yer vermektedir.

Ebû Dâvûd'da Uhud Savaşı ile ilgili rivayetler incelendiğinde Câbir b. Abdullah'ın aktardığı bilgiler doğrultusunda başlangıçta müslümanların bir kısmının Uhud Savaşı'nda şehit olanları gömmek için Medine'ye taşıdığı anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Peygamber şehitlerin can verdikleri yerlere gömülmelemlerini emretmesi üzerine müslümanlar da şehitleri şehit düştükleri yere defnettiler.⁷⁴ Savaş sonrasında aşırı derecede yorgun ve bitkin olmaları sebebiyle defin konusunda zorluk yaşayacaklarını düşünen Ensar'dan bir topluluk Hz. Peygamber'e gelerek şehitlerine kabir kazma konusunda ne buyurduğunu sordular. Resûlullah da “Kabirleri genişçe kazınız. Şehitleri de kabirlere ikişer üçer koyunuz.” tavsiyesinde bulundu. Hz. Peygamber'e şehitlerin hangisinin kıbleye doğru öne geçirilecekleri sorulduğunda ise “Ezberinde Kur'ân'ı en çok olan” diye karşılık verdi. Râvi Hişâm b. Âmir, babası Âmir'in de o gün şehit olduğunu ve iki kişinin arasına veya tek başına gömüldüğünü aktarmıştır.⁷⁵

Hz. Peygamber ayrıca şehitlerin silah, zırh gibi demirlerini ve deriden yapılmış malzemelerinin üzerlerinden çıkarılmasını, fakat kanları ve elbiseleriyle,⁷⁶ yıkanmadan ve üzerlerine cenaze namazı kılınmadan defin edilmelerini emretmiştir.⁷⁷ Ancak bu bilgilerin sahibi olan Enes b. Mâlik'ten gelen diğer rivayette Hz. Peygamber'in

⁷³ Ebû Dâvûd, 2537.

⁷⁴ Ebû Dâvûd, 3165.

⁷⁵ Ebû Dâvûd, 3215.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, 3134.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, 3135.

organları kesilmiş bir halde yerde uzanan Hz. Hamza'nın üzerine namaz kıldığı yer almaktadır.⁷⁸ Enes'in her iki uygulamanın râvisi olduğu hususu göz önünde bulundurularak bunun Hz. Hamza'ya özel bir uygulama olduğu söylenebilir. Resûlullah, Hz. Hamza'yı o vaziyette görünce “Şayet kız kardeşi Safiye üzülmecek olsaydı, Hamza'yı kurtlar, kuşlar yesin de kıyamet günü onların karınlarından haşredilsin diye öylece bırakırdım” buyurmuştur.⁷⁹

Uhud Savaşı zamanında müslümanların maddî durumlarının pekiyi olmamasından ötürü elbise imkânlarının az olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden iki kişinin bazen bir elbise içerisine yerleştirilip defnedildiği nakledilmektedir.⁸⁰ Elbise imkânlarının sınırlı oluşunu gösteren önemli bir rivayet de Mus'ab b. Umeyr ile ilgilidir. Mus'ab b. Umeyr şehit edildiğinde üzerinde sadece nemira⁸¹ denilen bir kıyafet bulunuyordu. Başını örttükleri zaman ayakları, ayaklarını örttükleri zaman ise başı açıkta kalıyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Başını örtünüz, ayaklarının üzerine de izhir otu koyunuz.” buyurdu.⁸² Buradan anlaşılacağı üzere ilave bir kumaş veya elbise bulunamamış, dolayısıyla açıkta kalan kısımlar izhir otuyla örtülmüştür.

2.4. Benû Nadîr

Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinde Medine'deki üç Yahudi topluluğundan biri olan Nadîr oğullarıyla⁸³ ilgili en kapsamlı rivayet Harâc bahsinde yer alan Nadîr oğullarının Medine'den sürgün edilmesi ile ilgili olan rivayettir. Bedir Savaşı'ndan önce Hz. Peygamber'in Medine'de bulunduğu bir zamanda Kureyşliler Medine'deki münafıkların başkanı konumunda olan Abdullah b. Übeyy b. Selül ile Evs ve Hazrec'ten olan putperestlere bir mektup yazdı. Mektupta Medinelilerin Kureyş'in içinden çıkan birine sığınma hakkı verdiklerini, şayet onu öldürmez veya şehirlerinden çıkarmazlarsa, üzerlerine yürüyüp onları öldüreceklerini, kadınlarını da esir alacaklarını ifade ettiler. Bu mektup Abdullah b. Übeyy ile beraberindeki putperestlere ulaşınca Hz. Peygamber

⁷⁸ Ebû Dâvûd, 3137.

⁷⁹ Ebû Dâvûd, 3136.

⁸⁰ Ebû Dâvûd, 3139.

⁸¹ Nemira, yünden yapılmış büredir. Beyaz ve siyah renklerin karışımı sebebiyle leopar veya kaplana benzetilmiştir. Bk. Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Melâbis fi Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1995, s. 128.

⁸² Ebû Dâvûd, 3155, 2876.

⁸³ Nadîr oğulları hakkında genel bir bilgi için bk. Nadîr Özkuyumcu, “Nadîr (Benî Nadîr)”, *DİA*, C. 32, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2006, s. 275-276.

ile savaşmaya karar verdiler. Kureyş'in Medine'ye mektup yazdığı haberi Resûlullah'a ulaşınca Hz. Peygamber, Abdullah ile putperestlerin yanına gitti. Onlara hitaben "Kureyş'in tehdidi sizi oldukça etkiledi. Ancak Kureyş'in size vereceği zarar bizimle savaşmak üzere kendinize vereceğiniz zarardan daha fazla değildir. Çünkü siz öz oğullarınız ve kardeşlerinizle savaşmak istiyorsunuz." şeklinde bir konuşma yaptı. Hz. Peygamber'in bu konuşmasını dinleyen Abdullah ve etrafındaki putperestler konuşmadan etkilenip dağıldılar. Bu durumu işiten Kureyş kâfirleri Bedir Savaşı'ndan sonra Yahudilere "Siz silah ve kale sahibi bir topluluksunuz. Ya bizim vatandaşımız olan Muhammed ile savaşsınız veya biz size şöyle şöyle yaparız ve kadınlarınız da bizim esirlerimiz olur." cümlelerini içeren bir mektup yazdı. Kureyş'in bu ikinci mektup haberi de Hz. Peygamber'e ulaştı. Bu sırada Nadîr oğulları Hz. Peygamber'e suikast yapmaya karar verdiler.⁸⁴ Resûlullah'a "Sahabîlerinden otuz kişi ile birlikte çık, biz de din adamlarımızdan otuz kişi ile birlikte çıkalım da orta yerde buluşalım. Bizim din adamlarımız seni dinlesinler. Eğer onlar tasdik edip iman ederlerse biz de sana iman ederiz." diye haber gönderdiler. Ertesi gün sabahleyin Hz. Peygamber askerî bir kuvvetle Nadîr oğullarının üzerine yürüdü ve onları kuşattı. Nadîr oğullarına da "Vallahi siz benimle anlaşma yapmadıkça size güvenmem." buyurdu. Nadîr oğulları da anlaşmaya yanaşmayınca o gün savaş başladı. Ertesi gün sabah olunca Hz. Peygamber Nadîr oğullarını bırakıp askerî bir kuvvetle Kurayza oğullarının üzerine yürüdü ve onları anlaşmaya davet etti. Kurayza oğullarının sulhu kabul etmesi üzerine onlarla savaşmaktan vazgeçti ve tekrar Nadîr oğullarının üzerine yürüdü. Kalelerinden ininceye kadar savaşmaya devam edildi. Nihayet kuşatmaya dayanamayan Nadîr oğulları sürgün edilmek şartıyla kalelerinden indiler. Develerin taşıyabileceği mallarından ve evlerinin kapı ve tahtalarından ne varsa alıp Medine'yi terk etiler. Böylece Nadîr oğullarının hurmalıkları Resûlullah'ın özel mülkü oldu. Allah bunu Hz. Peygamber'e verdi ve ona tahsis etti. Allah Teâlâ bu hurmalıkların savaş yapılmadan kazanıldığını kastederek "Allah'ın onlardan Peygamber'ine kolayca ganimet olarak verdiği şeye gelince, siz onun üzerine ne at ne de deve sürdünüz..."⁸⁵ meâlindeki âyet-i kerîmeyi indirdi. Hz. Peygamber ise bu ganimetleri muhacirler arasında taksim etti. Ensar'dan da ihtiyaç

⁸⁴ Nadîr oğullarının kuşatılmasının sebebi hakkında iki rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birisi Ebû Dâvûd'un sunduğu rivayettir. Diğerisi ise Bi'rîmaûne hadisesinde öldürülmekten kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî tarafından yolda öldürülen iki masum insan için diyete iştirak etmelerini görüşmek üzere gitmesi ve Hz. Peygamber'e suikast düzenlenmesidir. Bk. Nadîr Özkuyumcu, "Nadîr (Benî Nadîr)", s. 275.

⁸⁵ Haşr 59/6.

sahibi iki kişi dışında kimseye pay vermedi. Hz. Peygamber'in payı ise daha sonra Hz. Fâtıma'nın oğullarının elinde kaldı.⁸⁶

Nadîr oğullarıyla ilgili olarak İbn Ömer kanalından gelen diğer bir rivayette ise Hz. Peygamber'in Nadîr oğullarının "Büveyrâ"⁸⁷ olarak isimlendirilen hurmalıklarını yaktığı ve kestirdiği bilgisine ulaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in bu uygulamasından dolayı müşriklerin rahatsızlıklarını dile getirmesi üzerine Allah Teâlâ "(O hainlik yapan Yahudilerin yurtlarında kendilerine siper edindikleri) herhangi bir hurma ağacını (ne zaman) kestiniz veya onu (kesmeyip) kökleri üzerinde (olduğu gibi) bıraktınızsa, (hep) Allah'ın izniyledir ve (bu izin) yoldan çıkanları rezil etmek içindir. (Yoksa öfke veya keyfinize göre kesemezsiniz.)"⁸⁸ âyet-i kerîmesini indirmiştir.⁸⁹

Nadîr oğulları hakkında olan bir başka rivayette ise Ensar'ın çocukları için yaptıkları bir uygulama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmaktadır. İbn Abbas'tan gelen rivayete göre İslamiyet'ten önce "Miklât" olarak isimlendirilen çocuğu yaşamayan Arap kadınlar; çocuğu olup yaşadığı takdirde evladını Yahudi olarak yetiştireceğine dair adakta bulunurlardı. Hz. Peygamber içlerinde Ensar çocukları da bulunan Nadîr oğullarını sürgün etmeye karar verince Ensar da bu duruma karşı çıkıp çocuklarını bırakmaya razı olmadı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Din(e girmede/iman etme)de zorlama yoktur. Doğruluk ile sapıklık (iman ile küfür, hak ile bâtil) meydana çıkmıştır..."⁹⁰ âyet-i kerîmesini indirdi.⁹¹

2.5. Zâtü'r-Rikâ'

Ebû Dâvûd, Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi⁹² ile ilgili olarak sadece iki rivayet sunmaktadır. Bu rivayetler incelendiğinde onların Zâtü'r-Rikâ' Savaşı'nın meydana geldiği gün kılınan korku namazı ile savaş sonrası gerçekleşen bir olayla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

⁸⁶ Ebû Dâvûd, 3004.

⁸⁷ Büveyrâ, Vadil-Kurâ ile Büseyta arasında Vadi'l-Kurâ yakınında bir yerdir. Bk. Yâkût el-Hamevî, I, 513. Teymâ' ile Medine arasında yer alan Büveyrâ, Doğu Harresinde başlayan Müzeyneb vadisi üzerinde yaşayan Benû Nadîr Yahudilerinin topraklarında bulunmaktaydı. Bk. Zübeyde Özben, "Hadislerde Geçen Yer İsimleri (Buhârî Özelinde)", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2011, s.123.

⁸⁸ Haşr 59/5.

⁸⁹ Ebû Dâvûd, 2615.

⁹⁰ Bakara 2/256.

⁹¹ Ebû Dâvûd, 2682.

⁹² Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi, Gatafân kabilesi üzerine gerçekleştirilen bir askerî birliktir. Bu ismi bölgede bulunan siyahlı beyazlı taşlardan aldığı, bir ağacın adı olduğu, askerlerin ayaklarına sardıkları bez parçalarından kaynaklandığı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. İlgili bölge Nahl yakınlarında Sa'd ve Şukra arasında

Bu rivayetlerden ilki, bu sefer sırasında kılınan korku namazı ile ilgili olup Salih b. Havvât'tan aktarılmıştır. Bu rivayette Salih b. Havvât'ın, Hz. Peygamber ile birlikte Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi esnasında korku namazı kılan bir kişiden rivayet ettiği bilgiler yer almaktadır. Buna göre Hz. Peygamber savaş esnasında orduyu iki kısma ayırdıktan sonra birinci grup arkasında, ikinci grup ise düşmana karşı saf tutmuştu. Resûlullah ilk gruba bir rekât namaz kıldırılmış, ayakta dururken, cemaatin bir kısmı kendi kendilerine ikinci rekâtı kılıp namazı tamamlamışlardı. Sonra namazdan çıkarak düşmanın karşısına geçmişti. Bunu müteakip ikinci grup Hz. Peygamber'le birlikte namazın diğer rekâtını kılmışlardı. Ardından Resûlullah tahiyatta beklemiş, cemaat kendi kendilerine namazlarını tamamladıktan sonra Hz. Peygamber'le birlikte selam vermişlerdir.⁹³

Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi ile ilgili ikinci rivayet ise gazveden dönüş yolunda yaşanan bir hâdisle ilgili. Câbir b. Abdullah'tan rivayet olduğuna göre; kendisi Hz. Peygamber ile birlikte Zâtü'r-Rikâ' Gazvesi'ne çıkmıştı. Müslümanlardan bir adam müşriklerden birinin hanımını öldürünce, müşrik, Muhammed'in ashabından birinin kanını dökmedikçe peşlerini bırakmayacağına dair yemin etti. Ardından Resûlullah'ın peşine düştü. Hz. Peygamber ise bir yerde konaklamıştı. Ashabına “Bizi kim korur?” diye sorunca Muhacirden ve Ensar'dan birer kişi öne atıldılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Öyleyse dağ yolunun ağzında durunuz.” buyurdu. Öne atılan bu iki kişi dağ geçidinin ağzına vardıklarında Muhacir olan uzandı, Ensârî ise namaza durdu. Müşrik dağ geçidinin ağzına gelip Ensârînin karaltısını görünce onun ordunun bekçisi olduğunu anladı. Hemen okunu namaz kılan Ensârîye attı ve isabet etti. Ensârî oku bedeninden çıkardı ve namazına devam etti. Bu olay üç defa tekrar etti. Ensârî rüku ve secdesini yaptıktan sonra Muhacir uyandı. Müşrik ise bekçilerin yerini fark ettiklerini anlayınca kaçtı. Muhacir Ensar'dan olan arkadaşının üzerindeki kanı görünce “Sübhanallah! İlk ok atıldığında beni uyandırsaydın ya!” dedi. Bunun üzerine Ensârî “Ben bir sûre okuyordum, onu yarıda kesmek istemedim.” diye cevap verdi.⁹⁴

bulunuyordu. Gazve hakkında genel bir bilgi için bk. Elşad Mahmudov, “Zâtürrikâ' Gazvesi”, **DİA**, C.44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2013, s. 152.

⁹³ Ebû Dâvûd, 1238.

⁹⁴ Ebû Dâvûd, 198.

2.6. Benû Mustalik

Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserindeki Benû Mustalik Gazvesi⁹⁵ hakkındaki bilgiler sadece iki rivayet ile sınırlı kalmaktadır.

Nâfi'den aktarılan, Benû Mustalik ordusunun içinde yer alan Abdullah b. Ömer'in rivayetine göre; Hz. Peygamber Mustalik oğullarının üzerine gittiğinde beklemedikleri bir anda, onlar hayvanlarını suya götürdükleri bir esnada baskın yaptı. Bu baskın sırasında Mustalik oğullarının savaşabilecek erkeklerini öldürüp çocuklarını ise esir aldı. Buna ilave olarak Hz. Peygamber, hanımlarından Cüveyriye bt. Hâris'i de o gün nikâhı altına aldı.⁹⁶

Ebû Dâvûd'un Nikâh bahsinde yer alan, İbn Muhayrîz'in aktardığı diğer bir rivayete göre ise; Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin Resûlullah ile beraber Mustalik oğulları gazvesine çıktığı ve savaş sonrasında bir grup kadını esir aldıkları bilgisine ulaşılmaktadır.⁹⁷

Yukarıda yer alan rivayetler bize savaşa katılanlardan ikisinin ismini sunmakta, Hz. Peygamber'in Mustalik oğullarına aniden baskın yaptığını ifade etmekte, savaşabilecek erkeklerinin öldürülüp çocuklarının esir alındığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu esirlerden biri olan Cüveyriye bt. Hâris'i Hz. Peygamber azat edip evlenmiştir.

2.7. Hendek Savaşı

Ebû Dâvûd'un sunduğu bilgiler çerçevesinde *Sünen*'den Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen savaşlardan Hendek Savaşı hakkında da bilgi edinmek mümkündür.⁹⁸

Ancak bu hususta sunulan bilgi oldukça sınırlıdır.

Bu bilgilerden birisi savaş esnasında Sa'd b. Mu'âz'ın yaralanması ile ilgilidir. Hz. Âişe'nin verdiği bilgilere göre; Sa'd b. Mu'âz Hendek günü bir adamın attığı okla kolundan yaralanmış ve atardamarı parçalanmıştır. Bu yaralanma sonrasında Hz.

⁹⁵ Mustalik oğulları, Hendek Savaşı için asker toplamaya başlayınca Hz. Peygamber, onların önemli bir su kaynağı olan Müreysi'e hareket etti. Burada gerçekleşen çatışma Müslümanlar lehine sonuçlandı. Birçok esir alındı. Hz. Peygamber, kabile reisinin kızı Cüveyriye ile evlendi. Benû Mustalik Gazvesi hakkında genel bir bilgi için bk. Ahmet Önkal, "Mustalik (Benî Mustalik)", *DİA*, C. 31, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2006, s. 360-361.

⁹⁶ Ebû Dâvûd, 2633; Bu rivayet İbn Avn'ın Nâfi'ye savaştan önce müşrikleri İslam'a davet etme hakkındaki sorusu üzerine yazılmış bir cevaptan oluşmaktadır. Nâfi'nin bu mektuba cevap olmak üzere verdiği örnek de Hz. Peygamber'in Mustalik oğullarına haber vermeden baskın yapmasıdır. Dolayısıyla Nâfi'ye göre bu her zaman gerekmemektedir.

⁹⁷ Ebû Dâvûd, 2172.

⁹⁸ Genel bir bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, "Hendek Gazvesi", *DİA*, C.17, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1998, s. 194-195.

Peygamber onu yakından ve daha sık ziyaret edebilmek için mescitte bir çadır kurdu muştur.⁹⁹

Yine rivayetlerden anlaşıldığına göre Hendek Savaşı oldukça zorlu ve şiddetli geçen bir savaş olmuştur. Hz. Ali'den gelen rivayet doğrultusunda Hendek Savaşı devam ederken bazı günler oldukça çetin mücadeleler yaşandığı ve Hz. Peygamber'in ikindi namazını kılamadığı anlaşılmaktadır. O, bu durumdan çok üzüntü duymuş ve "Allah da onların evlerine ve kabirlerine ateş doldursun." diye bedduada bulunmuştur.¹⁰⁰

Hendek Savaşı bize harbe katılma yaşı hakkında da bilgiler sunmaktadır. Nitekim Abdullah b. Ömer'den gelen rivayetlere göre; O, Uhud Savaşı'nda on dört yaşındayken harbe katılmak üzere izin istemiş, ancak Resûlullah kabul etmemiştir. Daha sonrasında Hendek Savaşı'nda on beş yaşındayken savaşmak için izin istediğinde kendisine izin verilmiştir.¹⁰¹

2.8. Benû Kurayza

Ebû Dâvûd'un sunduğu bilgiler ışığında Hz. Peygamber'in Yahudilerle yapmış olduğu savaşlar bahsinde Kaynukâ ve Nadîr oğullarından sonra Medine'nin üçüncü büyük Yahudi topluluğu olan Kurayza oğulları¹⁰² hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Kurayza oğulları hakkında bilgi edindiğimiz iki rivayetten birincisine göre; Nadîr oğulları Yahudileri ile Kurayza oğulları Resûlullah ile savaşa girmişlerdi. Hz. Peygamber Nadîr oğullarını Medine'den sürmüş, Kurayzalıları ise hiçbir vergi almadan Medine'de kalmalarına müsaade etmiştir. Ancak bir süre sonra Kurayza oğulları da Müslümanlarla savaşa girişince Hz. Peygamber onların erkeklerini öldürmüş, kadınlarını, mallarını ve çocuklarını da müslümanlar arasında ganimet olarak taksim etmiştir. Kurayza Yahudilerinden bir kısmının Hz. Peygamber'e sığınması üzerine onlara eman verilmiştir. Netice olarak Rasûlullah (pek azı istisnâ olmak üzere) Medine

⁹⁹ Ebû Dâvûd, 3101. Mescide kurulan çadır, Sa'd'ın tedavisi ve bu tedavinin kimler tarafından yapıldığı hususunda geniş bilgi için bk. Levent Öztürk, *Hız. Peygamber Döneminde Kadınların Sağlık Hizmetlerindeki Yeri*, İstanbul 2001, s. 111-112.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, 409. Hendek Savaşı hakkında geniş bilgi ve yaşanan zorluklar için bk. Yasemin Sarı, "Hendek Savaşı (5/627)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 2006, s. 52-116.

¹⁰¹ Ebû Dâvûd, 2957, 4406.

¹⁰² Kurayza Yahudileri hakkında bk. Casim Avcı, "Kurayza (Benî Kurayza)", **DİA**, C.26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2002, s. 431-432.

Yahudilerinin tamamını, Abdullah b. Selâm'ın kavmi olan Kaynukâ oğulları ve Hârîse oğullarına mensup Yahudileri sürgün etmiştir.¹⁰³

Kurayza oğulları hakkındaki ikinci rivayet Hz. Âişe'nin aktardığı bilgiler doğrultusunda gelmektedir. Bu rivayete göre, Hz. Peygamber; Kurayza oğullarının erkeklerini kılıçla öldürürken Hz. Âişe'nin yanında Kurayza'dan bir kadın katıla katıla gülüp kendi kendine bir şeyler söyleniyordu. Bu sırada sahibi belli olmayan bir ses “Falanca kadın nerededir?” diye kadının ismiyle seslendi. Kadın da “Benim” diye cevap verince Hz. Âişe kadına “Bu halin de nedir?” diye sordu. Kadın da “Ben bir iş yaptım (da ondan dolayı arıyorum).” dedi. Hemen ardından götürülüp boynu vuruldu. Hz. Âişe ise kadının öldürüleceğini bildiği halde katıla katıla gülmesinin şaşkınlığını unutamadığını ifade etti. Kurayza oğullarından bu kadından başka bir kadın öldürülmedi.¹⁰⁴

2.9. Hudeybiye

Ebû Dâvûd'da yer alan Hudeybiye¹⁰⁵ ile ilgili rivayetler incelendiğinde antlaşma hakkında önemli bilgiler elde edilmektedir. Rivayetler; Hudeybiye seferi, antlaşma şartları ve Hudeybiye dönüş yolunda yaşanan hadiseler hakkında bazı kesitler sunmaktadır.

2.9.1. Hudeybiye Seferi

Hudeybiye Seferi sırasında meydana gelen, tümü Ka'b b. Ucre tarafından aktarılan rivayete göre; yolculuk sırasında Ka'b'ın başına bitler musallat oldu. Rahatsızlığı öyle bir dereceye varmıştı ki Ka'b, gözlerini kaybetmekten korkuyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ “Aranızda hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulun(up da traş olan) varsa ona fidye gerekir ki o (fidye) de ya (üç gün) oruç tutmak, ya sadaka (altı fakire fitre) vermek ya da bir kurban kesmektir.” âyet-i kerîmesini indirdi. Hz. Peygamber Ka'b'a başını tıraş edip ya üç gün oruç tutmasını ya bir koyun kurban etmesini ya da altı fakire bir farak¹⁰⁶ kuru üzüm yedirmesini emretti. Ka'b da bir koyun kurban etti.¹⁰⁷

¹⁰³ Ebû Dâvûd, 3005.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, 2671.

¹⁰⁵ Hudeybiye Seferi hakkında geniş bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye Antlaşması”, **DİA**, C.18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1998, s. 297-299.

¹⁰⁶ Farak, su için yaklaşık olarak 8,2 lt. hububat için 6,5 kg. ayarında bir ölçü birimidir. Bk. Cengiz Kallek, “Farak”, **DİA**, C. 12, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 164.

¹⁰⁷ Ebû Dâvûd, 1860.

Bir başka rivayetten elde edilen bilgiye göre ise Hz. Peygamber Ka‘b’ın yanına varıp “Başındaki bitler sana rahatsızlık verdi mi?” diye sordu. Ka‘b da “Evet” diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah “Başını tıraş et. Sonra ya bir koyun kes ya üç gün oruç tut ya da altı fakire üç sa‘ hurma yedir.” buyurmuştur.¹⁰⁸ Başka bir rivayette Hz. Peygamber Ka‘b’a yanında kurbanlığın var mı, diye sormuş, Ka‘b ise olmadığını söylemiştir. Hz. Peygamber de ya üç gün oruç tutmasını ya da her iki fakire bir sa‘ olmak üzere altı fakire üç sa‘ hurma vermesini buyurmuştur.¹⁰⁹ Ka‘b b. Ucre’den gelen son rivayette ise Resûlullah’ın Ka‘b’a Kâbe’ye bir sığır kurban etmesini emrettiği bilgisi yer almaktadır.¹¹⁰

Hedy kurbanları ile ilgili Câbir b. Abdullah’tan gelen bilgilere göre; müslümanlar Hudeybiye’de Resûlullah ile birlikte yedi kişi için bir deve, yine yedi kişi için bir sığır kurban etmiştir.¹¹¹

Ebû Dâvûd tarafından sunulan bilgilere göre; Hudeybiye Antlaşması imzalanmadan önce gerçekleşen bir hâdise de Mekke müşriklerine ait olan kölelerin Hz. Peygamber’in yanına gelmeleridir. Bunun üzerine onların efendileri Hz. Peygamber’e “Ey Muhammed! Onlar sana dinine duymuş oldukları iştiyaktan dolayı gelmediler. Aksine onlar kölelikten kurtulmak için geldiler.” dediler. İnsanlardan bir kısmı “Doğru söylüyorlar. Onları geri gönder, Ey Allah’ın Resûlü!” dediler. Bu sözleri işiten Hz. Peygamber öfkeleni ve “Ey Kureyş topluluğu! Allah size boyunlarınızı vuracak birini gönderene kadar sizin bu tutumunuzu bırakacağınızı zannetmiyorum.” buyurdu ve köleleri geri vermeyi reddederek “Onlar Allah’ın azad ettiği kimselerdir.” dedi.¹¹²

Ebû Melîh’in babasından rivayet olunduğuna göre; kendisi Cuma günü Hudeybiye’de Hz. Peygamber’le beraber bulunmuştu. Ayakkabılarının altını bile ıslatmayan çok az bir yağmur yağmasına rağmen Resûlullah ahabına namazlarını çadırlarında kılmalarını emretti.¹¹³

Zeyd b. Hâlid el-Cühenî’den elde edilen bilgilere göre; Hz. Peygamber Hudeybiye’de geceleyin yağın yağmurdan sonra ahabına sabah namazını kıldırdı. Namazı bitince

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, 1856, 1857.

¹⁰⁹ Ebû Dâvûd, 1858.

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, 1859.

¹¹¹ Ebû Dâvûd, 2809.

¹¹² Ebû Dâvûd, 2700.

¹¹³ Ebû Dâvûd, 1059.

cemaate dönüp “Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?” diye sorunca ashab “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber “(Rabbiniz buyuruyor ki) Kullarımdan bir kısmı mümin bir kısmı ise kâfir olarak sabahladı. “Allah’ın ihsanı ve rahmeti ile yağmur yağmıştır.” diyenler bana inanmış, yıldızları da inkâr etmiştir. Fakat “Şu veya bu yıldızın hareketinden dolayı yağmur yağmıştır.” diyenler beni inkâr etmiş, yıldızlara inanmıştır.” buyurdu.¹¹⁴

2.9.2. Hudeybiye Antlaşması ve Şartları

Hudeybiye Antlaşması ile ilgili en kapsamlı rivayet Misver b. Mahreme tarafından nakledilmiştir. Bu rivayete göre, Resûlullah Hudeybiye yılında ashabından bin küsur kişi ile birlikte yola çıktı. Zü’l-Huleyfe’ye geldiklerinde hedy kurbanlığına gerdanlık taktı, onu işaretledi ve umre niyetiyle ihrama girdi. Hz. Peygamber, üzerinden Mekke’ye inilen Seniyye mevkiine geldiğinde Kasvâ isimli devesi çöktü. İnsanlar deveye “Yürü yürü!” diye bağırıp ve ardından iki kere “Kasvâ huysuzlaşıp yürümez oldu.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Kasvâ yürümemekte inat etmez. Bu onun huyu değildir. Fakat fili yürümekten alıkoyan onu da alıkoymuştur” buyurduktan sonra sözlerine “Nefsimi elinde bulundurana yemin olsun ki! Mekke halkı bugün Allah’ın mukaddes kıldığı şeyleri ta’zim ederek benden ne kadar istekte bulunurlarsa hepsini vereceğim.” diyerek devam etti. Sonra hayvanını yürümeye teşvik edince Kasvâ yerinden sıçrayıverdi. Mekkelilerden aksi yöne döndü. Hz. Peygamber Hudeybiye’nin suyu az olan Samed¹¹⁵ Kuyusu üzerindeki en uzak yerde konakladı. Akabinde Resûlullah’ın yanına Mekkelilerden önce Büdeyl b. Verkâ el-Huzâî sonra da Urve b. Mes’ud geldi. Urve (Arapların âdeti üzerine) Hz. Peygamber’in sakalından tutarak konuşmaya başladı. Muğire b. Şu’be başında miğfer, yanında kılıç olduğu halde Resûlullah’ın yanında ayakta duruyordu. Kılıcın sapıyla Urve’nin eline vurdu ve “Elini onun sakalından çek.” dedi. Urve başını kaldırdı ve “Bu kim?” diye sordu. “Muğire b. Şu’be’dir.” dediler. Bunun üzerine Urve “Ey gaddar! Ben hâlâ senin ihanetinin bedelini ödemiye muym?” dedi. Muğire b. Şu’be Müslüman olmadan önce bir toplulukla yol arkadaşlığı yapmış, onları öldürmüş, mallarına el koymuş sonra da Medine’ye gelip müslüman olmuştu. Hz. Peygamber ise “Müslümanlığını kabul ederiz. Ancak mallara

¹¹⁴ Ebû Dâvûd, 3906.

¹¹⁵ Samed kuyusu Hudeybiye’de bulunan kış suyu az olup yazın kuruyan kuyunun adıdır. Özben, s.51.

gelince onlar ihanet malıdır. Bizim onlara ihtiyacımız yoktur.” buyurmuştur.¹¹⁶ Hz. Peygamber Kureyş’in vekili olan Süheyl ile Kureyş’den bir adamın Resûlullah’a gelemeyeceği, müslüman olsa bile Kureyşlilere geri verileceği şartıyla antlaşma yaptı. Daha sonra Hz. Peygamber “Yaz! Bu, Muhammed’in üzerinde karar kıldığı hükümlerdir.” buyurdu. Resûlullah metnin yazılmasını bitirdikten sonra ashabına “Kalkınız, hedy kurbanlarınızı kesiniz, sonra da tıraş olunuz.” buyurdu. Ardından Hz. Peygamber’e mümin muhacir kadınlar geldi. Allah Teâlâ mümin muhacir kadınlar hakkında indirdiği âyet-i kerîme ile onların geri verilmesini yasakladı. Kadınlara mehirlerini eski kocalarını geri vermelerini emretti. Daha sonra Hz. Peygamber Medine’ye döndü. Kureyş’ten Ebû Basîr adında biri müslüman olarak Hz. Peygamber’in yanına geldi. Kureyşliler onu geri almak üzere iki adam gönderdiler. Hz. Peygamber de antlaşma gereği Ebû Basîr’i geri verdi. Ebû Basîr ve beraberindeki iki adam Zü’l-Huleyfe’ye vardıklarında yanlarındaki hurmayı yemek için konakladılar. Ebû Basîr iki adamdan birine “Ey falan! Vallahi senin şu kılıcın çok güzel gözükyor.” dedi. Diğer kişi kılıcı kınından çıkararak “Evet. Ben de onu çok denedim.” deyince Ebû Basîr kılıcı kendisine vermesini istedi. Adam da buna izin verdi. Ebû Basîr kılıcı alır almaz ona vurdu ve adam oracıkta ölüverdi. Öbür adam kaçıp Medine’ye vardı. Koşarak mescide girdi. Hz. Peygamber adamı görünce “Bu adam gerçekten bir korku yaşamıştır.” buyurdu. Adam arkadaşının öldürüldüğünü, kendisinin de öldürüleceğini söyledi. Bu sırada Ebû Basîr çıkageldi ve Resûlullah’a “Allah sana sözünü yerine getirtti. Beni onlara verdin. Daha sonra ise Allah beni onlardan kurtardı.” dedi. Hz. Peygamber ise “Savaşı kızıştırması yönünden Ebû Basîr’e hayret. Yanında bir kişi daha olsa (antlaşma bozulur, yeniden savaş başlardı.)” buyurdu. Ebû Basîr bu sözleri işitince Hz. Peygamber’in yine onu Kureyşlilere göndereceğini anladı ve oradan uzaklaştı. Deniz kenarında bir yere gitti. Ebû Cendel de müşriklerin elinden kurtulup Ebû Basîr’e katıldı. Böylece orada bir topluluk oluştu.¹¹⁷

Misver b. Mahreme ve Mervân’ın beraber aktardıkları rivayette ise sadece Resûlullah Hudeybiye yılında (umre niyetiyle) yola çıkıp Zü’l-Huleyfe’ye vardığında kurbanlığına gerdanlık taktığı, onu işaretlediği ve ihrama girdiği bilgisine ulaşılmaktadır.¹¹⁸ Hz.

¹¹⁶ Râvi Misver b. Mahreme hadisin geri kalanını zikretti. Ancak Ebû Dâvûd onu kısalttı.

¹¹⁷ Ebû Dâvûd, 2765. Ayrıca bk. 4655.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, 1754.

Âişe'nin rivayetinde ise Resûlullah'ın Kâbe'ye nişan (gerdanlık) takılmış bir koyun gönderdiği bilgisi yer almaktadır.¹¹⁹

Hudeybiye Antlaşması'nın şartları hakkında bilgi edindiğimiz Berâ b. Âzib'ten gelen rivayete göre; Hz. Peygamber Hudeybiye'de Kureyşliler ile Mekke'ye yanlarında sadece silah mahfazası olmak şartıyla gireceklerine dair antlaşma yaptı. Râvi Şu'be Ebû İshak'a silah mahfazasının ne olduğunu sorunca Ebû İshak "Kın ve onun içindekiler (kılıç)" cevabını vermiştir.¹²⁰

Abdullah b. Abbas'tan elde edilen bilgilere göre; Hudeybiye gününde Kureyşliler "Muhammed ve ashabını bırakın da nağf ölümüyle ölsünler." dediler. Sonra gelecek yıl Mekke'de üç gün kalmak şartıyla barış antlaşması yapılıncaya Hz. Peygamber Mekke'ye geldi. Müşrikler ise Kuaykîân¹²¹ tarafındaydılar.¹²²

Hudeybiye Antlaşması zamanında Mekkelilerden seksen kişi sabah namazı vaktinde Hz. Peygamber ve ashabını öldürmek gayesiyle ansızın Ten'im dağlarından indiler. Ancak Resûlullah onları esir olarak ele geçirdi ve sonrasında da serbest bıraktı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "(Ey Müminler!) Onlara karşı size zafer verdikten sonra, Mekke'nin içinde (Hudeybiye'deki sulhtan dolayı) onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur."¹²³ âyet-i kerimesini sonuna kadar indirdi.¹²⁴

2.9.3. Hudeybiye Dönüş Yolunda Yaşanan Hâdiseler

Hudeybiye Seferi dönüş yolunda yaşanan hadiseler hakkında *Sünen*'de sadece iki rivayet bulunmaktadır. Mücemmi' b. Cârîye el-Ensârî tarafından aktarılan ilk rivayete göre; kendisi Resûlullah ile birlikte Hudeybiye'de bulunmuştu. Hudeybiye'den dönüşte insanlar develerini koşturmaya başladılar. Halkın bir kısmı diğerine neler olduğunu sorunca Hz. Peygamber'e vahiy geldiğini haber verdiler. Hep beraber koşarak çıktılar. Resûlullah'ı Kurâü'l-Gamîm¹²⁵ denilen yerde devesinin üzerinde dururken yetiştiler. İnsanlar tamamen Hz. Peygamber'in etrafında toplanınca Resûlullah "(Resûlüm! Biz,

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, 1755.

¹²⁰ Ebû Dâvûd, 1832.

¹²¹ Kuaykîân, Mekke'de bir dağın adıdır. Mekke'ye on iki mil uzaktadır. Bk. Yâkût el-Hamevî, IV, 379. Mekke'de Ebû Kubey's dağının karşısında bulunmaktadır. Bk. Özben s.21.

¹²² Ebû Dâvûd, 1885.

¹²³ Fetih 48/24.

¹²⁴ Ebû Dâvûd, 2688.

¹²⁵ Kurâü'l-Gamîm, Mekke ile Medine arasında Usfan'ın sekiz mil ilerisindeki bir vadidir. Bk. Yâkût el-Hamevî, IV, 443.

sana apaçık bir fetih (ve zafer yolu) açtık.” âyet-i kerîmesini okudu. Bir adam “Ey Allah’ın Resûlü! Bu bir fetih midir?” diye sorunca Resûlullah “Evet. Nefsimi elinde bulundurana yemin olsun ki bu (sulh) bir fetihtir.” buyurdu. Akabinde Hayber ganimetleri Hudeybiye mücahitleri arasında taksim edildi. Resûlullah ganimeti on sekiz paya ayırdı. Ordu ise üç yüzü süvari¹²⁶ olmak üzere bin beş yüz kişiden oluşmaktaydı. Süvarilere iki, yayalara ise bir hisse verdi.¹²⁷

Abdullah b. Mes’ûd tarafından aktarılan ikinci rivayet ise sabah namazının, güneş doğduktan sonra kılınp kılınmayacağına dair Hz. Peygamber’in uygulamasıyla ilgilidir. Müslümanlar Hudeybiye’den dönüş zamanı Resûlullah ile beraber geldiler. Resûlullah “Bizi kim bekleyecek?” diye sorunca Bilâl gönüllü oldu. Ancak herkes güneş doğuncaya kadar uyuyakaldı. Hz. Peygamber uyanınca ashabına “Daha önce yaptığınız gibi yapınız.” buyurdu. Ashap da öyle yaptı. Daha sonra Resûlullah “Kim uyur veya unutursa böyle yapsın.” buyurdu.¹²⁸

2.10. Hayber Savaşı

Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserindeki Hayber Savaşı¹²⁹ ile ilgili nakillere bakıldığında; savaş sırasında yaşanan olaylar hakkında bazı kesitlere ulaşılmakla birlikte rivayetlerin ekserisi Hayber’de elde edilen ganimetler ve taksimi ile ilgilidir. Hayber hurmalıklarının ve kalelerinin hem savaş hem de barış yoluyla kazanılmasından dolayı rivayetler arasında bazı bilgi farklılıkları mevcuttur.

2.10.1. Hayber Gazvesi’nde Yaşanan Hâdiseler

Ebû Dâvûd’da yer alan Hz. Peygamber’in Hayber fethine gidiş yolculuğu hakkındaki tek rivayet Ümeyye bt. Ebû Salt’ın Benû Gıfar’dan bir kadından aktardığı hadistir. Bu rivayete göre, Hz. Peygamber Gıfarlı kızı terkisine bindirdi. Sabah namazı için bir yerde mola verdiler. Resûlullah bineğini çöktürdü. Derken Gıfarlı kız da hayvanın semerinden indi ve semerin arkasına kendisinden kan bulaştığını gördü. Bu; kızın ilk hayız görüşüydü. Utanarak devenin yanına çekildi. Hz. Peygamber kızın halini ve kanı

¹²⁶ Ebû Dâvûd, Ebû Muaviye’nin rivayetinde süvari sayısının iki yüz olarak söylendiğini, bu rivayetin daha sahih olduğunu ifade etmiştir.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, 2736.

¹²⁸ Ebû Dâvûd, 447. Aynı olayın Hayber dönüşünde gerçekleştiğine dair başka bir rivayet için bk. Ebû Dâvûd, 435.

¹²⁹ Hayber Savaşı hakkında genel bir bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, “Hayber”, *DİA*, C. 17, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1998, s. 20-22.

görünce “Sana ne oluyor? Galiba hayız oldun.” buyurdu. Kız, Hz. Peygamber’i onaylayınca Resûlullah kıza kanın akmasını engelleyici bir şey bulmasını, bir kap su alıp içine tuz atmasını ve semere bulaşan kanı temizleyip bineğine dönmesini söyledi. Daha sonra Hz. Peygamber Hayber’i fethedince ganimetten Gıfarlı kadına da bir miktar verdi.¹³⁰

Hayber Savaşı esnasında yaşanan hâdiseler hakkında ise *Sünen*’de sınırlı sayıda rivayet bulunmaktadır. Yezîd b. Ebû Ubeyd’den rivayet olduğuna göre; kendisi Seleme b. el-Ekvâ’nın bacağına bir darbe izi gördü ve “Bu nedir?” diye sordu. Seleme ise şöyle cevap verdi: “Bu darbe bana Hayber günü isabet etti. İnsanlar Seleme vuruldu.” dediler. Derken Hz. Peygamber Seleme’nin yanına geldi. Üç kere ona nefesini üfledi. Bir müddet sonra Seleme’nin yarısından bir şikâyeti kalmadı.¹³¹ Seleme’nin savaş anından bir kesit sunduğu hadise göre, Hayber günü Seleme’nin kardeşi büyük bir çaba göstererek savaştı. Öyle ki kılıcı geri dönüp kendisini öldürdü. Ashab Seleme’nin kardeşi hakkında kendi silahıyla ölmesinden ötürü şüpheye düşüp konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber “O, Allah yolunda cihat eden bir mücahit olarak öldü.” buyurdu. İbn Şihâb ez-Zühri’nin Seleme’nin oğlundan aktardığı rivayette ise “Onun sevabı iki mislidir.” ziyadesi bulunmaktadır.¹³²

Hayber Savaşı esnasında yaşanan başka bir hâdis, Resûlullah’ın Hayberli Yahudi bir kadın tarafından zehirlenmesi ile ilgilidir. Kadın Hz. Peygamber’e ateşte kızartılmış zehirli bir koyun hediye etti. Resûlullah koyunun ön bacağından alıp yedi. Onunla birlikte ashaptan bir grup da koyundan yemişti. Daha sonra Resûlullah ashabına “Ellerinizi yemekten çekin.” buyurdu. Koyunu hediye eden Yahudi kadını çağırdı ve “Koyuna zehir mi koydun?” diye sordu. Kadın bunu sana kim söyledi, diye sorunca Hz. Peygamber elindeki kolu göstererek “Şu elimdeki haber verdi.” buyurdu. Kadın zehir koyduğunu itiraf edince Resûlullah bunu niçin yaptığını sordu. Kadın “Eğer peygamberse ona zarar vermez, peygamber değilse de ondan kurtulmuş oluruz.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadını affetti ve onu cezalandırmadı. Ama koyundan yiyen ashaptan birisi zehrin etkisiyle vefat etti. Ardından Hz. Peygamber de yediği etten dolayı iki kürek kemiğinin arasından hacamat yaptırarak kan aldırdı. Hz.

¹³⁰ Ebû Dâvûd, 313.

¹³¹ Ebû Dâvûd, 3894.

¹³² Ebû Dâvûd, 2538.

Peygamber'e hacamat yapan kişi ise Ensar'dan Benû Beyâda'nın azatlısı olan Ebû Hind'di.¹³³

İbn Ömer'in Harâc bahsinde geçen bir rivayetine göre; Hz. Peygamber, Hayber halkına savaş açtı. Hurmalıklarını ve arazilerini ele geçirdi. Halkı da kalelerine sığındılar. Bunun üzerine altın, gümüş ve silahları Hz. Peygamber'e bırakmak, develerin taşıyabileceği şeylerin de kendilerine ait olması ve mallarından hiçbir şeyi saklamamak şartıyla barış yaptılar. Şayet malları gizleyecek olurlarsa kendileri için hiçbir anlaşma ve zimmet geçerli olmayacaktı. Ancak Huyeyy b. Ahtab'a ait olan (içi altın ve gümüş) dolu deri keseyi sakladılar. Huyeyy b. Ahtab Hayber Savaşı'ndan önce öldürülmüştü. Kendisi Nadîr oğulları sürgün edilirken onların malları arasından bu keseyi yanına almıştı. Resûlullah (Huyeyy'in amcası) Sa'ye'ye Huyeyy'in deri kesesinin nerede olduğunu sordu. Sa'ye ise onu savaş ve harcamalar için kullandıklarını söyledi. Çok geçmeden deri kese bulundu ve İbn Ebü'l-Hukayk öldürüldü. Kadınları ve çocukları ise esir edildi. Hz. Peygamber onları sürgün etmek istedi. Ancak onlar çıkan mahsulü yarı yarıya paylaşmak üzere bu topraklarda çalışmak istediklerini söylediler. Resûlullah da bu teklifi kabul etti. Böylece her sene onların kadınlarından her birine seksen vesk¹³⁴ hurma ve yirmi vesk arpa verildi.¹³⁵

2.10.2. Hayber'de Elde Edilen Ganimetler ve Taksimi

Hayber topraklarının bazı kısımlarının savaş, bazı kısımlarının ise sulh (anlaşma) yoluyla kazanılmasından dolayı rivayetlerde farklı bilgiler yer almaktadır. Buna bağlı olarak Hz. Peygamber'in toprak taksimi ve ganimet uygulaması da değişiklik göstermektedir.

Sa'îd b. Müseyyeb'ten elde edilen bilgilere göre; Resûlullah Hayber'in bir kısmını silah zoruyla fethetmiştir. Mâlik'in İbn Şihâb ez-Zührî'den aktardığı nakilde ise; Hayber'in bir kısmının savaş zoruyla bir kısmının da barış yoluyla fethedildiği bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca *Sünen*'de şu bilgi yer almaktadır. "Ketîbe";¹³⁶ içerisinde barış

¹³³ Ebû Dâvûd, 4510.

¹³⁴ Hz. Peygamber döneminde Medine'de kullanılan katı madde ölçügidir. 122,4 kg. civarında kuru gıdanın ölçüsüdür. Bk. Cengiz Kallek, "Vesk", *DİA*, C. 43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2013, s. 70.

¹³⁵ Ebû Dâvûd, 3006.

¹³⁶ Yâkût el-Hamevî tarafından verilen bilgilere göre Ketîbe Hayber kalelerinden birisinin ismidir. Hayber ele geçirildiğinde üçe bölünerek ganimet taksimatı yapılmıştır. Bunlar Natât, Şık ve Ketîbe'dir. Yâkût el-Hamevî'nin aktardığı bilgilere göre Natât ve Şık Müslümanların hissesine düşmüş, Ketîbe ise beşte biri Allah'a ait olan

yoluyla fethedilen yerler olmakla birlikte çoğunluğu savaş zoruyla ele geçirilmiş bir yerdir. Ketîbe, Hayber arazisinde bulunan içersinde kırk bin hurma ağacı bulunan yerin adıdır.”¹³⁷ Yine İbn Şihâb ez-Zührî’den gelen rivayet doğrultusunda; Hz. Peygamber Hayber’i savaş zoruyla fethetti. Savaş sonrasında Hayber halkı sürgün edilmek şartıyla kalelerinden indi.¹³⁸ Muhammed b. Mesleme’nin çocuklarından birkaçının aktardığı bilgilere göre; Hayber topraklarının bir kısmı Hayber halkının elinde kalmıştı. Kalelerine sığındılar ve Resûlullah’tan kanlarını bağışlayarak sürgüne göndermelerini istediler. Hz. Peygamber de öyle yaptı. Bu uygulamayı işiten Fedek halkı aynı şartlarla kalelerinden indiler. Böylece Fedek arazisi Hz. Peygamber’e ait oldu. Çünkü müslümanlar oraya ne at ne de develerini koşturmuşlardı.¹³⁹ Enes b. Mâlik’in rivayetinde ise Hz. Peygamber’in Hayber’e savaş açtığı, oranın savaş zoruyla fethedildiği ve bir miktar esir ele geçirildiği bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁴⁰

Ganimetlerin taksimi hakkında rivayet edilen Cübeyr b. Mut‘ım hadisine göre; Resûlullah Hayber günü yakınlarına dağıtacağı hisseyi Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları’na verdi. Nevfel oğulları ile Abdü’ş-Şems oğullarına ise pay vermedi. Bunun üzerine Osman b. Affân ile Cübeyr b. Mut‘ım Hz. Peygamber’in huzuruna vardı ve “Ey Allah’ın Resûlü! Bunlar Hâşimoğullarıdır. Allah Teâlâ seni onların arasına koymasını sebebiyle üstünlüklerini inkâr etmiyoruz. Fakat kardeşlerimiz Muttalip oğullarının durumu nedir? Bizi bıraktığın halde onlara ganimetten hisse verdin. Üstelik bizim sana olan yakınlığımız birdir.” dediler. Hz. Peygamber ise “Biz ve Muttalib oğulları ne Câhiliye’de ne de İslâmiyet geldikten sonra hiç ayrılmadık. Biz ve onlar bir şey gibiyiz.” buyurdu ve parmaklarını birbirine geçirdi.¹⁴¹

Büşeyr b. Yesâr tarafından aktarılan ganimetlerin taksimi ile ilgili iki rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlere göre; Allah Teâlâ Hz. Peygamber’e fey olarak Hayber’i nasip edince onu otuz altı parçaya böldü. Her bir parçayı da yüz paya ayırdı. Bu toprakların yarısını (ki bunlar Vatîha¹⁴² ile Ketîbe ve bu iki yere tâbi olan yerlerdir)

hisseyi ve Resûlullah’ın, yakınlarının, yetim ve miskinlerin, eşlerinin ve Fedek kuşatmasına katılanların payını teşkil etmiştir. Bk. Yâkût el-Hamevî, IV, 437.

¹³⁷ Ebû Dâvûd, 3017. Biraz önce Yâkût el-Hamevî tarafından verilen bilgiyle karşılaştırınız.

¹³⁸ Ebû Dâvûd, 3018.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, 3016.

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd, 3009.

¹⁴¹ Ebû Dâvûd, 2980.

¹⁴² Yâkût el-Hamevî kalenin ismini Vatîh olarak vermektedir. Süheylî’nin bu kaleyi en büyük kale olarak kaydettiğini ve en son ele geçirildiğini belirttiğini aktaran Yâkût, Süheylî’nin bu kaleye Sülâlim dendiğine de

ihtiyaçlar için tahsis etmişti. Şakk¹⁴³ ve Netât¹⁴⁴ ile bu iki yere bağlı olan topraklardan oluşan diğer yarısını ise müslümanlar arasında bölüştürdü. Resûlullah'ın mücahit olarak savaşa katılmasından dolayı olan hissesi Şakk ve Netât'a bağlı olan kısımdan idi.¹⁴⁵ Büşeyr diğer rivayetinde bu bilgileri aktarmasına ek olarak; karşılaşılabilecek durumlar ve müslümanların işleri ile ilgili çıkacak meselelerde kullanmak üzere Vatîh, Ketîbe, Sülâlim¹⁴⁶ ve buralara bağlı olan yerleri tahsis ettiğini bildirmektedir. Ayrıca bu toprakların Resûlullah ile müslümanların eline geçtiği zaman müslümanların çalıştıracak yeteri kadar işçileri olmaması hasebiyle Hz. Peygamber'in Yahudileri çağırdığı ve onlara bu arazileri ortağa verdiği bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁴⁷ Sehl b. Ebû Hasme'den gelen rivayette ise sadece Hz. Peygamber'in Hayber'i yarısı ani ihtiyaçlar ve geçimi, yarısını da müslümanlar için ikiye böldüğü ve müslümanların hissesini de on sekiz paya ayırdığı bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁴⁸ Hz. Peygamber'in ahabından bazı kişilerin rivayet ettiği hadise göre; Resûlullah Hayber'i fethedince bu toprakları her biri yüz paydan oluşan otuz altı parçaya ayırdı. Bunun yarısını müslümanlar arasında yarısını da heyetlerin ağırlanması, müslümanların işleri ve karşılaşılan zorluklar için tahsis etti.¹⁴⁹

Hz. Peygamber'in Hayber arazisini kimlere bölüştürdüğü ile ilgili olan rivayetler incelendiğinde, Resûlullah'ın Hayber ganimetlerinden beşte birini ayırdıktan sonra geri kalanını Hudeybiye mücahitlerinden Hayber Savaşı'nda bulunan bulunmayan herkese paylaştırdığı görülmektedir.¹⁵⁰ Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber'in Hayber'i on sekiz paya ayırarak Hudeybiye mücahitleri arasında bölüştürdüğü ve askerlerin sayısının üç yüzü süvari olmak üzere bin beş yüz kişi olduğu, süvariye iki, yayaya bir hisse verdiği bilgisi yer almaktadır.¹⁵¹

Hz. Peygamber'in savaşa katılmadıkları halde Hayber ganimetlerinden pay verdiği başka bir grup ise Habeşistan'dan gelen gemi halkıdır. Ebû Musa el-Eş'arî'den elde

vurgu yaptığı söyler. O ayrıca Ebû Ubeyd'in *Kitâbü'l-Emvâl* adlı eserinde bu yer isminin Vatîha olarak geçtiğini belirtir. Ebû Dâvûd'un naklide bu şekildedir. Bk. Yâkût el-Hamevî, V, 379.

¹⁴³ Şakk, Hayber kalelerinden birinin ismidir. Bk. Yâkût el-Hamevî, III, 355.

¹⁴⁴ Netât, Hayber'de bir yer adıdır. Zemahşerî Hayber'de bir kale olduğunu söylemiştir. Bk. Yâkût el-Hamevî, V, 291.

¹⁴⁵ Ebû Dâvûd, 3013.

¹⁴⁶ Sülâlim, Hayber'de bir kalenin adıdır. Bk. Yâkût el-Hamevî, III, 233.

¹⁴⁷ Ebû Dâvûd, 3014.

¹⁴⁸ Ebû Dâvûd, 3010.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, 3012.

¹⁵⁰ Ebû Dâvûd, 3019.

¹⁵¹ Ebû Dâvûd, 3015.

edilen bilgilere göre Hz. Peygamber Hayber'i fethettiği zaman gemi halkından olan Ca'fer ve arkadaşları Resûlullah'ın yanına geldi. Hz. Peygamber Hayber Savaşı'na katılmayan hiç kimseye ganimetten pay vermezken Habeşistan'dan gelenlere pay vermiştir.¹⁵²

Hayber ganimetlerinin taksimi ile ilgili çıkan bir tartışma hakkında Ebû Hureyre'nin aktardığı bilgilere göre; Hz. Peygamber Ebân b. Sa'îd b. Âs'ı bir seriyyenin başında Medine'den Necid taraflarına gönderdi. Resûlullah Hayber'i fethettikten sonra Ebân ve arkadaşları Hayber'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına geldiler. Atlarının kemerleri de liftendi. Ebân Hz. Peygamber'e ganimetten kendilerine de pay vermesini istedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre "Ey Allah'ın Resûlü! Onlara pay verme." dedi. Ebân da Ebû Hureyre'ye "Ey tavşan kılıklı! Bunları bize dağın tepesinden sarkarken mi söylüyorsun?" diye cevap verdi. Hz. Peygamber de "Otur ey Ebân!" buyurdu ve onlara ganimetten hisse vermedi.¹⁵³

Yine Ebû Hureyre'den elde edilen bilgilere göre; Ebû Hureyre Medine'ye geldiği zaman Hz. Peygamber Hayber'i fethetmişti ve orada bulunuyordu. Ebû Hureyre de Hayber'e gidip Hz. Peygamber'den ganimetten pay istedi. Ebân b. Sa'îd "Ey Allah'ın Resûlü! Ona pay verme." dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre "Bu İbn Kavkal'ın katilidir." diye karşılık verdi. Ebân da "Şu tavşan kılıklı adama hayret doğrusu. Dağın tepesinden üzerimize sarkıyor da Allah'ın ikramda bulunduğu, fakat beni onun önünde rezil olmaktan koruduğu müslüman bir kişinin benim önümde ölmesinden dolayı beni ayıplıyor." diye karşılık verdi.¹⁵⁴

Birinci hadiste Ebân ganimetlerden pay isteyip Ebû Hureyre engel olurken ikinci rivayette ise Ebû Hureyre pay isteyip Ebân engel olmaktadır. Bu durumda rivayetlerden anlaşıldığına göre iki ihtimal söz konusudur. Ya rivayetlerden birinde isimler yanlışlıkla yer değiştirmiş böylece rivayet maktûb olmuştur ya da her ikisi de Hz. Peygamber'den ganimetten hisse istemiş ve birbirlerine engel olmuşlardır.

Ukbe b. Âmir'den aktarılan rivayete göre, Hudeybiye umresinde bulunması sebebiyle Hayber ganimetlerinden hisse alan bir adam mehir tayin etmeden bir kadınla

¹⁵² Ebû Dâvûd, 2725.

¹⁵³ Ebû Dâvûd, 2723.

¹⁵⁴ Ebû Dâvûd, 2724.

evlenmiştir. Adam ölüm vaktinin geldiğini anlayınca Hayber'deki hissesini hanımına mehir olarak bırakmıştır. Daha sonra kadın bu hisseyi alıp onu yüz bin dirheme satmıştır.¹⁵⁵

Haşrec b. Ziyâd'ın babaannesinden elde edilen bilgilere göre; Hayber Savaşı'na kadınlar da iştirak etmiş ve Hz. Peygamber ganimetten onlara da pay vermiştir. Nitekim Ümmü Ziyâd, Resûlullah ile beraber Hayber Savaşı'na katılan altı kadından biriydi. Kadınların savaşa katıldığı haberi Hz. Peygamber'e ulaşınca onları çağırdı. Hz. Peygamber'in huzuruna vardıklarında yüzündeki kızgınlığı gördüler. Resûlullah kiminle ve kimin izniyle çıktıklarını sorduğunda kadınlar "Ey Allah'ın Resûlü! Biz yün eğirerek savaşa çıktık. Bununla da Allah yolunda hizmet edeceğiz. Ayrıca bizim yanımızda yaralılar için ilaç da var. Sevik içiririz, ganimetten pay da alırız." dediler. Sonra kadınlar Hz. Peygamber'in huzurundan ayrıldılar. Allah, Hayber'in fethini nasip edince Hz. Peygamber kadınlara da erkekler gibi ganimetten pay verdi. Haşrec b. Ziyâd babaannesine Hz. Peygamber'in ganimet olarak verdiği şeyi sorduğunda Ümmü Ziyâd hurma olduğunu söyledi.¹⁵⁶

Hayber'in fethi ile ilgili rivayetler incelendiğinde ganimet taksiminde kölelerin durumu hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Buna göre; Âbilüllahm, mevlası Ümeyr'in savaşa katılması hakkında Resûlullah ile konuştu. Hz. Peygamber de ona izin verdi ve efendileriyle birlikte savaşa katıldı. Ümeyr kılıç kuşandığında kılıcı yerde sürükleniyordu. Onun köle olduğu Hz. Peygamber'e haber verilince kendisine işe yaramaz bir şey verilmesini emretti. Yani ganimetten pay vermedi.¹⁵⁷

Abdurrahman b. Ganm'ın Mu'âz b. Cebel'e Hz. Peygamber'in ganimet uygulamasını sorması üzerine Mu'âz "Biz Resûlullah ile beraber Hayber Savaşı'na katılmış ve orada ganimet ele geçirmiştik. Hz. Peygamber ganimetin bir kısmını bize bölüştürdü. Kalanını ise ganimetlerin toplandığı yere koydu." cevabını vermiştir.¹⁵⁸

Hayber Savaşı'nda müslümanların ganimet olarak yiyecek ele geçirmesiyle alakalı ise iki rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden ilkinde göre; Abdullah b. Muğaffel Hayber günü içi yağ dolu bir çömlek gördü ve onu sınıksız tutup "Bugün bundan hiç kimseye

¹⁵⁵ Ebû Dâvûd, 2117.

¹⁵⁶ Ebû Dâvûd, 2729. Geniş bilgi için bk. Öztürk, s. 152-155.

¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, 2730.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, 2707.

bir şey vermem.” dedi. Bir de baktı ki Resûlullah ona bakıp gülümsüyordu.¹⁵⁹ Diğer rivayete göre ise, Muhammed b. Ebû'l-Mücâhid, Abdullah b. Ebû Evfâ'ya Resûlullah zamanında ganimet olan yiyeceklerden beşte bir (humus) çıkarılıp çıkarılmadığını sordu. Bunun üzerine Abdullah “Biz Hayber günü ganimet olarak yiyecek ele geçirmiştik. Herhangi bir adam gelip kendisine yetecek kadar yiyecek alıyor sonra da gidiyordu.” diye cevap vermiştir.¹⁶⁰

Hayber Savaşı'ndan hissesi bulunan Ka'b b. Mâlik; Tebük'e katılmaması karşılığında Allah'a tövbesinin bir işareti olarak tüm malını Allah ve Resûlüne sadaka olarak vermek istedi. Ancak Hz. Peygamber bunu kabul etmedi. Yarısını teklif etti. Resûlullah yine onaylamadı. Üçte birini sununca Hz. Peygamber razı oldu. Bunun üzerine Ka'b, Hayber'deki hissesini kendisi için tutacağını belirtti.¹⁶¹ Ka'b b. Mâlik'in başka bir rivayetinde ise Hz. Peygamber'in “Malının bir kısmını kendi yanında tut. Bu senin için daha hayırlıdır.” buyurduğu ifade edilmiştir.¹⁶²

Hayber Gazvesi'nde elde edilen ganimetlerin çalınması ile ilgili ise Ebû Dâvûd'da iki rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birisi Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'nin rivayetiyle bizlere ulaşmaktadır. Bu rivayete göre, Hayber günü Hz. Peygamber'in ahabından bir adam vefat etmiştir. Bu durum Resûlullah'a haber verilince Hz. Peygamber “Arkadaşınızın namazını kılınız.” buyurmuştur. Bu sözden dolayı insanların yüzünün rengi değişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Gerçekten arkadaşınız Allah yolunda savaşırken ganimet malından çalmıştır.” buyurdu. Ardından ölen kişinin eşyalarını karıştırdıklarında iki dirhem bile etmeyen Yahudi boncuğu buldular.¹⁶³

Hayber'de Hz. Peygamber'e katılan ve Müslüman olduğunu beyan eden Ebû Hüreyre'den gelen ikinci bir rivayete göre, müslümanlar Resûlullah ile beraber Hayber yılında savaşa çıktıklarında ganimet olarak ne altın ne de gümüş elde ettiler. Onun yerine elbise ve birtakım mallar ele geçirdiler. Daha sonra Hz. Peygamber Vâdi'l-Kurâ¹⁶⁴ tarafına yöneldi. Orada kendisine Mid'am adında siyahî bir köle hediye edildi. Mid'am Resûlullah'ın devesinin semerini indirirken bir ok gelip onu öldürdü. Bunun

¹⁵⁹ Ebû Dâvûd, 2702.

¹⁶⁰ Ebû Dâvûd, 2704.

¹⁶¹ Ebû Dâvûd, 3321.

¹⁶² Ebû Dâvûd, 3317. Ayrıca bk. 3318, 3319.

¹⁶³ Ebû Dâvûd, 2710.

¹⁶⁴ Vâdi'l-Kurâ, içerisinde birçok köy bulunduğu için Vâdi'l-Kurâ denilen yer Teymâ ile Hayber arasında bulunmaktadır. Bk. Yâkût el-Hamevî, IV, 338.

üzerine insanlar “Cennet ona mübarek olsun.” dediler. Resûlullah ise “Hayır! Nefsimi elinde bulunduran Allah’a yemin olsun ki Hayber günü paylaştırılmayan ganimetlerden çaldığı hırka üzerinde yanıyor.” buyurdu. İnsanlar Hz. Peygamber’in bu sözünü işitince bir adam Resûlullah’a bir ya da iki ayakkabı bağcığı getirdi. Hz. Peygamber “Ateşten ayakkabı bağcığı” ya da “Ateşten iki ayakkabı bağcığı” buyurdular.¹⁶⁵

2.10.3. Savaş Sonrası Gerçekleştirilen Uygulamalar

Sünen’de savaş sonrası gerçekleşen uygulamalara ait çıkarılabilecek bilgiler ve ilgili rivayetler ise şunlardır: Abdullah b. Ömer’in verdiği bilgilere göre, Hz. Peygamber Hayber hurmalıklarını ve arazisini kendi tarım aletlerini kullanarak işlemeleri için çıkacak mahsulün yarısı karşılığında Hayber Yahudilerine verdi.¹⁶⁶ İbn Abbas’tan gelen rivayete göre ise; Resûlullah Hayber’i fethetti. Ardından da arazinin tüm beyaz (gümüş) ve sarısının (altın) kendisine ait olmasını şart koştu. Bunun üzerine Hayber Yahudileri “Biz tarımı sizden daha iyi biliyoruz. Toprağı, çıkacak mahsulün yarısı bizim, yarısı sizin olmak üzere bize ver.” dediler. İbn Abbas Hz. Peygamber’in araziye bu şart üzere verdiğini zannetti. Hurmaların toplanma vakti geldiğinde Resûlullah, Abdullah b. Revâha’yı onlara gönderdi. Abdullah ağaçlardaki hurmayı tahmin ederek “Şu ağaçlarda şu kadar şu kadar hurma var.” dedi. Hayberliler Abdullah’ın tahminini çok bulunca İbn Revâha yetkili kişinin kendisi olduğunu belirtip tahminin yarısını kendilerine vereceğini söyledi. Bunun üzerine Hayberliler “İşte bu haktır. Yer ve gök bununla ayakta duruyor. Biz senin söylediğini almaya razıyız.” dediler.¹⁶⁷ Câbir b. Abdullah’ın verdiği bilgilere göre; Resûlullah Hayber’i fey olarak alınca Yahudileri oldukları gibi bıraktı. Hayber toprağını kendisi ile onlar arasında ortak kıldı. Hurmalıkları tahmin etmesi için de Abdullah b. Revâha’yı görevlendirdi. Abdullah hurmalıkları kırk bin vesk olarak tahmin etti. Câbir, İbn Revâha Yahudileri muhayyer bırakınca onların meyveyi alıp yirmi bin vesk borçlandığını zannetti.¹⁶⁸

Savaş zamanı ticaret yapılması ile ilgili olarak Hz. Peygamber’in ashabından bir adamın verdiği bilgilere göre; Hayber’i fethedince müslümanlar mal ve esirlerden oluşan ganimetlerini çıkarıp değişmeye başladılar. Resûlullah namaz kıldığı sırada bir adam

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd, 2711.

¹⁶⁶ Ebû Dâvûd, 3408, 3409.

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd, 3410.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, 3414, 3415.

çıkageldi. Hz. Peygamber'e bugün şu vadi halkından hiç kimsenin benzerini kazanmadığı bir kazanç elde ettiğini söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü "Yazıklar olsun sana! Ne kazandın?" buyurunca adam ticarete devam edip üç yüz ukiyye¹⁶⁹ kazandığını söyledi. Hz. Peygamber de adama "Ben sana kişinin kazandığı en hayırlı şeyi haber vereyim mi?" diye sordu ve "Farz namazlardan sonra kılınan iki rekât nafîle namazdır." buyurdu.¹⁷⁰

Fedâle b. Ubeyd'in verdiği bilgilere göre; Hz. Peygamber'e Hayber fethi yılında içerisinde altın ve değerli taşlar bulunan bir kolye (gerdanlık) getirildi. Bir adam o gerdanlığı yedi veya dokuz dinara satın aldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Altın ile taşları ayırmadıkça olmaz." buyurdu. Adam satın almasındaki muradın taşlar olduğunu belirtince¹⁷¹ Hz. Peygamber yine aynı sözünü tekrar etti. Adam altın ile taşı ayırincaya kadar gerdanlığı geri verdi.¹⁷² Fedâle b. Ubeyd'den gelen başka bir rivayete göre; O Hayber Savaşı günü on iki dinara içerisinde altın ve taş bulunan bir gerdanlık satın almış, daha sonra ise gerdanlığın altını ile taşı birbirinden ayırmıştır. Gerdanlıkta on iki dinardan daha fazla altın bulunca durumu Hz. Peygamber'e anlattı. Bunun üzerine Resûlullah "Gerdanlık altın ile taşı ayrılmadıkça satılmaz." buyurmuştur.¹⁷³ Alışveriş ile ilgili Fedâle'den gelen son hadise göre; Hayber günü Resûlullah ile beraberken bir ukiyyeyi altın ve dinarla satın alırlardı.¹⁷⁴ Bu sebeple Hz. Peygamber "Altını altın karşılığında ancak ölçüsü ölçüsüne satınız." buyurmuştur.¹⁷⁵

Hz. Peygamber Hayber günü bazı yiyecekler hakkında birtakım düzenlemeler getirmiştir. Câbir b. Abdullah'tan aktarılan rivayetlere göre; müslümanlar Hayber Savaşı günü at, katır ve eşek kesmişlerdi. Resûlullah katır ve eşek etinin yenmesini yasaklarken at etini yasaklamamıştır.¹⁷⁶ İbn Abbas'tan gelen rivayette ise Hz. Peygamber'in köpek dişi olan her yırtıcı hayvanın ve pençeleri olan her kuşun etinin yenmesini yasakladığı bilgisi yer almaktadır.¹⁷⁷ Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivayet

¹⁶⁹ Kırk dirheme karşılık gelir. Bk. Kasım Şulul, "Siyer Literatüründe Kullanılan Terimler ve Özel İsimler Sözlüğüne Dair", **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy.19, Ocak-Haziran, 2008, s. 33-53.

¹⁷⁰ Ebû Dâvûd, 2785.

¹⁷¹ Ebû İsa "Ben ticareti istedim." dedi. Ebû Dâvûd ise "Ebû İsa'nın kitabında taş ifadesi vardı. Onu başkası ticaret olarak değiştirdi." demiştir.

¹⁷² Ebû Dâvûd, 3351.

¹⁷³ Ebû Dâvûd, 3352.

¹⁷⁴ Râvi Kuteybe hariç diğerleri "İki üç dinar karşılığında." demiştir.

¹⁷⁵ Ebû Dâvûd, 3353.

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, 3789, 3788, 3808.

¹⁷⁷ Ebû Dâvûd, 3805.

ettiği hadise göre, Hz. Peygamber ehli eşek ve pislik yiyen hayvanların yenilmesini ve üzerine binilmesini nehyettiği bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁷⁸ Hâlid b. Velîd tarafından aktarılan son rivayette ise; Hâlid, Resûlullah ile beraber Hayber Savaşı'na katılmıştı. Yahudiler Hz. Peygamber'e gelip müslümanların Yahudilerin ağıllarına (yağmalamak için) koşuşturduklarını şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlullah "Dikkat edin! Anlaşmalı kimselerin mallarını haksız yere almak helal olmaz. Ehli eşek, at, katır, köpek dişi olan her yırtıcı hayvan ve pençesi olan her kuşun etinin yenmesi de haramdır." buyurdular.¹⁷⁹

2.10.4. Hayber Savaşı'ndan Medine'ye Dönüş

Hz. Peygamber'in Safiye bt. Huyey ile nikâhlanması Hayber Savaşı'nın akabinde gerçekleşmiştir. Enes b. Mâlik'ten edinilen bilgilere göre, müslümanlar Hayber'e vardıklarında Allah kaleyi fethetmeyi onlara nasip etti. Ardından Safiye'nin güzelliği Hz. Peygamber'e haber verildi. Safiye de daha yeni gelin olmuş ve kocası savaşta öldürülmüştü. Resûlullah onu kendisine seçti. Birlikte yola çıktılar. Südde's-Sahbâ denilen yere gelince Safiye hayızdan temizlendi. Hz. Peygamber de onunla zifafa girdi.¹⁸⁰

Daha önce Hudeybiye dönüş yolunda yaşanıldığı bilgisine ulaştığımız sabah namazıyla ilgili hâdiseye burada da rastlıyoruz. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bilgilere göre; Hz. Peygamber Hayber Gazvesi'nin dönüşünde geceleyin uyku bastırıcaya kadar yoluna devam etti. Nihayet orduyu konaklattırdı ve Bilâl'e "Bizim için geceyi bekle." buyurdu. Ancak Bilâl bineğine yaslanmış bir şekilde uyuyakaldı. Ne Resûlullah ne Bilâl ne de ashaptan biri uyandı. Güneş doğduğundan onların ilk uyananı yine Hz. Peygamber oldu, yerinden fırladı ve "Bilâl" diye seslendi. Bilâl de "Anam babam sana feda olsun! Seni bastıran uyku beni de bastırdı, Ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Ashap yerlerini değiştirmek maksadıyla hayvanlarını biraz ileri götürdüler. Sonra Resûlullah abdest aldı. Bilâl'e de namaz için kamet getirmesini emretti. Hz. Peygamber ashabına sabah namazını kıldırdıktan sonra "Kim bir namazı unutursa hatırladığı vakit kılsın. Çünkü Allah 'Tezekkür için namaz kıl.' buyurmuştur." dedi.¹⁸¹

¹⁷⁸ Ebû Dâvûd, 3811.

¹⁷⁹ Ebû Dâvûd, 3806.

¹⁸⁰ Ebû Dâvûd, 2995.

¹⁸¹ Ebû Dâvûd, 435.

2.11. Mûte Seriyyesi

Ebû Dâvûd eserinde Mûte Seriyyesi¹⁸² ile alakalı Cihad bahsinde geçen iki rivayete yer vermektedir. Abbâd b. Abdullah ez-Zübeyr'in Mürre b. Avf oğullarından birisi olan ve Mûte Seriyyesine katılan sütbabasından rivayet ettiğine göre; Ca'fer b. Ebû Talib Mûte Seriyyesinde düşmanın eline geçeceğini anlayınca düşmanın işine yaramaması için kızıl atından inip onun ayak sinirlerini kesmiş ve şehit edilinceye kadar düşmanla savaşmıştır.¹⁸³

Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den aktarılan diğer rivayette ise; Avf b. Mâlik, Zeyd b. Hârise ile birlikte çıktığı Mûte Seriyyesine yanında kılıcı olan Yemenli gönüllü bir askerin de katıldığı ifade edilmektedir. Ordudaki askerlerden birisi deve kestiğinde gönüllü asker devenin derisinden bir kısmını kalkan yapmak için istedi. Ardından yola koyuldular ve Rum topluluğuyla karşılaştılar. Ordunun içinde altın yaldızlı eğeri olan kızıl at üzerinde bir Rum askeri müslümanlara şiddetli bir şekilde saldırıyordu. Bu sırada gönüllü asker Rum askerini öldürmek için bir kayanın arkasına saklandı. Rum asker, gönüllü askerin yakınına gelince Yemenli asker hemen atılıp Rum askerin atının ayaklarını kesti. Rum askeri atından düşünce gönüllü asker üzerine çullandı ve onu öldürdü. Seleb olarak da atını ve silahını aldı. Allah Teâlâ Müslümanları muzaffer kılınca ordunun komutanı Hâlid b. Velîd gönüllü askeri yanına çağırdı ve selebin bir kısmını ondan aldı. Bunun üzerine Avf b. Mâlik, Hâlid b. Velîd'in yanına gidip “ Hz. Peygamber'in, selebin düşmanı öldürene ait olduğuna dair verdiği hükmü bilmiyor musun?” diye sordu. Hâlid de “Biliyorum, ancak bu kadar selebi fazla buldum.” diye cevap verdi. Daha sonra Avf, eğer selebi gönüllü askere vermezse kendisini Resûlullah'a şikâyet edeceğini söylese de Hâlid buna pek yanaşmadı. Seferden dönüldüğünde hadise Hz. Peygamber'e intikal ettirilince Resûlullah, Hâlid'e niçin böyle davrandığını sorduğunda Hâlid yine aynı cevabı verdi. Bunu üzerine Hz. Peygamber “Ondan aldığını geri ver.” buyurdu. Hz. Peygamber'in dediği gibi hüküm verdiğini duyan Avf “Al işte dediğimi yaptım ey Hâlid!” dedi. Bu sözü işiten Hz. Peygamber neler olduğunu sordu. Avf b. Mâlik, Hâlid b. Velîd ile arasında geçen münakaşayı anlatınca Resûlullah sinirlendi ve “ Ey Hâlid selebi askere iade etme. Siz kumandanlarımı hiç bana bırakır mısınız? Hâlbuki onların

¹⁸² Mûte, Lût gölü'nün güneyinde Kudüs'e elli km. mesafede bir yerdir. Seriyye hakkında genel bir bilgi için bk. Hüseyin Algül, “Mûte Savaşı”, *DİA*, C.31, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2006, s. 385-387.

¹⁸³ Ebû Dâvûd, 2573.

işlerinin keyfini siz sürüyorsunuz, komutanlar ise yükünü, sıkıntısını çekiyor.” buyurarak ordu kumandanı olarak görevlendirdiği Hâlid b. Velîd’e sahip çıkmıştır.¹⁸⁴

Yukarıda yer alan rivayetlerden anlaşılacağı üzere Ebû Dâvûd tarafından aktarılan rivayetlerde Mûte Seriyyesi’nin iki sahnesine ait bilgi bulunmaktadır. Bunlardan birisi; Ca’fer b. Ebû Talib’in Mûte Seriyyesinde şehit edilinceye kadar düşmanla nasıl savaştığı hakkındadır. Diğeri ise; Yemenli gönüllü askerinin savaş sonunda elde ettiği seleb hakkındaki ordu komutanı Hâlid b. Velîd’in uygulaması ve olayın Medine’ye intikal etmesinin ardından Hz. Peygamber’in verdiği karar yer almaktadır.

2.12. Zâtü’s-Selâsil Seriyyesi

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’i incelendiğinde Amr b. Âs ve azatlı kölesi Ebû Kays’tan ayrı ayrı gelen rivayetler doğrultusunda Amr b. Âs’ın Zâtü’s-Selâsil¹⁸⁵ Seriyyesi’ne katıldığı ve seriyyenin başında olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁸⁶ Rivayetler, Amr’ın Zâtü’s-Selâsil Seriyyesi’nde gusletmek zorunda kalması ve teyemmüm alması ile ilgilidir. Rivayetler bağlamında savaşın detaylarına ait başka bir bilgi bulunmamaktadır.

2.13. Mekke’nin Fethi

Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserinde Mekke’nin fethi¹⁸⁷ ile ilgili olarak fetih öncesi yaşanan hâdiseler, yola çıkış ve yolculuk, fetih günü Hz. Peygamber’in uygulamaları, Mekke halkına emân verilmesi ve Hz. Peygamber’in Mekke’nin fethi günü gerçekleştirdiği hutbe hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür.

Rivayetlerin imkân sağladığı ölçüde Mekke’nin fethi kronolojik olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.13.1. Fetih Öncesi Yaşanan Hâdiseler

Ebû Dâvûd Mekke’nin fethi öncesi yaşanan hadiseler ile ilgili olarak Hâtıb b. Ebû Beltea’nın Mekke müşriklerine gönderdiği mektup hakkında bilgiler sunmaktadır.

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, 2719.

¹⁸⁵ Zâtü’s-Selâsil, Mûte yakınlarında bazı hristiyan Arap kabilelerinin yaşadığı bir bölgedir. Bu kabilelerin Medine’ye saldırı yapacakları bilgisi üzerine düzenlenmiştir. Seriyye hakkında genel bir bilgi için bk. Elşad Mahmudov, “Zâtü’s-Selâsil Seriyyesi”, *DİA*, C. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2013, s. 153-154.

¹⁸⁶ Ebû Dâvûd, 334, 335.

¹⁸⁷ Mekke’nin fethi hakkında genel bir bilgi için bk. Nebi Bozkurt ve Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Mekke”, *DİA*, C. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2003, s. 557-559.

Hız. Ali'nin kâtibî Ubeydullah b. Ebû Râfî'in aktardığı bilgiler doğrultusunda Resûlullah, Hız. Ali, Zübeyr ve Mikdâd'dan Hâh¹⁸⁸ bahçesine gitmelerini ve orada yanında mektup bulunan cariyeeden o mektubu almalarını emretti. Bu emir üzerine Hız. Ali, Zübeyr ve Mikdâd atlarını koşturup yola koyuldular ve bahçeye vardılar. Cariyeyi gördüklerinde mektubu istediler. Cariye kendisinde mektup olduğunu inkâr edince Hız. Ali "Ya mektubu verirsın ya da elbiselerini çıkartırsın." diyerek tehdit etti. Bunun üzerine cariye saç örgülerinin arasından mektubu çıkarıp verdi. Mektup Hız. Peygamber'e ulaştığında herkes şaşkınlık içerisindeydi. Çünkü mektupta Hâtıb b. Ebû Beltea, Mekke müşriklerine Hız. Peygamber'in Mekke üzerine bir sefer yapacağı bilgisini yazmıştı. Mektubu okuyan Hız. Peygamber "Bu nedir Ey Hâtıb?" diye sorduğunda Hâtıb "Ey Allah'ın Resûlü! Benim hakkımda hükmünü vermede acele etme. Ben Kureyş'in müttefikiydim. Ama onlardan değildim. Muhacirlerden Kureyş kabilesine mensup olanların Mekke'de bazı hısımları vardı. Bu akrabalar yakınlıkları sebebiyle Mekke'de yaşayan ailelerini koruyorlar. Benim Mekkelilerle hısımlığıım kalmayınca onlara iyilik yapıp bu sayede oradaki akrabalarımı korumalarını istedim. Allah'a yemin olsun ki bende ne küfür ne de dinden dönme vardır." diye kendisini savundu. Resûlullah da Hâtıb. b. Ebû Beltea'yı tasdik etti. Mecliste bulunan Hız. Ömer dayanamayıp "Ey Allah'ın Resûlü beni bırak da şu münafığın boynunu vurayım" deyince Hız. Peygamber "Şüphesiz o; Bedir Savaşı'na katılmıştır. Nereden biliyorsun belki de Allah Teâlâ onların durumuna muttali olduğu için Bedir ehli hakkında 'İstediğınızı yapın ben sizi affettim.' buyurmuştur." dedi.¹⁸⁹

2.13.2. Yola Çıkış ve Yolculuk

Ebû Dâvûd'un Oruç (Sıyâm) kitabında geçen İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre; Hız. Peygamber Ramazan ayında Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Uşfân'a gelince bir su kabı istedi ve insanlara göstermek için kabı ağzına götürüp içti.¹⁹⁰ Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Resûlullah'ın ashabından olan bir kişiden aktardığı rivayette ise Hız. Peygamber Mekke'nin fethi seferinde ashabına oruçlarını açmalarını emretmiş ve "Düşmanınıza karşı kuvvetli olunuz." buyurmuştur. Kendisi ise oruç tutmuş, hatta

¹⁸⁸ Hâh bahçesi denilen yer Haremeyn (Mekke ile Medine)arasında bir yerdir. Bk. Yâkût el-Hamevî, II, 335. Medine'deki Hamrâü'l-Esed yakınında, Nakî'nin aşağı kısmında, Medine ile Nakî' arasında yer almaktadır. Özben, s.101.

¹⁸⁹ Ebû Dâvûd, 2650, 2651.

¹⁹⁰ Ebû Dâvûd, 2404.

Arc¹⁹¹ denilen yere geldiklerinde orucun vermiş olduğu susuzluktan veya sıcaklıktan dolayı başına su dökmüştür.¹⁹²

Yine oruç bahsinde geçen Kaze'a b. Yahya'dan gelen başka bir rivayette ise Hz. Peygamber Mekke'nin fethi için ashabı ve kendisi oruçlu oldukları halde yola çıkmışlar, Hz. Peygamber bir yere varınca ashabına "Şüphesiz düşmanınıza yaklaştınız. Oruçlu olmamanız sizin daha kuvvetli olmanızı sağlar" buyurmuştu. Ashab yine de içlerinde hem oruçlu hem de oruçlu olmayanlar olduğu halde sabahlayıp tekrar yola koyuldular. Bir müddet yürüdükten sonra Hz. Peygamber tekrar bir yerde durdu ve ordusuna "Siz düşmanınıza baskın yapacaksınız. Oruçlu olmamanız sizin daha güçlü olmanızı sağlar. Bu yüzden oruçlarınızı açın." buyurdu. Bu Resûlullah'tan bir azîmet oldu.¹⁹³

Mekke'nin fethi yolculuğu esnasındaki İbn Abbas'tan gelen bir başka rivayete göre; Hz. Peygamber Merrü'z-Zehrân¹⁹⁴ denilen yerde konaklayınca İbn Abbas (kendi kendine) "Şayet Resûlullah Mekkeliler kendisine gelip de eman istemedi önce Mekke'ye zorla girecek olursa, bu Kureyş'in helâkı olur." diye düşündü. Hz. Peygamber'in katurının üzerine oturdu ve yine kendi kendine "Herhalde Mekke'ye bir ihtiyacı için giden birini bulurum da Kureyşlilerin Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmaları ve ondan emân dilemeleri için onlara haber verir." diye içinden geçirdi. Abbas bu niyetle yolda yürürken birden Ebû Süfyân ile Budeyl b. Verkâ'nın konuşmalarını işitti ve "Ey Ebû Hanzala" diye seslendi. Abbas'ı sesinden tanıyan Ebû Süfyân "Anam babam sana feda olsun bu ne hal böyle?" diye sorunca Abbas "Bu, Resûlullah ve ordusudur." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebû Süfyân çarenin ne olduğunu sordu. Ardından Abbas'ın bineğinin terkisine bindi. Budeyl ise Mekke'ye döndü. Sabah olunca ikisi Hz. Peygamber'in huzuruna çıktılar. Ebû Süfyân orada müslüman oldu. Akabinde Abbas Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûlü; Ebû Süfyân övünmeyi seven biridir. Ona övünebileceği bir şey versen." dedi. Hz. Peygamber de "Ebû Süfyân'ın evine giren

¹⁹¹ Mekke'den Medine'ye giden yol üzerinde bulunmaktadır. Medine'nin güneyinde 113 km. uzaklıkta yer almaktadır. Özben, s.119. Arc, Taif taraflarında şair 'Arcî'ye nispet edilen vadideki köy topluluğunun adı olduğu da söylenmektedir. Hüzeyl kabilesinin topraklarıdır. Bk. Yâkût el-Hamevî, IV, 98-99.

¹⁹² Ebû Dâvûd, 2365.

¹⁹³ Ebû Dâvûd, 2406.

¹⁹⁴ Merrü'z-Zehrân, Mekke'nin yol güzergâhı üzerinde olan bir yerdir. Vâkıdî, Merr ve Mekke arasında beş mil olduğunu söylemektedir. 'Arrâm "Merr köy, Zahrân ise vadidir" demiştir. Bk. Yâkût el-Hamevî, V, 104. Merrü'z-Zehrân vadisi, Mekke'nin kuzeyine 22 km. mesafeden geçmekte ve Cidde'nin güneyinde denize ulaşmaktadır. Bk. Özben s.41.

güvendedir. Evinin kapısını üzerine kapayan kimse güvendedir. Mescide giren güvendedir.” buyurdu. İnsanlar da evlerine ve mescide girmek üzere dağıldılar.¹⁹⁵

2.13.3. Mekke'nin Fethi ve Hz. Peygamber'in Uygulamaları

Resûlullah Mekke'ye girmeye karar verince Zübeyr b. Avvâm, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Hâlid b. Velîd'i süvari olarak Mekke'ye gönderdi. Daha sonra Ebû Hureyre'ye Ensar'ın toplanmasını söyledi. Hz. Peygamber onlara “Şu yolu takip edin. Sizi hiç kimse görmesin. Görecek olursa onu öldürürsünüz.” buyurdu. Mekke'ye girince içlerinden biri “Bugünden sonra artık Kureyş yoktur.” diye bağırınca Hz. Peygamber “Evine giren güvendedir. Silahını bırakan güvendedir.” buyurdu. Kureyş'in ileri gelenleri gidip Kâbe'ye girdiler. Resûlullah da Makâm-ı İbrahim'in arkasından geçerek Kâbe'yi tavaf etti. Sonra Kâbe'nin kapısının kollarını tuttu, Kureyş eşrafı da Kâbe'den çıktı ve Hz. Peygamber'e İslâm üzere olacaklarına dair biat ettiler.¹⁹⁶ Safiye bint Şeybe'nin rivayetinde ise Hz. Peygamber'in Kâbe'yi hayvan üzerinde elindeki bastonla rüknü (Hacer'ül-Esved'i) selamlayarak tavaf ettiği bilgisine ulaşılmaktadır.¹⁹⁷

Hz. Peygamber fetih yılında Mekke'ye şehrin yukarısındaki Kedâ¹⁹⁸ denilen yoldan,¹⁹⁹ beyaz sancağıyla birlikte girdi.²⁰⁰ Resûlullah'ın başında siyah bir sarık,²⁰¹ saçlarında ise dört tane örgü (pelik) vardı.²⁰² Devesinin üzerinde sesini dalgalandırarak Fetih sûresini okuyordu.²⁰³ Hz. Peygamber Bathâ'da²⁰⁴ iken içerisinde putlar bulunan Kâbe'ye girmek istememiş ve Hz. Ömer'e Kâbe'ye gidip duvarlarda çizili olan bütün resimlerin silinmesini ve putlardan temizlenmesini emretmiştir.²⁰⁵ Bunun üzerine Hz. Ömer Kâbe'deki bütün putları temizlemiştir. Putlar arasında bulunan Hz. İbrahim ve İsmail'in heykelleri de ellerinde ezlâm denilen fal okları olduğu halde Kâbe'den çıkarılmıştır. Bu heykelleri gören Hz. Peygamber (heykelleri yapanları kastederek) “Allah onları kahretsin. Allah'a yemin olsun! Onlar çok iyi bilirler ki Hz. İbrahim ve İsmail

¹⁹⁵ Ebû Dâvûd, 3022, 3021.

¹⁹⁶ Ebû Dâvûd, 3024.

¹⁹⁷ Ebû Dâvûd, 1878.

¹⁹⁸ Kedâ, Muhassab'ın yakınında, Mekke'nin yukarı kısmında Cennetü'l-Muallâ'ya inen bir tepedir. Bugün Rîu'l-Hacûn olarak bilinmektedir. Bk. Özben, s. 21.

¹⁹⁹ Ebû Dâvûd, 1868.

²⁰⁰ Ebû Dâvûd, 2592.

²⁰¹ Ebû Dâvûd, 4076.

²⁰² Ebû Dâvûd, 4191.

²⁰³ Ebû Dâvûd, 1467.

²⁰⁴ Bathâ, Mekke'nin geniş, düzlük arazisi, vadi. Bk. Yâkût el-Hamevî, I, 446. Münhanâ ile Hacûn arasında bulunan yerdir. Bk. Özben, s.35.

²⁰⁵ Ebû Dâvûd, 4156.

kısmetlerini asla fal oklarıyla aramamışlardır.” buyurmuş, Kâbe’ye girip her köşesinde tekbir getirmiş, ancak namaz kılmadan dışarı çıkmıştır.²⁰⁶ Abdurrahman b. Safvân’dan gelen rivayette ise kendisi Ömer b. Hattâb’a Hz. Peygamber’in Kâbe’ye girdiği zaman ne yaptığını sorması üzerine Hz. Ömer; Resûlullah’ın Kâbe’nin içerisinde iki rekât namaz kıldığını söylemiştir.²⁰⁷ Hz. Peygamber’in Kâbe’nin içerisinde namaz kılması hakkında Abdullah b. Ömer kanalıyla gelen rivayette Hz. Peygamber, Üsâme b. Zeyd, Kâbe hâdimi Osman b. Talha ve Bilâl ile beraber Kâbe’ye girmiş, Osman kapıyı üzerlerine kapamış ve orada bir müddet kalmışlardır. Kâbe’den çıktıkları vakit ise İbn Ömer, Bilâl’e Hz. Peygamber’in içeride ne yaptığını sormuştur. Bilâl de Resûlullah’ın iki direk sağına, bir direk soluna, üç direk de arkasına alarak namaz kıldığını haber vermiştir. O zamanlar Kâbe altı direk üzerinde bulunmaktaydı.²⁰⁸ Bir önceki hadisi Mâlik’ten rivayet eden Abdurrahman b. Mehdî direkleri zikretmemiş, Hz. Peygamber’in kendisiyle duvar arasında üç zirâ’ mesafe varken namaz kıldığını haber vermiştir.²⁰⁹

Mekke’nin fethedildiği gün Hz. Peygamber’in nasıl hareket edeceğini merak eden Abdurrahman b. Safvân evinin de yol üzerinde bulunmasının verdiği avantajla elbiselerini giyip Resûlullah’ı göreceği yere gitti. Ardından Hz. Peygamber’i, yanaklarını Kâbe’nin üzerine koyarak kapıdan hatîme kadar Kâbe’yi selamlamakta olan ashabıyla beraber Kâbe’den çıkarken gördü. Resûlullah da ashabının arasında bulunuyordu.²¹⁰

Ebû Dâvûd, Resûlullah’ın Mekke’de kaç gün kaldığı ile ilgili olarak farklı rivayetler sunmaktadır. İmrân b. Husayn’dan gelen nakile göre kendisi Mekke’nin fethi de dâhil olmak üzere Hz. Peygamber’le birlikte birçok savaşa katılmıştır. Hz. Peygamber’in Mekke’de on sekiz gece kaldığını, bu süre zarfında ise namazları ikişer rekât kıldığını ve Mekkelilere ise “Biz Medineliler seferîyiz. Siz Mekkeliler namazları dörder rekât

²⁰⁶ Ebû Dâvûd, 2027.

²⁰⁷ Ebû Dâvûd, 2026.

²⁰⁸ Ebû Dâvûd, 2023.

²⁰⁹ Ebû Dâvûd, 2024. Üsâme Resûlullah’ın Kabe’nin bir köşesinde dua etti, namaz kılmadı demektir. Hadis ehli ise Hz. Bilal’in rivayetinde icma etmiştir. Çünkü O’nun ilmi daha çoktur. Üsame’nin namaz kılmadı demesinin sebebi, onlar Kabe’ye girdiğinde kapıyı kapadılar. Dua ile meşgul oldular. Üsame Hz. Peygamber’i dua ederken gördü. Daha sonra Üsame Beyt’in bir köşesinde dua etmeye başladı. Hz. Peygamber de başka bir köşede idi. Bilal Hz. Peygamber’e daha yakındı. Sonra Resûlullah namaz kıldı. Bilal Hz. Peygamber’e olan yakınlığından dolayı O’nu namaz kılarken gördü. Üsame ise Hz. Peygamber’e uzaklığından, dua ve kapıyı kapatmakla meşgul olmasından dolayı göremedi. Hz. Peygamber hafif (kısa) bir namaz kıldı. Kabe’nin içerisinde izdiham olmasından korktukları için kapıyı kapattılar. Azîmâbâdî, Ebû Tayyip Muhammed Şemsü’l-Hak (ö. 1329/1911), **Avnu’l-Ma’bûd fi Şerhi Sünen-i Ebî Dâvûd**. İsmâüddîn Sıbâbittî (nşr.). I-VII, Kahire: Darü’l-Hadis, 2001, IV, S.126-127.

²¹⁰ Ebû Dâvûd, 1898.

kılınız.” buyurduğunu ifade etmiştir.²¹¹ İbn Abbas kanalıyla gelen üç rivayetin ikisinde Hz. Peygamber’in Mekke’nin fethinde namazları kısaltarak on yedi gün kaldığı bilgisi yer alırken²¹² diğer rivayetinde ise on beş gün kaldığı ifade edilmektedir. Ebû Dâvûd’un İbn Abbas’tan rivayet ettiği bir başka nakle göre ise Hz. Peygamber Mekke’de on dokuz gün kalmıştır.²¹³

Hz. Peygamber’in Mekke’de kıldığı namazlar hakkındaki, Abdullah b. Sâib tarafından aktarılan bir rivayette ise Hz. Peygamber Mekke’de müslümanlara sabah namazını kıldırmasıdır. Cemaat arasında Abdullah b. Sâib de bulunmaktaydı. Resûlullah Mü’minîn süresini okumaya başladı. Musa ile Harun’un veya İsa ile Musa’nın²¹⁴ zikirleri geçen yere gelince Hz. Peygamber’i öksürük tuttu da hemen okumayı kesip rükûya vardı.²¹⁵ Yine Abdullah b. Sâib’ten gelen rivayette kendisinin Hz. Peygamber’in ayakbaşılarını çıkararak sol tarafına koymuş bir vaziyette namaz kılarak gördüğü bilgisine ulaşılmaktadır.²¹⁶

Ümmü Hânî bint Ebû Talib’ten gelen, Hz. Peygamber’in fetih günü kuşluk namazı kıldığı ile ilgili iki rivayetten ilkinde göre; Resûlullah fetih günü Ümmü Hânî’nin evine gitmiş, gusül almış ve sekiz rekât kuşluk namazı kılmıştır. İbn Ebû Leyla bir daha hiç kimsenin Hz. Peygamber’in kuşluk namazı kıldığından söz etmediğini ve namazı kılarak bir görenin de olmadığını ifade etmiştir.²¹⁷ İkinci rivayette ise Resûlullah’ın namazı her iki rekâta bir selam vererek sekiz rekât kıldığı bilgisine ulaşılmaktadır.²¹⁸

Hz. Peygamber’in Mekke’nin fethinde meydana gelen diğer hadiselerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür. Fetih günü Hz. Fâtıma Rasûlullah’ın yanına gelip sol tarafına oturdu. Ümmü Hânî ise sağında oturmakta idi. Bir cariye içinde içecek olan bir kap getirip Hz. Peygamber’e sundu. Resûlullah ondan içti ve sağında oturan Ümmü Hânî’ye

²¹¹ Ebû Dâvûd, 1229.

²¹² Ebû Dâvûd, 1230, 1232.

²¹³ Ebû Dâvûd, 1230, 1231. Şafi’ye göre İmran b. Husayn’ın rivayeti (on sekiz gece) en sahih olanıdır. Beyhakî ise Ebû Dâvûd’daki bu ihtilafları şu şekilde cem etmiştir: 19 günlük rivayet Mekke’ye giriş ve çıkış günleri sayılmıştır. 17 günlük rivayet Mekke’ye giriş çıkış günleri sayılmamıştır. 18 günlük rivayet Mekke’ye giriş çıkış günlerinden sadece biri sayılmıştır. 15 günlük rivayete gelince Nevevî *Hülâsa* adlı eserinde bu rivayeti zayıf kabul etmiştir. Ancak durum böyle değildir. Çünkü onun ravileri sikadır. Ayrıca İbn İshak bu rivayette münferid kalmamıştır. Nesâî onu Irak b. Mâlik rivayetinden tahric etmiştir. Bu rivayetin sahih olduğu sabit kabul edildiğinde râvinin rivayeti asıl olarak 17 gün kabul ettiğine haml edilir. Ondaki giriş ve çıkış günleri hazfedilir. Böylece on beş gün olur. Azimâbâdî, III, 51-52.

²¹⁴ Râvî İbn Abbâd şüphe etmiştir ya da ihtilaf edilmiştir.

²¹⁵ Ebû Dâvûd, 649.

²¹⁶ Ebû Dâvûd, 648.

²¹⁷ Ebû Dâvûd, 1291.

²¹⁸ Ebû Dâvûd, 1290.

verdi. Ümmü Hânî de içtikten sonra “Ya Resûlellah, ben oruçluydum, orucumu bozdum.” dedi. Hz. Peygamber’in bir borcunu mu kaza ediyordun sorusuna Ümmü Hânî’nin hayır demesi üzerine Resûlullah “Eğer nafile ise zararı yok.” buyurmuştur.²¹⁹ Mekke’nin fethi günü meydana gelen bir başka hadisede ise Hz. Ebû Bekir’in babası Ebû Kuhafe saçı sakalı bembeyaz bir halde Hz. Peygamber’e getirildi. Ebû Kuhafe’yi gören Hz. Peygamber “Şunu siyah hariç bir şeyle değiştirin (boyayın).” buyurdu.²²⁰

Câbir b. Abdullah’tan elde edilen bilgilere göre Mekke’nin fethi günü bir adam ayağa kalkıp “Ey Allah’ın Resûlü! Ben Allah sana Mekke’nin fethini nasip etmesi durumunda Beyt-i Makdis’de iki rekât namaz kılmayı adadım.” dedi. Hz. Peygamber burada kılmasını söyleyince adam ısrar etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Sen bilirsin.” buyurdu.²²¹

Hz. Peygamber Mekke’yi fethedince, Mekke halkı çocuklarını Resûlullah’a getirmeye başladılar. Resûlullah onlar için bereketle dua ediyor ve başlarını okşuyordu. Kendisine halûk²²² sürülmüş halde Velîd b. Ukbe de getirildi. Ancak Hz. Peygamber halûktan dolayı Velîd’e dokunmadı.²²³

Mekke fethinin ertesi günü gerçekleşen bir hâdisede Hz. Peygamber insanlar arasında dolaşırken Hâlid b. Velîd’in evini sordu. O sırada Resûlullah’a içki içmiş birisi getirildi. Hz. Peygamber ashabına sarhoşa dayak atmalarını emretti de onlardan kimi sopa kimi kamçı kimisi ise ayakkabısıyla ona vurdu. Resûlullah da adamın suratına toprak attı.²²⁴

2.13.4. Mekke Halkına Emân Verilmesi

Resûlullah Mekke’nin fethi gününde dört erkek, iki kadın hariç bütün Mekke halkına eman vermişti. Kendisine eman verilmeyen erkekler arasında Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh²²⁵ de bulunmaktaydı. O, müslüman olmuş, hatta Resûlullah’ın vahiy kâtipliği görevinde bile bulunmuştu. Ancak şeytan onu saptırdı ve dinden döndü. Bunun üzerine

²¹⁹ Ebû Dâvûd, 2456.

²²⁰ Ebû Dâvûd, 4204.

²²¹ Ebû Dâvûd, 3305.

²²² Halûk güzel kokulara verilen genel bir ad olup erkekler ve kadınlar için kullanıldığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Cevat Ali, , *El-Mufasssal fi Târîhi’l-Arab Kable’l-İslam*, C. VII, s. 240, 2. Baskı, I-X, Bağdat: 1993.

²²³ Ebû Dâvûd, 4181.

²²⁴ Ebû Dâvûd, 4489.

²²⁵ Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh, Hz. Osman’ın sütkardeşiydi. Kanı heder edilenler arasında olmasına karşın Hz. Osman’a sığınarak pişmanlık duyduğunu belirtmiş ve Hz. Osman’dan yardım istemişti. Bk. Mustafa Fayda, “Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh”, *DİA*, C. 16, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 130.

Resûlullah fetih günü onun öldürülmesini istedi.²²⁶ Ancak Osman b. Affân; İbn Ebû Serh'i alıp Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarttı ve Abdullah ile beyatleşmesini istedi. Hz. Peygamber başını kaldırıp Abdullah'a baktı. Hz. Osman bunu üç kere tekrar etti. Resûlullah ise her seferinde emân vermekten kaçınıyordu. Nihayet üçüncüsünden sonra Abdulllah ile beyatleşti. Sonra da ashabına dönüp "İçinizde ben onunla beyatleşmek istemediğimden ötürü ellerimi sakındığımı görüp de onu öldürecek anlayışlı birisi yok muydu?" buyurdu. Bu söz üzerine ashab "Ey Allah'ın Resûlü! Biz senin içindekini bilemeyiz. Ancak sen bize kaş göz etseydin, anlardık" dediler. Bunun üzerine Resûlullah "Bir peygambere hain gözlü olması yakışmaz." buyurdu.²²⁷

Hz. Peygamber'in Mekke halkına emân verme hakkındaki Sa'îd b. Yerbû'dan gelen rivayette ise Resûlullah "Dört kişi vardır ki onlara harem dışında da içinde de emân vermiyorum." buyurmuş ve onların isimlerini zikretmiştir. Hz. Peygamber'in saydığı bu isimler arasında Makîs'e ait şarkıcı iki cariye de vardı. Bunlardan birisi yakalanıp öldürüldü. Diğeri ise kaçıp kurtuldu. Bir süre sonra ise müslüman oldu.²²⁸

Mekke'nin fethinde öldürülen bir başka isim ise İbn Hatal²²⁹ idi. Enes b. Mâlik'ten rivayet olunduğuna göre; Hz. Peygamber Mekke'ye başında miğferle girmişti. Miğferi çıkardığında yanına bir adam gelip İbn Hatal'ın Kâbe'nin örtüsüne sarılmış vaziyette durduğunu haber vermişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun öldürülmesini emretti.²³⁰

Eman verme hakkındaki son rivayette yer alan bilgiye göre ise; Ebû Talib'in kızı Ümmü Hânî, Hz. Peygamber'in yanına varıp müşriklerden birini himayesine aldığını haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Senin himayene aldığın kişiyi biz de himayemize almışızdır. Senin eman verdiğine biz de eman vermişizdir." buyurdu.²³¹

Ebû Dâvûd'un Mekke'nin fetih ganimetleri hakkındaki tek rivayeti Vehb b. Münebbih kanalıyla bizlere ulaşmaktadır. Buna göre kendisi Câbir b. Abdullah'a fetih günü

²²⁶ Ebû Dâvûd, 4358.

²²⁷ Ebû Dâvûd, 2683, 4359.

²²⁸ Ebû Dâvûd, 2684.

²²⁹ İbn Hatal'ın İsmi; Abdullah'tır. O'nu Ebû Berze el-Eslemî öldürmüştür.

²³⁰ Ebû Dâvûd, 2685.

²³¹ Ebû Dâvûd, 2763.

ganimet olarak bir şey alınıp alınmadığını sormuş, Câbir ise “Hayır, almadılar.” şeklinde cevap vermiştir.²³²

2.13.5. Hz. Peygamber’in Mekke’nin Fethedildiği Gün Gerçekleştirdiği Hutbe

Ebû Dâvûd, eserinde fetih gerçekleştiikten sonra Hz. Peygamber tarafından irâd edilen konuşmaları konuları bağlamında çeşitli kitap ve bab başlıklarında farklı yerlerde sunmaktadır. Biz bu konuşmalarla ilgili bilgileri bir bütün halinde, aktarmaya çalışacağız. Kuşkusuz bunların bir kısmı birbirini takip eden konuşmalar olabileceği gibi farklı mekânlarda yapılan konuşmalar da olabilir.

Resûlullah Mekke’nin fethi günü Kâbe’nin merdiveninde Mekke halkına hutbe irâd etmiştir.²³³ Hz. Peygamber Allah’a hamd-ü senada bulunup üç kere tekbir getirdikten sonra sözlerine şöyle devam etti: “Vadini yerine getiren, kuluna yardım eden ve kâfirleri tek başına hezimete uğratan tek Allah’tan başka ilâh yoktur.”²³⁴ Artık hicret yoktur. Fakat cihat ve niyet vardır. Devlet yöneticileri tarafından toptan cihada çağrıldığınız vakit cihada çıkınız.²³⁵ Gerçekten Allah, fil ordusunu Mekke’ye girmekten men etmiş fakat Resûlü ile müminlere Mekke’ye girmeyi muzaffer kılmıştır. Allah Teâlâ Mekke’yi sadece benim için gündüzün bir saatinde helal kılmıştır. Bundan sonra yine kıyamete kadar haramdır. Onun ağacı kesilmez, yaş otu kesilmez, av hayvanı ürkütülmez ve ilan edecek kimse dışında yitik malın alınması helal olmaz.” Bunun üzerine Hz. Abbas ayağa kalktı ve “İzhir otu müstesna olsun, Ey Allah’ın Resûlü. Çünkü biz onu evlerimiz ve kabirlerimiz için kullanıyoruz.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de izhir otunu istisna tuttu.²³⁶

“Dikkat edin! Mal veya kandan dolayı Câhiliye devrinde anılan bütün övünme vesilesi olan şeyler ayağımın altındadır. Sadece hacılara su vermek (Sikâyetü’l-Hac) ve Kâbe hizmeti (Sidânetü’l-Beyt) bunların dışındadır. Dikkat edin! Şüphesiz kamçı ve sopa ile olan kasıtlı adam öldürmeye benzeyen hata yoluyla öldürmenin diyeti yüz devedir. Bunlardan kırkının karınlarında yavruları olacaktır.”²³⁷

²³² Ebû Dâvûd, 3023.

²³³ Ebû Dâvûd, 4549.

²³⁴ Ebû Dâvûd, 4547.

²³⁵ Ebû Dâvûd, 2480.

²³⁶ Ebû Dâvûd, 2017, 2018.

²³⁷ Ebû Dâvûd, 4547, 4588.

Hiz. Peygamber hutbesinin devamında “Kimin bir adamı öldürülürse o iki şey arasında seçme hakkına sahiptir; ya diyet ödenmesi ya da kısas uygulanması.” buyurdu. Bunun üzerine Yemenlilerden kendisine Ebû Şâh denilen bir adam ayağa kalktı ve “Bunu benim için yazın.” dedi. Hiz. Peygamber de “Ebû Şâh için yazınız.” buyurdu.²³⁸

Hiz. Peygamber fetih yılında Mekke’de “Şüphesiz Allah Teâlâ şarap, leş, domuz ve putların satışını haram kıldı.” buyurmuştur. Bunun üzerine kendisine “Ey Allah’ın Resûlü leş yağları hakkında ne söylersiniz? Onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor ve insanlar aydınlanıyor,” dediler. Hiz. Peygamber haram olduğunu söyledi ve devamında “Allah Yahudileri kahretsin. Şüphesiz Allah onlara leşlerin iç yağlarını yasakladı da Yahudiler onu erittiler sonra satıp parasını yediler.” buyurdu.

2.14. Huneyn Savaşı

Ebû Dâvûd tarafından Huneyn Savaşı²³⁹ ile ilgili olarak aktarılan rivayetler incelendiğinde savaş öncesi yapılan hazırlıklar, savaş günü meydana gelen hâdiseler ve sonrasında ganimetlerin taksimi hakkında önemli bazı bilgilere ulaşılmaktadır.

2.14.1. Savaş Öncesi Yapılan Hazırlıklar

Hiz. Peygamber Hevâzin kabilesi üzerine sefer düzenlemeye karar verince henüz müslüman olmamış olan Safvân b. Ümeyye’ye yanında silah olup olmadığını sordu. Safvân da Hiz. Peygamber’e gasp mı ödünç olarak mı istediğini sordu. Resûlullah ödünç olarak (silahlara zarar gelmesi durumunda bedelini ödemek şartıyla) almak istediğini söyleyince Safvân otuz-kırk kadar zırhı Hiz. Peygamber’e verdi. Resûlullah Huneyn Savaşı’nda müşrikleri bozguna uğrattınca Safvân’ın zırhları toplandı, ancak bazıları savaşta kaybolmuştu. Bunun üzerine Hiz. Peygamber Safvân’a zırhlarının bir kısmının savaşta kaybolduğunu söyledi ve “Bedelini ödeyelim mi?” diye sordu. Safvân ise müslüman olduğunu kastederek “Hayır, bugün kalbimde o gün olmayan şeyler var.” dedi.²⁴⁰

Huneyn Savaşı yolculuğu hakkında Ebû Hemmâm Abdullah b. Yesâr’dan rivayet olduğuna göre; Ebû Abdurrahman el-Fihri Resûlullah ile beraber Huneyn Savaşı’na

²³⁸ Ebû Dâvûd, 4505.

²³⁹ Huneyn Savaşı hakkında genel bir bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, “Huneyn Gazvesi”, *DİA*, C.18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1998, s. 376-377.

²⁴⁰ Ebû Dâvûd, 3563, 3562.

katılmıştı. Şiddetli kavurucu sıcağın olduğu bir günde Hz. Peygamber ve ashabı yola çıkmışlardı. Bir müddet yolculuk yaptıktan sonra bir ağacın gölgesinde konakladılar. Ebû Abdurrahman güneşin batıya meylettığını görünce savaş teçhizatını giyindi ve atına bindi. Çadırında olan Hz. Peygamber'in yanına gitti ve "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun Ey Allah'ın Resûlü!" dedikten sonra yola devam etme vaktinin geldiğini haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Bilâl'e seslendi. Gölgesi kuş gölgesi gibi olan Bilal ağacın altında otururken yerinden fırladı ve "Buyur, emret! Sana canım feda!" dedi. Resûlullah Bilâl'e atını eyerlemesini söyledi. Bilâl de her iki yanı gösterişten ve kibirden uzak, liften yapılmış bir eğer çıkardı. Hz. Peygamber ve ashabı atlarına binip yola devam ettiler.²⁴¹

2.14.2. Huneyn Savaşı Günü Yaşanan Hâdiseler

Huneyn Savaşı günü ile ilgili rivayetler incelendiğinde anlatımlar bize savaş günü meydana gelen hadiseler hakkında bazı kesitler sunmaktadır.

Sehl b. Hanzaliyye'den elde edilen bilgilere göre; Hz. Peygamber Huneyn günü ashabıyla birlikte uzunca bir süre akşam oluncaya kadar yürüdü. Sehl b. Hanzaliyye de bu yolculukta Hz. Peygamber'le birlikte namaz kıldı. Derken bir atlı adam çıkageldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sizin önünüzden gittim de şöyle bir dağa çıktım. Hevâzin kabilesi develerin üzerinde mahfe içinde kadınları, develeri ve koyunlarıyla hep birlikte Huneyn'de toplanmışlar." dedi. Hz. Peygamber bu sözleri işitince tebessüm etti ve "Yarın inşallah bunlar müslümanların ganimeti olacak." buyurdu ve "Bu gece bizi kim bekleyecek (nöbet tutacak)?" diye sordu. Enes b. Ebû Mersed el-Ğanevî bu göreve talip oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber Enes'e atına binmesini söyledi. Enes de kendisine ait olan atına bindi ve Resûlullah'ın yanına geldi. Hz. Peygamber ona "Şu dağ geçidinin en tepesine çık da biz geceleyin senin tarafından gelen bir pusuya düşmeyelim." buyurdu. Sabah olduğunda Resûlullah musallaya çıktı ve iki rekât namaz kıldı. Sonra "Atınızı gördünüz mü?" diye sordu. Ashab da görmediklerini söyleyince namaz için kamet getirildi. Hz. Peygamber dağ geçidine doğru bakar şekilde namaza durdu. Namazını bitirip selam verince "Müjdeler olsun! Atlınız geliyor." buyurdu. İnsanlar dağ geçidindeki ağaçların arasına bakmaya başladılar. Derken atlı gelip Hz. Peygamber'in huzuruna durdu, selam verdi ve "Resûlullah'ın emir buyurduğu yere şu geçidin en

²⁴¹ Ebû Dâvûd, 5233.

yüksek yerine kadar çıktım. Boğaz olduğu için geçidin her iki tarafını da gözetledim, kontrol ettim. Fakat hiç kimseyi göremedim.” dedi. Resûlullah ona “Gece hiç atından indin mi?” diye sordu. Adam namaz kılmak ve ihtiyacımı görmek dışında inmediğini söyleyince Hz. Peygamber “Cenneti kazandıran bir amel işledin. Bundan sonra başka bir amel işlemesen de ziyarı yok.” buyurdu.²⁴²

Rivayetler incelendiğinde Huneyn Savaşı’nda Hz. Peygamber’in ordusu arasına sızan casus hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber’le birlikte Hevâzin’de savaşa katılmış olan Seleme b. Ekvâ’dan elde edilen bilgilere göre; ordunun çoğu yaya ve güçsüz, zayıf idi. Ashab oturmuş kahvaltı yaparken kızıl bir erkek deve üzerinde bir adam çıkageldi. Devenin böğründen deriden yapılmış bir ip çıkardı ve deveyi onunla bağladı. Sonra da orada bulunan toplulukla beraber yemek yedi. Ordudaki insanların zayıflığını ve develerinin çelimsizliğini görünce birden devesine doğru koştu, ipini çözdü, deveyi çöktürüp üzerine bindikten sonra onu koşturmaya başladı. Eslem kabilesinden bir adam oradaki topluluğun en iyi hayvanı olan boz bir dişi deve üzerinde adamın peşine düştü. Çok hızlı koşmasıyla bilinen Seleme de koşarak takibe çıktı ve Eslem kabilesinden olan adama yetişti. Dişi devenin başı erkek devenin kalçasının hizasında idi. Seleme de dişi devenin kalçası hizasında idi. Sonra ilerledi ve erkek devenin yani casusun bineğinin kalçası hizasına geldi. Biraz daha ilerleyince devenin yularını tuttu ve onu çöktürdü. Devenin dizi yere değince Seleme kılıcını çekti ve casusun başına vurdu. Ardından casus yere düşüverdi. Bunun üzerine Seleme deveyi bütün yüküyle birlikte çekip Hz. Peygamber’e getirdi. Resûlullah Seleme’yi yüzü ona dönük şekilde karşıladı ve adamı kimin öldürdüğünü sordu. Orada bulunan insanlar “Seleme b. Ekvâ” diye cevap verdiler. Hz. Peygamber de casusun bütün selebini Seleme’ye verdi.²⁴³

Huneyn Savaşı yağmurlu bir Cuma günü meydana gelmişti. Hz. Peygamber yağmurdan dolayı münadiye “Namazı olduğunuz yerde kılınız.” diye ilan etmesini emretmiştir.²⁴⁴

Enes b. Mâlik’e Hz. Peygamber’le birlikte savaşa katılıp katılmadığı sorulduğunda Huneyn Savaşı’na katıldığını söylemiş ve savaş esnasında yaşanan olaylar hakkında bilgi vermiştir. Müşrikler Huneyn’de müslümanların üzerine saldırdıklarında ordu

²⁴² Ebû Dâvûd, 2501.

²⁴³ Ebû Dâvûd, 2654. Ayrıca bk. 2653.

²⁴⁴ Ebû Dâvûd, 1057, 1058.

hezimete uğrayıp kaçımağa başladı. Müşrik askerler arasında biri vardı ki müslümanların üzerine şiddetli bir şekilde saldırıyor, kırıp geçiriyordu. Derken Allah Teâlâ müşrikleri bozguna uğrattı. Ele geçirilen düşman askerleri Hz. Peygamber'e getiriliyor ve müslüman olmak üzere beyat ediyorlardı. O sırada ashaptan biri "Adağım olsun ki bugün bizi kırıp geçiren adamı Allah buraya getirirse onun boynunu vuracağım." dedi. Derken adamın söylediği kişi getirildi. Resûlullah'a tevbe ettiğini ve müslüman olduğunu söyledi. Hz. Peygamber ise nezir eden adamın adağını yerine getirsin diye o adamla beyatleşmekten uzak durdu. Adağı olan kimse ise Hz. Peygamber'den adamı öldürmek için kendisine emir vermesini bekliyordu. Çünkü o kimseyi müslüman olduktan sonra öldürmekten çekiniyordu. Resûlullah adamın öldürmeyeceğini anlayınca gelen adamla beyatleşti. Bunun üzerine nezir eden adam adağının ne olacağını sordu. Hz. Peygamber de "Ben deminden beri sen nezrini yerine getir diye adamla beyatleşmekten uzak durdum." buyurdu. Bu sözü işiten adam "Ey Allah'ın Resûlü bana işaret etseydin ya." deyince Hz. Peygamber "Hiçbir peygamber işaretle konuşmaz." buyurdu.²⁴⁵

Huneyn Savaşı esnasında yaşanan olaylardan bir başka kesit ise Ebû Katâde tarafından aktarılmaktadır. Ebû Katâde, Resûlullah ile beraber Huneyn Savaşı'na katılmıştı. Düşmanla karşılaşılınca Müslümanlarda bir bozulma oldu. O sırada Ebû Katâde müşriklerden bir adamın Müslümanlardan birini altına aldığını gördü. Hemen arkasından dolanarak müşrikin yanına geldi ve kılıcıyla ona vurdu. Bunun üzerine kâfir can havliyle Ebû Katâde'yi yakalayarak öyle bir sıktı ki o neredeyse öleceğini zannetti. Sonra müşrik aldığı darbeden dolayı ölünce Ebû Katâde'yi bıraktı. Savaş devam ederken Ebû Katâde Hz. Ömer ile karşılaştı. İnsanların bu halinin ne olduğunu sorunca Hz. Ömer "Allah'ın işidir." diye karşılık verdi. Sonra bozguna uğrayan ordu geri döndü. Hz. Peygamber oturdu ve "Her kim birini öldürür de onu öldürdüğüne dair bir delil getirirse ölenin selebi o kişiye aittir." buyurdu. Bu sözü işiten Ebû Katâde ayağa kalktı ve bana kim şahitlik eder diye sordu. Bu olay iki kere daha tekrar etti. Ebû Katâde yine aynı şeyi söyleyince Resûlullah ne olduğunu sordu. O da başından geçen hadiseyi anlattı. O sırada orada bulunan bir adam "Ebû Katâde doğru söylüyor. Onun öldürdüğü adamın eşyaları benim yanımdadır. Onu selebdeki payından bana da vermesi için razı et." dedi. Hz. Ebû Bekir de "Hayır! Vallahi olmaz. Hiç Hz. Peygamber Allah ve Resûlü

²⁴⁵ Ebû Dâvûd, 3194.

yolunda savaşan Allah'ın aslanlarından bir aslanın hakkını çiğneyerek selebi sana verir mi?" dedi. Hz. Peygamber de Hz. Ebû Bekir'i tasdik ederek selebi Ebû Katâde'ye vermesini emretti. Ebû Katâde de kendisine selep olarak verilen zırhı sattı. Benû Seleme kabilesinde bir bahçe satın aldı. Bu onun İslam'da kazanmış olduğu ilk mal oldu.²⁴⁶

Berâ tarafından aktarılan rivayette ise Hz. Peygamber'in Huneyn gününde müşrikleri bozguna uğrattınca katırından inip düşmanın üzerine yürüdüğü bilgisi yer almaktadır.²⁴⁷

2.14.3. Huneyn Savaşı'nda Elde Edilen Ganimetler ve Taksimi

Huneyn Savaşı'nda kazanılan ganimetler ile ilgili rivayetler genel itibariyle esirler ve esirlerle ilgili uygulamalar hakkındadır.

Hz. Peygamber Hevâzin kabilesini bozguna uğrattı mallarını ve esirlerini ele geçirdikten sonra Hevâzin kabilesi elçileri Müslümanlığı kabul ederek mallarının kendilerine geri verilmesini istediler. Hz. Peygamber de onlara "Benim yanımda şu gördüğünüz askerler vardır. (Yani onların da bu mallarda hakkı vardır.) Sözlerden bana en sevimli gelen en doğru olanıdır. Ya esirlerinizi ya da mallarınızı tercih edin." buyurdu. Elçiler esirlerini tercih ettiklerini söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra "Hevâzinli kardeşleriniz tevbe ederek geldiler. Ben onlara esirlerini geri vermeyi uygun görüyorum. Sizden kim kendi arzusuyla geri vermek isterse yapsın. Kim de Allah'ın vereceğı ilk feyden kendisine verinceye kadar esirleri elinde tutmak istiyorsa öyle yapsın." buyurdu. Orada bulunan insanlar kendi gönül rızalarıyla esirleri verdiklerini söylediler. Hz. Peygamber de "Biz sizden kimin izin verdiğini kimin vermediğini bilemeyiz. Reislerinizin yanına gidin, kararlarınızı onlar bildirsinsinler." buyurdu. İnsanlar da başkanlarıyla konuştular, onlara gönül rızasıyla esirleri verdiklerini haber verdiler.²⁴⁸

Hz. Peygamber Huneyn günü Evtâs'a asker göndermiş. Ordu düşmanla karşılaşp onları yenilgiye uğrattınca müslümanların eline birtakım esirler geçmiştir. Resûlullah'ın ahabından bazı kimseler müşrik kocalarının hayatta olmalarından dolayı esir kadınlarla birlikte olmaktan çekindiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Evli kadın(larla evlenmeniz)

²⁴⁶ Ebû Dâvûd, 2717.

²⁴⁷ Ebû Dâvûd, 2658.

²⁴⁸ Ebû Dâvûd, 2693.

de (haram kılınmıştır). (Savaşta esir olarak) ellerinize geçen cariyeler hariçtir.”²⁴⁹ âyet-i kerimesini indirdi. Yani iddet süresi dolduklarında onlar size helaldir.²⁵⁰

Ruveyfi‘ b. Sâbit el-Ensârî‘den elde edilen başka bir bilgiye göre; Hz. Peygamber Huneyn günü hamile olan cariyeleri kastederek “Allah’a ve ahiret gününe iman eden hiç bir kimseye başkasının ekinini kendi döl suyuyla sulaması helal olmaz. Allah’a ve ahiret gününe iman eden hiçbir kimseye temizleninceye kadar esir edilen kadınlara yaklaşmaları helal olmaz. Yine Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse taksim edilmeden ganimet malını satması helal olmaz.”²⁵¹

Huneyn günü Hz. Peygamber’in “Kim bir kâfiri öldürürse selebi onundur.” buyurduktan sonra Ebû Talha tam yirmi kişiyi öldürmüş ve onların üzerlerindeki eşyalarına da sahip olmuştur. Daha sonra Ebû Talha elinde hançer olduğu halde Ümmü Süleym ile karşılaşınca ona elindeki şeyin ne olduğunu sormuştur. Ümmü Süleym de “Vallahi eğer bana düşmanlardan biri yaklaşacak olursa onunla karnını yarmak istiyorum.” diye karşılık vermiştir. Daha sonra Ebû Talha bu durumu Hz. Peygamber’e haber vermiştir.²⁵²

2.15. Tâif Kuşatması

Ebû Dâvûd *Sünen* adlı eserinde Tâif kuşatması²⁵³ ile ilgili oldukça sınırlı bir rivayet sunmaktadır. Nitekim Tâif kuşatması hakkında sadece kuşatma ve sonrasında Hz. Peygamber’in uygulaması ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır.

Ebû Dâvûd’un Harac bahsinde zikrettiği Sahr’dan gelen rivayete göre; Hz. Peygamber savaşmak amacıyla Sakîf kabilesinin üzerine yürüdü. Bu haberi işiten Sahr; Resûlullah’a yardım etmek için atına binip yola koyulmuştur. Ancak Tâif’e vardığında Hz. Peygamber’in Tâif’i fethedemeden geri döndüğünü öğrenmiştir. Bunun üzerine Sahr, Sakîfliler’in Hz. Peygamber’in hükmüne boyun eğinceye dek kaleden ayrılmayacağına dair Allah’a söz verdi. Gerçekten de Resûlullah’ın hükmünü kabul edinceye kadar Sakîflilerle savaşmaktan geri durmadı. Nihayet Sahr; Hz. Peygamber’e

²⁴⁹ Nisa 4/24.

²⁵⁰ Ebû Dâvûd, 2155.

²⁵¹ Ebû Dâvûd, 2158.

²⁵² Ebû Dâvûd, 2718.

²⁵³ Tâif Kuşatması hakkında genel bir bilgi için bk. Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Tâif”, **DİA**, C. 39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2010, s. 444-445.

Sakîflilerin Allah'ın Resûlünün hükmünü kabul ettiğine dair bir mektup yazıp "Ben onların karşısında duruyorum, onlar da at üzerinde benim karşımda." diye belirtti. Mektup Hz. Peygamber'e ulaşır ulaşmaz namazın cemaatle kılınmasını emretti. Ardından Sahr ve kabilesi için on defa "Allah'ım atısına, yayasına bereket ihsan eyle." diye dua etmiştir. Bir süre sonra Sakîf kabilesi Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. İçlerinden Muğîre b. Şu'be söz alarak halasının İslam'a girmiş olmasına rağmen Sahr'ın onu esir aldığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah Sahr'ı çağırıp "Ey Sahr! Bir topluluk İslam'a girdiği zaman kanları ve malları güvence altına alınmış olur. Muğîre'ye halasını geri ver." buyurdu. Sahr da Muğîre'ye halasını iade etti. Akabinde Sahr kendisinin ve kavminin hürmetine Süleym oğullarının müslümanlardan kaçarken terk ettiği suyunu Hz. Peygamber'den istedi. İsteği üzerine Resûlullah suyu Sahr ve kabilesine verdi. Ancak daha sonra Süleym kabilesi müslüman olup Sahr'dan sularını geri istedi. Sahr suyu geri vermeye yanaşmayınca Süleym oğulları Hz. Peygamber'in huzuruna varıp Sahr'ı şikâyet ettiler. Hz. Peygamber yine Sahr'ı yanına çağırdı. Bir kavmin Müslümanlığı kabul etmesinin ardından kanları ve mallarının güvence altına alındığını tekrar belirterek suyu Süleym oğullarına geri vermesini söyledi. Sahr; Resûlullah'ın bu isteğini de hiçbir itirazda bulunmadan kabul edince Hz. Peygamber'in yüzü, cariyeyi ve suyu Sahr'dan geri aldığı için kıpkırmızı olmuştu.²⁵⁴

Tâif kuşatması hakkındaki diğer rivayette ise Ebû Necîh es-Sülemî'nin Hz. Peygamber ile Tâif köşkünü kuşattığı bilgisi yer almaktadır. Mu'âz b. Hişâm ise babasından Tâif kalesindeki Tâif köşkünü kuşatmıştı şeklinde rivayet etmiştir.²⁵⁵

2.16. Tebük Seferi

Ebû Dâvûd'un eserinde Hz. Peygamber'in iştirak ettiği son savaş olan Tebük Gazvesi²⁵⁶ ile ilgili rivayetler incelendiğinde; Tebük Gazvesi öncesi savaş hazırlığı, Hz. Peygamber'in Tebük Seferi'ndeki bazı uygulamaları ve savaş sonrası yaşanan gelişmeler hakkında önemli bilgilere ulaşılmaktadır.

²⁵⁴ Ebû Dâvûd, 3067.

²⁵⁵ Ebû Dâvûd, 3965.

²⁵⁶ Tebük Gazvesi hakkında genel bir bilgi için bk. İsmail Yiğit, "Tebük Gazvesi", **DİA**, C. 40, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2011, s. 228-230.

2.16.1. Tebük Seferi Öncesi Savaş Hazırlığı

Vâsile b. Eska‘dan rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber, Tebük Savaşı'na gitmek üzere müslümanlara çağrıda bulundu. Bunun üzerine Vâsile de savaş teçhizatını temin etmek üzere ailesinin yanına gitti. Geri döndüğünde ise Resûlullah'ın ordusunun ilk bölümü yola çıkmıştı. Bunun üzerine Vâsile Medine sokaklarında savaştan kazanacağı ganimet karşılığında kendisine kimin kiralık binek vereceğini sormaya başladı. Ensar'dan yaşlı bir adam Vâsile'nin bu çağrısına birlikte nöbetleşe bineceği bir hayvan ve yiyecek dâhil olmak üzere birisini teklif etti. Bu iki müslüman anlaşmalarını yaptıktan sonra yola çıktılar. Nihayet Allah Teâlâ bu seferden Vâsile'ye birkaç tane genç deve nasip etti. Vâsile anlaşmaya göre develeri arkadaşına getirdi. Ensar'lı adam develerden bir tanesinin heybesi üzerine oturdu. Vâsile'ye bir ileri bir geri sürmesini söyledi. Ardından develeri beğenmiş olacak ki genç develerin kıymetli olduğunu ifade etti. Bunun üzerine Vâsile bu develerin anlaşma gereği şart koştuğu ganimetlerden olduğunu söyleyince Ensar'lı arkadaşı "Bu develeri al. Bizim isteğimiz aslında (ahiret sevabını kastederek) başkaydı cevabını verdi."²⁵⁷

Medine'deki kıtlık zamanına denk gelen Tebük Gazvesi sırasında, müslümanların çoğu maddî durumları yeterli olmasa da savaşa iştirak edebilmek için büyük gayret sarf etmişlerdir. Nitekim Ebû Mûsa el-Eş'ârî Tebük Gazvesi'ne gidebilmek için Hz. Peygamber'den bir binit temin etmesini istemiştir.²⁵⁸

2.16.2. Hz. Peygamber'in Tebük Seferindeki Bazı Uygulamaları

Sebre b. Abdülazîz b. er-Rabî' el-Cühenî'nin dedesinden rivayet ettiğine göre; Hz. Peygamber Tebük Gazvesi'ne çıktığında yolculuk sırasında devme ağacının²⁵⁹ altında bulunan mescidin yerine inmiş, orada üç gün konakladıktan sonra Tebük'e doğru tekrar yola çıkmıştır. Cüheyne kabilesinin geniş bir arazide kendilerine katılmasının ardından Resûlullah "Zü'l-Merve halkı kimdir?" diye sormuş, Cüheyne'liler de "Onlar Cüheyne kabilesinden Rifâ'â oğullarıdır." cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber

²⁵⁷ Ebû Dâvûd, 2676.

²⁵⁸ Ebû Dâvûd, 49.

²⁵⁹ Devm yaprakları hurma ağacına benzeyen ve meyvesi hurma gibi yenebilen bir ağaçtır. Bu ağacın muhl denen sekrasyonları (sızıntıları) da kullanılırdı. Araplar tarafından bilinen bu ağaç ve meyveleri mide ilacı olarak işlev görmektedir. Meyvesinin çekirdekleri ayrıca çeşitli hastalıkların tedavisinde uygulanırdı. Genelde Uman'ın Kahvan dağında sahile doğru yetiştiği bilinen ağaç hadisten de anlaşıldığı üzere Tebük bölgesinde de yetişmekteydi. Cevat Ali, VII, s.83. Nuh Arslantaş, **Emeviler Döneminde Yahudiler**, İstanbul: Gökkuşbe Yayınları, 2005, s.111.

Zü'l-Merve köyünü onlara verdim buyurmuş, köy halkı da toprağı kendi aralarında bölüşmüşlerdir. Onlardan kimisi hissesini satmış, kimisi ise elinde tutup işletmiştir.²⁶⁰

Hz. Peygamber ile Tebük Savaşı'na çıkan Ebû Humejd es-Sa'îdî'nin rivayet ettiğine göre; Resûlullah Tebük Gazvesi'nde iken Eyle²⁶¹ hükümdarı Hz. Peygamber'e beyaz bir katır hediye etti. Hz. Peygamber de o hükümdara (cizye karşılığı Eyle halkına eman verdiğinin bir nişânesi olarak) bir cübbe giydirip eman yazdırdı.²⁶² Tebük'te yirmi gün kalan Hz. Peygamber bu süre zarfında namazlarını kısaltarak kılmış²⁶³ ve sefer sırasında öğleyle ikindiye, akşam ile de yatsıyı birleştirerek kılmıştır.²⁶⁴

2.16.3. Savaş Sonrası Yaşanan Gelişmeler

Hz. Peygamber Tebük Gazvesi'nden döndüğü vakit, kendisini halk sevinçten yolda, çocuklarla birlikte Sâib b. Yezîd ise Veda Tepesi'nde karşılaşmışlardı.²⁶⁵

Ka'b b. Mâlik'in âmâ olduğu zamanlarda onun bakıcılığını üstlenen oğlu Abdullah b. Ka'b'ın haber verdiğine göre; Hz. Peygamber; Ka'b b. Mâlik ve iki kişi ile müslümanların konuşmasını yasaklamıştı. Bu durum Ka'b'a çok uzun gelince amcasının oğlu Ebû Katâde'nin avlusunun duvarına tırmanarak ona selam verdi. Ancak Ebû Katâde, Ka'b'ın selamını bile almadı ve onunla konuşmadı. Nihayet bu konuşma yasağının elli gününden kırkı geride kalmıştı. Resûlullah'ın elçisi Ka'b'a gelip Hz. Peygamber'in Ka'b'a hanımından uzak durmasını emrettiğini haber verdi. Bunun üzerine Ka'b "Onu boşayayım mı, ne yapayım?" diye sorunca boşamamasını sadece hanımına yaklaşmaması gerektiği cevabını alınca Ka'b b. Mâlik; Allah bu konuda bir hüküm verinceye kadar hanımını ailesinin yanına gönderdi. Nihayet Allah Teâlâ Ka'b'ın tövbesinin kabulü hakkında âyet-i kerîmeyi indirdi.²⁶⁶

²⁶⁰ Ebû Dâvûd, 3068.

²⁶¹ Eyle, Şam'dan sonra gelen Kızıl Deniz sahili üzerindeki şehrin adıdır. Hicâz'ın bitip Şam'ın başladığı yerdir, diyenler de vardır. Bk. Yâkût el-Hamevî, I, 292.

²⁶² Ebû Dâvûd, 3079.

²⁶³ Ebû Dâvûd, 1235.

²⁶⁴ Ebû Dâvûd, 1206, 1208, 1220.

²⁶⁵ Ebû Dâvûd, 2779.

²⁶⁶ Ebû Dâvûd, 2202, 4600.

Tablo 1
Sünen'deki Meğâzî Rivayetlerinin Kitap Başlıklarına Göre Dağılımı

	BEDİR SAVAŞI	BENÛ KAYNUKÂ	UHUD SAVAŞI	BENÛ NADİR	ZÂTÛ'R- RIKÂ'	BENÛ MÛSTALİK	HENDEK SAVAŞI	BENÛ KUREYZA
Tahâre	-	-	-	-	1	-	-	-
Salât	-	-	-	-	-	-	1	-
Sefer	-	-	-	-	1	-	-	-
Tatavvu'	-	-	-	-	-	-	-	-
Vitr	-	-	-	-	-	-	-	-
Menâsik	-	-	-	-	-	-	-	-
Nikâh	-	-	-	-	-	1	-	-
Talâk	-	-	-	-	-	-	-	-
Sıyâm	-	-	-	-	-	-	-	-
Cihâd	15	-	3	2	-	1	-	1
Dahâyâ	-	-	-	-	-	-	-	-
Vesâyâ	-	-	1	-	-	-	-	-
Harâc	1	1	-	1	-	-	1	1
Cenâiz	-	-	8	-	-	-	1	-
Eymân	-	-	-	-	-	-	-	-
Buyû'	-	-	-	-	-	-	-	-
Et'ime	-	-	-	-	-	-	-	-
Tıb	-	-	-	-	-	-	-	-
Itk	-	-	-	-	-	-	-	-
Hurûf	1	-	-	-	-	-	-	-
Libâs	-	-	-	-	-	-	-	-
Tereccül	-	-	-	-	-	-	-	-
Hudûd	-	-	-	-	-	-	1	-
Diyât	-	-	-	-	-	-	-	-
Sünne	-	-	-	-	-	-	-	-
Edeb	-	-	1	-	-	-	-	-
Toplam	17	1	13	3	2	2	4	2
	HUDEYBİYE	HAYBER	MÛTE	ZÂTÛ'S- SELÂSİL	MEKKE'NİN FETHİ	HUNEYİN	TÂİF	TEBÛK
Tahâre	-	1	-	2	-	-	-	1
Salât	2	1	-	-	2	2	-	-
Sefer	-	-	-	-	5	-	-	4
Tatavvu'	-	-	-	-	1	-	-	-
Vitr	-	-	-	-	1	-	-	-
Menâsik	9	-	-	-	9	-	-	-
Nikâh	-	1	-	-	-	2	-	-
Talak	-	-	-	-	-	-	-	1
Sıyâm	-	-	-	-	4	-	-	-
Cihâd	4	12	2	-	8	7	-	2
Dahâyâ	1	-	-	-	-	-	-	-
Vesâyâ	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 1'in Devamı

Harâc	-	13	-	-	4	-	1	2
Cenâiz	-	-	-	-	-	1	-	-
Eymân	-	4	-	-	1	-	-	-
Buyû'	-	8	-	-	-	2	-	-
Et'ime	-	6	-	-	-	-	-	-
Tıb	1	1	-	-	-	-	-	-
İtk	-	-	-	-	-	-	1	-
Hurûf	-	-	-	-	-	-	-	-
Libâs	-	-	-	-	2	-	-	-
Tereccül	-	-	-	-	3	-	-	-
Hudûd	-	-	-	-	3	-	-	-
Diyât	-	1	-	-	4	-	-	-
Sünne	1	-	-	-	-	-	-	1
Edeb	-	-	-	-	-	1	-	-
Toplam	18	48	2	2	47	15	2	11

Tablo 2
Kitap Başlıklarına Göre Toplam Rivayet Sayısı

	TOPLAM RİVAYET SAYISI
TAHÂRE	5
SALÂT	8
SEFER	10
TATAVVU'	1
VİTR	1
MENÂSİK	18
NİKÂH	4
TALÂK	1
SIYÂM	4
CİHÂD	57
DAHÂYÂ	1
VESÂYÂ	1
HARÂC	25
CENÂİZ	10
EYMÂN	5
BUYÛ'	10
ET'İME	6
TİB	2
İTK	1
HURÛF	1
LİBÂS	2
TERECCÛL	3
HUDÛD	4
DİYÂT	5
SÛNNE	2
EDEB	2

Tablo 3
Megâzî İle İlgili Konular ve Toplam Rivayet Sayısı

	TOPLAM RİVAYET SAYISI
BEDİR SAVAŞI	17
BENÜ KAYNUKÂ	1
UHUD SAVAŞI	13
BENÜ NADİR	3
ZÂTÜ'R-RİKÂ'	2
BENÜ MÜSTALİK	2
HENDEK SAVAŞI	4
BENÜ KURAYZA	2
HUDEYBİYE SEFERİ	18
HAYBER'İN FETHİ	48
MÜTE SAVAŞI	2
ZÂTÜ'S-SELÂSİL	2
MEKKE'NİN FETHİ	47
HUNEYN SAVAŞI	15
TÂİF KUŞATMASI	2
TEBÛK SEFERİ	11
TOPLAM	189

BÖLÜM 3: SÜNEN'DE YER ALAN MEGÂZÎ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN MEGÂZÎ KİTAPLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan megâzî rivayetleri karşılaştırmaya esas aldığımız Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak'ın megâzî rivayetleri ile birlikte değerlendirilecektir. Rivayetler arasındaki benzerlik ve farklılıklarının daha kolay görülmesi için bilgiler tablo halinde sunulacaktır.

3.1. Bedir Savaşı

Bedir savaşı ile ilgili Ebû Dâvûd'da oldukça zengin bilgiler yer almaktadır. Mübareze eşleşmesinde Ebû Dâvûd'da yer alan bilgilerde Hamza- Utbe, Ali-Şeybe, Ubeyde-Velid bilgisi verilirken diğer kaynaklarda Ali-Velid, Ubeyde-Şeybe olarak zikredilmektedir.²⁶⁷ Savaşa katılan müslüman sayısında tüm kaynaklar üç yüz ondan fazla olduğu konusunda ittifak ederken küsuratı noktasında farklı rivayetler mevcuttur.²⁶⁸

Müşriklerden ölenlerin isimleri hakkındaki en geniş bilgiyi sekiz isimle İbn İshak vermektedir. Ebû Dâvûd ve diğer megâzî kaynaklarımızda farklı esir isimleri yer almaktadır. Bedir esirleri için belirlenen fidye miktarı hakkında ise kaynaklarımız yine farklı bilgiler sunmaktadır. Buna göre Ebû Dâvûd fidye miktarını dört yüz dirhem olarak belirtirken İbn Şihâb ez-Zührî'de dört bin dirhem olarak geçmekte Musa b. Ukbe de ise kırk ukiyye altın olarak ifade edilmektedir.²⁶⁹

Savaşa katılmadığı halde ganimetten pay alanlar arasında Ebû Dâvûd'da sadece Osman b. Affân'ın ismi yer alırken diğer kitaplar da daha fazla bilgi edinmek mümkündür.²⁷⁰ Bedir savaşı hakkında nazil olan âyetleri ise en geniş kapsamda Musa b. Ukbe sunmaktadır.

²⁶⁷ Urve b. Zübeyr s.141, Musa b. Ukbe s. 135.

²⁶⁸ Urve b. Zübeyr s.135, Zührî, s.62, Musa b. Ukbe s. 126-127, İbn İshak s. 288, 476. Paragraf.

²⁶⁹ Daha geniş bilgi için bk. Musa b. Ukbe s. 146, Zührî s. 65.

²⁷⁰ Daha geniş bilgi için bk. Urve b. Zübeyr s. 160, Musa b. Ukbe s. 174-175.

Tablo 4
Bedir Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
BEDİR SAVAŞI	Mübârezeye Katılanlar	1. Hamza b. Abdulmuttalib – Utbe b. Rebîa 2. Ali b. Ebû Talib- Şeybe b. Rebîa 3. Ubeyde b. Hâris b. Abdulmuttalib- Velîd b. Utbe	1. Hamza b. Abdulmuttalib- Utbe b. Rebîa 2. Ali b. Ebû Talib- Velîd b. Utbe 3. Ubeyde b. Hâris b. Abdulmuttalib- Şeybe b. Rebîa	-	1. Hamza b. Abdulmuttalib-Utbe b. Rebîa 2. Ali b. Ebû Talib- Velîd b. Utbe 3. Ubeyde b. Hâris b. Abdulmuttalib-Şeybe b. Rebîa	-
	Müslümanların Sayısı	Üç yüz on beş kişi	Üç yüz on altı / üç yüz on üç kişi	Üç yüz on küsur kişi	Üç yüz on altı kişi (İbn Fülejh rivayetinde üç yüz on üç kişi)	Muhacir ve ensardan seksen üç, Evs'ten altmış bir ve Hazrec'ten yüz yetmiş erkek olmak üzere toplam üç yüz on dört kişi
	Müşriklerden Ölenlerin İsimleri	1. Hâris b. Âmir 2. Utbe b. Rebîa 3. Şeybe b. Rebîa 4. Velîd b. Utbe 5. Ebû Cehil	1. Ebû Cehil 2. Ümeyye b. Halef	1. Utbe b. Rebîa 2. Ebû Cehil 3. Ümeyye b. Halef	1. Ebû Cehil 2. Utbe b. Rebîa 3. Şeybe b. Rebîa 4. Zem'a 5. Ebû'l-Buhterî 6. Ümeyye b. Halef 7. Velîd b. Utbe	1. Ta'ime b. Adiy 2. Utbe b. Rebîa 3. Şeybe b. Rebîa 4. Velîd b. Utbe 5. Ümeyye b. Halef 6. Ukbe b. Ebû Muayt 7. İmâra b. Velîd 8. Amr b. Hişâm

Tablo 4'ün Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÜBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
BEDİR SAVAŞI	Ele Geçirilen Esirler	1. Ebû Yezid Süheyl b. Amr 2.Hz. Peygamber'in Kızı Zeynep'in KocasI Ebü'l-Âs	-	1. Abbas b. Abdülmuttalib 2. Ukbe b. Ebû Muayt	1. Ukbe b. Ebû Muayt (Âsım b. Sâbit tarafından öldürüldü.)	-
	Esirler İçin Belirlenen Fidyeye Miktarı	Dört Yüz Dirhem	-	Dört bin (dirhem)	Kırk ukiyeye altın	-
	Bedir'e Katılmadığı Halde Ganimetten Pay Alanlar	1. Osman b. Affân	1. Osman b. Affân 2. Talha b. Ubeydullah 3. Sa'îd b. Zeyd 4. Ebû Lübâbe 5. Âsım b. Adî 6. Havvât b. Cübeyr 7. Hâris b. Sımme	-	1. Osman b. Affân 2. Talha b. Ubeydullah 3. Sa'îd b. Zeyd 4. Ebû Lübâbe 5. Hâris b. Hâtıb 6. Havvât b. Cübeyr 7. Âsım b. Adî 8. Hâris b. Sımme	-
	Bedir Savaşı Hakkında İnen Ayetler	Âl-i İmran 3/161. Enfâl 8/16, 67, 68.	Enfâl 8/4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 19, 42, 47, 49, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75 Nisa 4/ 97.	-	Enfâl 8/5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 68, 69, 70.	Enfâl 8/ 41 Nisa 4/97

3.2. Benû Kaynukâ

Ebû Dâvûd'da Benû Kaynukâ Gazvesi hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte Ebû Dâvûd ve İbn İshak'ta sadece Kaynukâ oğulları ile ilgili nazil olan âyetlerin bilgisi yer almaktadır.

Tablo 5
Benû Kaynukâ İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
BENÛ KAYNUKA	Benû Kaynuka Hakkında İnen Ayetler	Âl-i İmran 3/12, 13.	-	-	-	Âl-i İmran 3/12, 13.

3.3. Uhud Savaşı

Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Uhud Savaşı ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in üst üste iki zırh giymesi İbn İshak rivayeti ile örtüşürken İbn Şihâb ez-Zührî sadece sağlam bir zırh giydiğini belirtmiştir.²⁷¹ Okçular tepesinde bulunan asker sayısı ve başlarına komutan tayin edilen kişinin ismi Ebû Dâvûd'da ve diğer kaynaklarda aynı verilmiştir.²⁷² Savaşa katılan müslümanların ismi Ebû Dâvûd'da 8 iken İbn İshak 21 kişinin ismini zikretmiştir. Şehit olanların isimlerini verme konusunda en çok bilgiyi veren ise 46 kişi ile Musa b. Ukbe'dir.

Uhud şehidlerinin defnediliş şekli Ebû Dâvûd ve Musa b. Ukbe rivayetlerinde paralellik göstermektedir. Musa b. Ukbe'de hiçbir şehidin üzerine cenaze namazı kılınmadığı ifade edilirken Ebû Dâvûd Hz. Hamza'yı istisna etmiştir. Hz. Hamza'nın şehid edilişi hakkında Ebû Dâvûd'da yer alan bilgi O'na müsle yapıldığı ile sınırlıyken diğer meğâzî kitaplarında daha ayrıntılı bilgilere rastlamak mümkündür.²⁷³ Mus'ab b. Ümeyr'in defnedilmesi ile ilgili rivayet ise sadece Ebû Dâvûd'da yer almakla birlikte mukayese kitaplarımızda böyle bir bilgi yer almamaktadır.

²⁷¹ Musa b. Ukbe s. 184, Zührî s. 76, İbn İshak s. 305, 504. Paragraf.

²⁷² Musa b. Ukbe s. 186, İbn İshak s. 305, 504. Paragraf

²⁷³ Musa b. Ukbe s. 190-191.

Tablo 6
Uhud Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
UHUD SAVAŞI	Hz. Peygamber'in Savaş Teçhizatı	Hz. Peygamber üst üste iki zırh giymiştir.	-	Hz. Peygamber sağlam bir zırh giymiştir.	Hz. peygamber bir zırh giymiştir.	Hz. Peygamber Uhud günü iki zırh ile korunmuştur.
	Okçular Tepesindeki Asker Sayısı	Elli Okçu	-	-	Elli okçu	Elli okçu
	Okçuların Başındaki Komutan	Abdullah b. Cübeyr	-	-	Abdullah b. Cübeyr	-
	Savaşa Katılan Müslümanların İsimleri	1. Hişâm b. Âmir'in babası Âmir 2. Mus'âb b. Ümeyr 3. Sa'd b. Rebi' 4. Hamza b. Abdulmuttalib 5. Amr b. Ukeyş 6. Câbir b. Abdullah 7. Berâ b. Azîb 8. Abdullah b. Cübeyr	-	1. Ka'b b. Mâlik 2. Ömer b. Hattab 3. Abdullah b. Mes'ûd		1. Mus'ab b. Ümeyr 2. Ebû Seleme 3. Ebû Dücâne 4. Hamza b. Abdulmuttalib 5. Ali b. Ebû Talib 6. Abdullah b. Cübeyr 7. Ziyâd b. Seken /Îmâra b. Ziyâd 8. Sa'd b. Ebû Vakkas 9. Katâde b. Nu'mân 10. Enes b. Nadr 11. Ebû Bekir b. EbûKuhâfe 12. Ömer b. Hattâb 13. Talha b. Ubeydullah 14. Zübeyr b. Avvâm 15. Hâris b. Sâme 16. Osman b. Affân 17. Ukbe b. Osman 18. Sa'd b. Osman

Tablo 6'nın Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÜBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
UHUD SAVAŞI						19. Hanzala 20. Âsım b. Sâbit 21. Ka'b (b. Malik)
	Şehit Olanların İsimleri	1. Hişâm b. Âmir'in babası Âmir 2. Mus'ab b. Ümeyr 3. Sa'd b. Rebî' 4. Hamza b. Abdulmuttalib 5. Amr b. Ukeyş	1. Evs. b. Münzir 2. İyâs b. Evs 3. Sa'lebe b. Sa'd b. Mâlik 4. Hamza b. Abdulmuttalib 5. Hâris b. Evs b. Râfi' 6. Zekvân b. Abdükays 7. Rifâ'a b. Evs 8. Rebîia b. Fadl b. Habîb 9. Rebîa b. Ektem/Üktem 10. Sa'd b. Rebî' 11. Salîd b. Sâbit 12. Abdullah b. Cahş 13. Abdullah b. Ümeyr 14. Mus'ab b. Ümeyr	-	1. Hamza b. Abdulmuttalib 2. Abdullah b. Cahş 3. Hâtıb b. Ebû Beltea'nın mevlası Sa'd 4. Mus'ab b. Ümeyr 5. Şemmâs b. Osman b. Şerîd 6. Amr b. Mu'âz 7. Hâris b. Enes 8. Umâre b. Ziyâd 9. Huseyl b. Cübeyr (Ebû Huzeyfe) 10. Habbâb b. Kayzî 11. Abbâd b. Sehl b. Mahreme 12. Abbâd b. Sehl el- Ensârî 13. Atîk b. Teyyehân 14. İyâs b. Evs b. Atîk 15. Hanzala b. Ebû Âmir 16. Üneys b. Katâde 17. Abdullah b. Cübeyr 18. Hayseme b Hâris 19. Sübeyyi' b. Hâtıb b. Hâris	1. Mus'ab b. Ümeyr 2. Ziyâd b. Seken /İmâra b. Ziyâd 3. Enes b. Nadr 4. Hanzala 5. Ebû Dücâne 6. Hamza b. Abdulmuttalib

Tablo 6'nin Devamı

					<p>20. Umâre b. Muhalled 21. Nu'man b. Mâlik es-Sa'lebe 22. Rifâ'a b. Amr 23. Mücedder b. Ziyâd b. Amr 24. Abdullah b. Amr b. Harâm 25. Hallâd b. Amr 26. Süleym b. Amr b. Hadîde 27. 'Antere el-Ensârî 28. Süleym b. Amr'ın mevlası Yezîd 29. Süleym b. Amr'ın mevlası Yesâr 30. Sehl b. Kays 31. Sâbit b. Amr b. Zeyd 32. Amr b. Mutarrif b. Alkame 33. Kays b. Muhalled b. Sa'lebe 34. Hârîce b. Zeyd 35. Sa'd b. Rebî' İmrüü'l-Kays 36. Evs b. Erkâm 37. Sa'd b. Süveyd 38. Sa'lebe b. Sa 'd b. Mâlik 39. Nakb b. Ferve b. Beden 40. Ubeyd b. Mes'ûd es-Sâidî 41. Abdullah b. Amr b. Vehb</p>	
--	--	--	--	--	---	--

Tablo 6'nın Devamı

					42. Zekvân b. Abdükays 43. Mâlik b. İyâs el-Ensârî 44. Abdullah b. Amr ed-Devsî 45. Müneybık b. Hâtub b. Hâris b. Ma'mer 46. Hâris b. Evs	
	Şehitlerin Defnediliş Şekli	Uhud şehitleri silahları ve deriden yapılmış eşyaları soyularak kanları ve elbiseleriyle yıkanmadan defnedilmiştir. Kabirlere ikişer üçer şekilde konularak kuran ezberi en çok olan kibleye doğru öne geçirilmiştir.	-	-	Uhud şehitleri yıkanmadan ve cenaze namazları kılınmadan, şehit oldukları elbiselerinin içinde bir kabire birkaç kişi birden konularak defnedildi. Kuran ezberi çok olan öne geçirildi.	-
UHUD SAVAŞI	Şehitlerin Cenaze Namazının Kılınması	Hız. Hamza hariç hiçbir şehidin üzerine cenaze namazı kılınmamıştır.	-	-	Hiçbir şehidin üzerine cenaze namazı kılınmadı.	-
	Hız. Hamza'nın Şahadeti	Hız. Hamza'ya şehit edildikten sonra müslu yapılmıştı.	-	-	Vahşi Hız. Hamza'nın karnını yarıp ciğerini aldıktan sonra onu Hind bt. Utbe'ye götürdü. Hız. Hamza'nın üzerinde şehit olduğunda nemira vardı. Başını örttüklerinde ayakları, ayaklarını örttüklerinde başı açıkta kalıyordu.	Hind bt. Utbe Hız. Hamza'nın ciğerini yardı ve çiğnedi. Ancak yutamadı. Burnu ve kulakları da koparılmış haldeydi.

Tablo 6'nın Devamı

					Bunun üzerine başını nemira ile örtüp ayaklarına taş ve ağaç parçaları koydular.	
	Mus'ab b. Ümeyr'in Defnedilmesi	Üzerinde nemira denilen bir elbise varken şehit olan Mus'ab'ın başını örttüklerinde ayakları, ayaklarını örttüklerinde ise başı açıkta kalıyordu. Bunun üzerine başı örtülüp ayaklarına izhir otu kondu.	-	-	-	-

3.4. Benû Nadîr

Hz. Peygamber'in Nadîr oğulları üzerine düzenlediği savaş hakkında Ebû Dâvûd'da savaşın sebebi, sonucu, ganimetlerin taksim edilişi gibi önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Savaşın sebebi ve Nadîr oğullarının kalelerinden inme şartları Ebû Dâvûd ve diğer müelliflerin eserinde neredeyse birebir örtüşürken İbn Şihâb ez-Zührî'de ayrıca nereye sürgün edildikleri de belirtilmiştir.²⁷⁴

Aynı şekilde ganimetlerin taksimi hususundaki rivayetler de birbiriyle uyum içerisindedir. Ancak Urve b. Zübeyr ve Musa b. Ukbe'de Ensar'dan ihtiyaç sahibi iki kişinin isimleri de verilmiştir.²⁷⁵ Benû Nadîr Gazvesi hakkında nâzil olan âyet-i kerîmeler ele aldığımız tüm kaynaklarda Haşr sûresi olarak aktarılmıştır. Ebû Dâvûd ek olarak Bakara Sûresinin 256. âyetine de yer vermiştir.

²⁷⁴ Daha geniş bilgi için bk. Urve b. Zübeyr s. 164-165, Zührî s. 71-72, Musa b. Ukbe s. 210-211.

²⁷⁵ Urve b. Zübeyr s. 166-167, Zührî s. 73-74, Musa b. Ukbe s. 212-213.

Tablo 7
Benû Nadîr İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDU LLAH)
BENÛ NADÎR	Savaşın Sebebi	Kureyş'in Nadîr oğullarına mektup göndermesi sonucunda Nadîr oğullarının Hz. Peygamber'e suikast düzenlemeye karar vermesi	Hz. Peygamber ve ashâbı Nadîr oğulları yurdunda bir duvarın dibinde beklerken Yahudiler yukarıdan taş atarak Hz. Peygamber'i öldürmeye kastettiler.	Kureyş'in Nadîr oğullarına mektup göndermesi sonucunda Nadîr oğullarının Hz. Peygamber'e suikast düzenlemeye karar vermesi	Diyet ödemesinde yardım istemek üzere Benû Nadîr yurduna giden Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunulması.	-
	Kalelerinden İnme Şartı	Taşınabilir malları ile evlerinin kapı ve tahtalarını alarak vatanlarını terk etmek (sürgün) şartıyla kalelerinden indiler.	Demir ve silahları hariç develerinin taşıyabileceği şeyleri almak şartıyla sürgün edildiler.	Silahları hariç evlerinin kapı ve tahtalarından develerinin taşıyabileceği şeyleri almak şartıyla Şam'a sürgün edildiler.	Silah veya zırhları hariç develerinin taşıyabileceği şeyleri almak şartıyla sürgün edildiler.	-
	Ganimetlerin Taksim Ediliş Şekli	Nadîr oğlu hurmalıkları Hz. Peygamber'in özel mülkü oldu. Hz. Peygamber de bu malları muhacirler ve ensardan ihtiyaç sahibi iki kişi arasında bölüştürdü.	Bu topraklar Hz. Peygamber'in özel mülkü oldu. Hz. Peygamber de bunları ilk muhacirler ile ensardan Semmâk b. Evs b. Harşe ile Sehl b. Hanîf arasında taksim etti.	Nadîr oğlu hurmalıkları Hz. Peygamber'in özel mülkü oldu. Hz. Peygamber de bu malları muhacirler ve Ensardan ihtiyaç sahibi iki kişi arasında bölüştürdü.	Bu topraklar Hz. Peygamber'in özel mülkü oldu. Hz. Peygamber de bunları ilk muhacirler ile Ensardan Semmâk b. Evs b. Harşe ile Sehl b. Hanîf arasında taksim etti.	-
	Hakkında İnen Ayetler	Haşr 59/5, 6. Bakara 2/256.	Haşr 59/ 1, 2, 3, 4, 5, 6.	Haşr 59/ 1, 2, 3, 4, 5, 6.	Haşr 59/ 1, 2, 3, 4, 5, 6.	-

3.5. Zâtü'r-Rikâ'

Zatü'r-Rikâ' Gazvesi ile ilgili olarak Sünen'de sadece savaşa katılan Câbir b. Abdullah'ın ismi yer almaktadır. Mukayese kitaplarımızda ise böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

Tablo 8
Zâtü'r-Rikâ' İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
ZÂTÜ'R-RİKÂ' GAZVESİ	Gazveye Katılan Kişiler	Câbir b. Abdullah	-	-	-	-

3.6. Benû Mustalik

Ebû Dâvûd'da yer alan Müstalik Gazvesi'ne katılanların isimleri iki kişi olarak belirtilirken İbn Şihâb ez-Zührî sadece bir kişinin ismini vermekte, diğer meğâzî kitaplarında ise hiçbir bilgi yer almamaktadır. Hz. Peygamber'in savaş sonrasında nikâhlandığı Cüveyriye bt. Hâris ise hem Ebû Dâvûd'da hem de diğer kaynaklarda zikredilmektedir.²⁷⁶ Bu iki rivayet dışında Ebû Dâvûd'da Benû Müstalik Gazvesi ile ilgili olarak başka bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Tablo 9
Benû Mustalik İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
BENÛ MUSTALİK	Savaşa Katılan Müslümanların İsimleri	1. Ebû Sa'îd el- Hudrî 2. Abdullah b. Ömer	-	Safvân b. Muattal	-	-
	Hz. Peygamber'in Nikâhlandığı kişi	Cüveyriye bt. Hâris	-	-	Cüveyriye bt. Hâris	Cüveyriye bt. Hâris

²⁷⁶ Ayrıca bk. Musa b. Ukbe s. 229, İbn İshak s. 245, 384. Paragraf.

3.7. Hendek Savaşı

Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer alan Hendek Savaşı hakkındaki bilgiler savaşa katılanların isimleri ve müslümanların savaşın şiddetinden ikinci namazlarını kılamamaları, ardından Hz. Peygamber'in duyduğu üzüntüden dolayı müşriklere beddua etmesi ile sınırlıdır.²⁷⁷ Savaşa katılanların isimleri Ebû Dâvûd'da iki ile sınırlıyken en geniş bilgiyi Musa b. Ukbe dokuz kişinin ismini zikrederek vermiştir.

Tablo 10
Hendek Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK(HAM İDULLAH)
HENDEK SAVAŞI	Savaşa Katılan Müslümanların İsimleri	1. Abdullah b. Ömer 2. Sa'd b. Mu'âz	1. Selmân-ı Farişî 2. Sa'd b. Mu'âz	-	1. Selmân-ı Farişî 2. Sa'd b. Ubâde 3. Abdullah b. Revâha 4. Havvât b. Cübeyr 5. Huzeyfe b. Yemân 6. Enes b. Evs (şehit) 7. Tufeyl b. Nu'mân (şehit) 8. Sa'lebe b. Anme? (şehit) 9. Enes b. Mu'âz b. Evs (şehit)	-
	Müslümanların Namazdan Alıkonması	Müslümanlar Hendek günü savaşın şiddetinden ikinci namazlarını kılamamışlardır. Bu sebeple Hz. Peygamber "Allah onların evlerine ve kabirlerine ateş doldursun." buyurmuştur.	-	-	Müslümanlar Hendek günü savaşın şiddetinden ikinci namazlarını kılamamışlardır. Bu sebeple Hz. Peygamber "Allah onların karınlarına ve kabirlerine ateş doldursun." buyurmuştur.	-

²⁷⁷ Musa b. Ukbe s. 218.

3.8. Benû Kurayza

Ebû Dâvûd'da Kureyza oğulları hakkında oldukça az bilgi yer almaktadır.

Benû Kureyza kuşatması sonucunda verilen hüküm Ebû Dâvûd'da sınırlı bilgi olmakla birlikte diğer kaynaklarda daha tafsilatlı bilgi elde etmek mümkündür. Karşılaştırmaya esas aldığımız kaynaklarda Yahudilerin isteği üzerine haklarındaki hükmü Sa'd b. Mu'âz verirken Musa b. Ukbe'de öldürülen erkeklerin sayısının da altı yüz olduğu belirtilmektedir.²⁷⁸ Kureyza oğullarından işlediği bir suçtan dolayı öldürülen kadının bilgisi ise sadece Ebû Dâvûd'da yer almaktadır.

Tablo 11
Benû Kurayza İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
BENÛ KUREYZA	Savaşın Sonucu	Erkekleri öldürülmüş, kadınları ve malları da müslümanlar arasında bölüştürülmüştür.	Sa'd b. Mu'âz'ın hükmü gereği; erkeklerin öldürülmesine, mallarının alınmasına, kadın ve çocuklarının ise esir olmasına karar verilmiştir.	Sa'd b. Mu'âz'ın hükmü gereği; savaşçı erkeklerin öldürülmesine, mallarının ganimet sayılmasına ve çocuklarının da esir edilmesine karar verildi.	Sa'd b. Mu'âz'ın hükmü gereği; altı yüz savaşçı erkeğin öldürülmesine, kadın ve çocuklarının esir edilmesine, mallarının ganimet sayılmasına karar verildi.	-
	Kadınlarının Öldürülmesi	Kureyza oğullarından sadece bir kadın işlediği bir suçtan dolayı öldürüldü.	-	-	-	-

²⁷⁸ Urve b. Zübeyr s. 188, Zührî s. 82, Musa b. Ukbe s. 226.

3.9. Hudeybiye

Hudeybiye Seferi ile ilgili olarak Ebû Dâvûd ve diğer kaynaklarda yer alan bilgiler arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Hudeybiye'ye katılan müslümanların sayısını Ebû Dâvûd bin beş yüz kişi olarak belirtirken İbn Şihâb ez-Zührî bin küsür, Musa b. Ukbe ise bin altı yüz kişi olarak zikretmektedir.²⁷⁹ Sefere katılan müslümanların isimleri hususunda da en geniş bilgiyi Ebû Dâvûd sunmaktadır. Anlaşma için Kureyş'in gönderdiği elçilerin isimleri Ebû Dâvûd'da ve karşılaştırmayı esas aldığımız meğâzî kitaplarında aynı olmakla birlikte Musa b. Ukbe ayrıca Mikrez b. Hafs ve Hâlis b. Alkame'nin (İbn Zebbân) isimlerini vermektedir.²⁸⁰ Antlaşma şartları hakkında en geniş bilgiyi yine Ebû Dâvûd verirken diğer kaynaklarda da bazı önemli bilgiler bulunmaktadır.

Hudeybiye yolculuğu esnasında Müslümanları gece bekleyen kişi olarak Ebû Dâvûd'da Bilâl-i Habeşî ismi zikredilirken mukayese kitaplarımızda böyle bir bilgi yer almamaktadır. Hudeybiye dönüş yolculuğunda Hz. Peygamber'e vahiy gelmesi ile ilgili olarak sadece Ebû Dâvûd ve Musa b. Ukbe'de bilgi bulunurken Ebû Dâvûd ayrıca vahyin geldiği yerin ismini de zikretmektedir.²⁸¹ Antlaşmadan sonra Medine'ye kaçan müslüman Ebû Basîr ve daha sonra O'na katılan Ebû Cendel'in isimleri hem Ebû Dâvûd'da hem de diğer meğâzî kaynaklarında yer almaktadır.²⁸²

²⁷⁹ Zührî s. 50, Musa b. Ukbe s. 234.

²⁸⁰ Urve b. Zübeyr s. 193, Zührî s. 53-54, Musa b. Ukbe s. 236-237-238.

²⁸¹ Musa b. Ukbe s. 241.

²⁸² Zührî s. 57, Musa b. Ukbe s. 242-243.

Tablo 12
Hudeybiye İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
HUDEYBİYE SEFERİ	Hudeybiye'ye Katılanların Müslümanların Sayısı	Üç yüzü atlı olmak üzere bin beş yüz kişi	-	Bin küsur kişi	Bin altı yüz kişi	-
	Sefere Katılan Müslümanların İsimleri	1. Abdullah b. Mes'ûd 2. Bilâl-i Habeşî 3. Ali b. Ebû Talib 4. Câbir b. Abdullah 5. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî 6. Muğîre b. Şu'be 7. Râfi' b. Mekîs 8. Mücemmi' b. Cârîyetü'l-Ensârî 9. Ka' b. Ucre	1. Ömer b. Hattâb 2. Osman b. Affân	1. Ömer b. Hattâb 2. Ebû Bekir 3. Ümmü Seleme 4. Ali b. Ebû Talib	1. Câbir b. Abdullah 2. Ebû Bekir 3. Hallâd b. Abbâd el-Ğıfârî	-
	Antlaşma İçin Kureyş'in Gönderdiği Elçi	1. Budeyl b. Verkâ 2. Urve b. Mes'ûd 3. Süheyl b. Amr	1. Süheyl b. Amr 2. Budeyl b. Verkâ	1. Budeyl b. Verkâ 2. Urve b. Mes'ûd 3. Süheyl b. Amr	1. Urve b. Mes'ûd 2. Budeyl b. Verkâ 3. Mikrez b. Hafs 4. Halîs b. Alkame (İbn Zebbân) 5. Süheyl b. Amr	-
	Hudeybiye Antlaşma Şartları	1. Kureyş'ten bir kişi müslümanlara kaçarsa geri verilecek. Ancak Müslümanlardan biri Kureyş'e giderse geri verilmeyecek. 2. Müslümanlar Mekke'ye sadece silah mahfazası ile girebilecek.	1. Kureyş'ten bir kişi müslümanlara kaçarsa geri verilecek. Ancak Müslümanlardan biri Kureyş'e giderse geri	1. Müslümanlar gelecek yıl umre yapabilecek. 2. Kureyş'ten bir kişi müslümanlara kaçarsa geri verilecek.	1. Müslümanlar gelecek yıl haram aylarda emin bir şekilde Mekke'ye girecek.	-

Tablo 12'nin Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
HUDEYBİYE SEFERİ		3. Müslümanlar gelecek yıl Mekke'de üç gün kalacaklar.	verilmeyecek. 2. Bu antlaşma dört yıl sürecek.	3. Mekke'de üç gün kalmak		
	Yolculukta Ashabı Bekleyen Kişi	Bilâl-i Habeşî	-	-	-	-
	Hudeybiye Dönüşü Hz. Peygamber'e Vahiy İnmesi	Kurâu'l-Gamîm denilen yerde "Biz sana apaçık bir fetih açtık." ayeti nazil oldu.	-	-	Hz. Peygamber'e Hudeybiye dönüşünde Fetih sûresi 1 ve 2. âyetleri nâzil oldu.	-
	Antlaşmadan Sonra Medine'ye Kaçan Müslümanın İsmi	Ebû Basîr	-	Ebû Basîr	Ebû Basîr	-
	Müşriklerden Kaçıp Ebû Basîr'e Katılan Kişi	Ebû Cendel	-	Ebû Cendel b. Süheyl	Ebû Cendel	-

3.10. Hayber Savaşı

Ebû Dâvûd *Sünen*'inde Hayber'in Fethi ile ilgili olarak oldukça zengin bilgiler içermektedir. Öyle ki savaşa katılan müslümanların sayısı, savaşa katılan kadınların sayısı, humustan pay verilenler ve verilmeyenler, ele geçirilen ganimet yerleri, Hz. Peygamber'e hediye edilen kölenin ismi gibi bilgiler sadece Ebû Dâvûd'da yer almaktadır. Savaşa katılan müslümanların isimlerinin belirtilmesi konusunda Ebû Dâvûd Musa b. Ukbe ile on iki kişinin ismini zikrederken Urve b. Zübeyr sadece beş kişinin ismini vermektedir. Hz. Peygamber'in nikâhlandığı kişi olarak Ebû Dâvûd ve diğer kaynaklarda aynı isim yer almaktadır. Bu kişi Safiye bt. Huyeyy'dir.²⁸³

Ganimetlerin taksim ediliş şekli hususunda Ebû Dâvûd diğer kaynaklarda bulunmayan ayrıntı bilgi vererek hisseleri ve oranları da belirtirken diğer müellifler sadece ganimetin kimler arasında paylaştırıldığı bilgisini sunmaktadır. Hayber toprakları hakkında Yahudilerle yapılan anlaşma hususunda ise Ebû Dâvûd'da yer alan bilgiler diğer kaynaklardaki bilgilerle birebir örtüşmektedir. Ebû Dâvûd'da anlaşma gereği çıkacak mahsulü tahmin etmek için gönderilen kişi Abdullah b. Revâha olarak belirtilirken aynı bilgi diğer müelliflerden sadece İbn Şihâb ez-Zührî tarafından verilmektedir.

²⁸³ Urve b. Zübeyr s. 199, Musa b. Ukbe s. 251.

Tablo 13
Hayber Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
HAYBER'İN FETHİ	Müslümanların Sayısı	Üç yüzü atlı olmak üzere bin beş yüz kişi	-	-	-	-
	Savaşa Katılan Müslümanların İsimleri	1. Enes b. Mâlik 2. Ka'b b. Mâlik 3. Fedâle b. Ubeyd 4. Câbir b. Abdullah 5. Hâlid b. Velîd 6. Seleme b. Ekvâ 7. Abdullah b. Muğaffel 8. Abdullah b. Ebû Evfâ 9. Mu'âz b. Cebel 10. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî 11. Ebû Hureyre 12. Âbilüllahm'ın mevlası Umeyr	1. Enes b. Mâlik 2. Bişr b. Berâ b. Ma'rur 3. Sakîf b. Amr 4. Mes'ûd b. Sa'd b. Hâlid 5. Ebû Sibâh/ Ebû Dıyâh	-	1. Bilâl-i Habeşî 2. Zübeyr b. Avvâm 3. Ebû Eyyüb 4. Abdü Esved (şehit) 5. Haccâc b. İlât es-Sülemî 6. Sekf b. Amr (şehit) 7. Rebîa b. Eksem (şehit) 8. Bişr b. Berâ (şehit) 9. Mes'ûd b. Sa'd b. Kays (şehit) 10. Mahmud b. Mesleme (şehit) 11. Ebû Dıyâh b. Sâbit (şehit) 12. Sürâka b. Hübâb (şehit)	-
	Savaşa Katılan Kadınların Sayısı	Haşrec b. Ziyâd'ın babaannesi de olmak üzere toplam altı kişi	-	-	-	-
	Hız. Peygamber'in Nikâhladığı Kişi	Safiye bt. Huyeyy	Safiye bt. Huyeyy	-	Safiye bt. Huyeyy	-
	Humustan Pay Verilenler	Hâşimoğulları Muttaliboğulları	-	-	-	-
	Humustan pay verilmeyenler	Nevfeloğulları Abdüşşemsoğulları	-	-	-	-

3.11. Mûte Seriyesi

Ebû Dâvûd tarafından nakledilen rivayetler bağlamında Mûte seriyesi hakkında sadece savaşa katılan bazı sahabîlerin isimleri ile İslâm ordusunun başında bulunan kişi hakkında bilgi elde edilebilmektedir. Bu bilgiler de diğer kaynaklara göre sınırlıdır. Meselâ Ebû Dâvûd'un naklettiği rivayetten komutan olarak sadece Hâlid b. Velîd'in ismi elde edilebilmekte, kendisinden önce orduya komuta etmiş olan diğer sahabîlerin isimlerini öğrenmek mümkündür.²⁸⁴ Savaşa katılan sahabîlerin isimleri ve şehit düşen bazı isimler hakkında en fazla bilgi sunan Musa b. Ukbe'dir.

Tablo 14
Mûte Seriyesi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
MÛTE SAVAŞI	Savaşa Katılan Müslümanların İsimleri	1. Ca'fer b. Ebû Talib 2. Avf b. Mâlik el-Eşcâî 3. Zeyd b. Hârise 4. Hâlid b. Velîd 5. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr'in Mürre b. Avf oğullarından olan sütbabası	1. Zeyd b. Hârise 2. Ca'fer b. Ebû Talib 3. Abdullah b. Revâha 4. Hars b. Nu'man 5. Sürâka b. Amr 6. Hâlid b. Velîd	-	1. Zeyd b. Hârise (şehit) 2. Ca'fer b. Ebû Talip (şehit) 3. Abdullah b. Revâha (şehit) 4. Hâlid b. Velîd 5. Hannâd b. Süfyân (şehit) 6. Mes'ûd b. Esved (şehit) 7. Vehb b. Sa'd b. Ebî Serh (şehit) 8. Abdullah b. Rebî' (şehit) 9. Abbâd b. Mâ'is (şehit)	-
	Komutanın İsmi	Hâlid b. Velîd	1. Zeyd b. Hârise 2. Ca'fer b. Ebû Talib 3. Abdullah b. Revâha	-	1. Zeyd b. Hârise 2. Ca'fer b. Ebû Talib 3. Abdullah b. Revâha 4. Hâlid b. Velîd	-

²⁸⁴ Urve b. Zübeyr s. 204-206, Musa b. Ukbe s. 263-264.

3.12. Zâtü's-Selâsil Seriyyesi

Ebû Dâvûd, Zâtü's-Selâsil seriyyesi ile ilgili rivayetlerde ihtisara gitmiş görünmektedir. Diğer kaynaklarda askerî birlikte bulunan dört kişi zikredilirken, Ebû Dâvûd sadece komutanın ismini vermekle yetinmiştir.²⁸⁵

Tablo 15
Zâtü's-Selâsil Seriyyesi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
ZÂTÜ'S-SELÂSİL GAZVESİ	Gazveye Katılan Müslümanların İsimleri	Amr b. Âs	1. Amr b. Âs 2. Ömer b. Hattâb 3. Ebû Bekir 4. Ebû Ubeyde b. Cerrah	1. Amr b. Âs 2. Ebû Ubeyde b. Cerrah 3. Ebû Bekir 4. Ömer b. Hattâb	1. Amr b. Âs 2. Ömer b. Hattâb 3. Ebû Bekir 4. Ebû Ubeyde b. Cerrah	-
	Gazvenin Komutanı	Amr b. Âs	-	Amr b. Âs	Amr b. Âs	-

²⁸⁵ Urve b. Zübeyr s. 207, Musa b. Ukbe s. 267.

3.13. Mekke'nin Fethi

Ebû Dâvûd, *Sünen*'inde Mekke'nin Fethi ile ilgili olarak oldukça detaylı bilgiler sunmaktadır. O, Fethin Ramazan ayında gerçekleştiğine dair bir bilgiye yer vermiştir. Bu diğer müelliflerde de bulunan bir bilgidir.²⁸⁶ Ancak Mekke'ye giriş güzergâhı hakkındaki bilgileri diğer kaynaklarda bulunmamaktadır. Bunun incelemeye esas aldığımız kaynakların tamamının günümüze gelmemiş olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Hz. Peygamber'in Mekke'de kaldığı günle ilgili 15, 17, 18 ve 19 gün şeklindeki bilgilerden 17 ve 18 gün olduğuna dair kayıtlar mukayese ettiğimiz eserlerde bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in Mekke'ye girerken sancağının beyaz renkte olduğu şeklindeki bilgiler de diğer eserlerde bulunmamaktadır. Yine diğer eserlerde bulunmayan bir bilgi de Hâtib b. Ebû Beltea'nın mektubunu almak üzere gönderilen kişilerin isimleridir. Ebû Dâvûd, mektubu götüren kişinin yakalandığı yeri belirtmek suretiyle²⁸⁷ önemli bir ayrıcalık elde etmektedir. Hz. Ali'den gelen bu rivayet siyer kaynaklarına nazaran daha zengin bilgi içermesi bakımından önem taşımaktadır.

Ebû Dâvûd, mukayeseye esas aldığımız megâzî kitaplarına nazaran Mekke'nin Fethi'ne katılan kişilerin isimlerini zikretme noktasında daha fazla bilgi vermesi yönüyle de dikkatleri çeker. Diğer kaynaklarda bulunmamasına karşın Ebû Dâvûd, Kâbe'nin içine Hz. Peygamber'le birlikte giren kişilerin isimlerini vermek suretiyle de ayrıcalıklı bir yer edinmektedir. Bununla birlikte Merrüzzehrân'da Hz. Peygamber'in yanına gelen kimselere dair Ebû Dâvûd sadece bir isim sunarken, diğer eserlerde üç kişinin ismi zikredilmektedir.²⁸⁸

²⁸⁶ Zührî s. 86, Musa b. Ukbe s. 278.

²⁸⁷ Ebû Dâvûd, 2650, 2651.

²⁸⁸ Urve b. Zübeyr s. 209, Musa b. Ukbe s. 271.

Tablo 16
Mekke'nin Fethi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
MEKKE'NİN FETHİ	Fetih Tarihi	Ramazan ayı	-	Ramazan ayı	Hicrî sekizinci yıl Ramazan ayı	-
	Hz. Peygamber'in Mekke'ye Giriş Güzergâhı	Mekke'nin yukarıdaki Kedâ denilen yol	-	-	-	-
	Mekke'de Kalma Süresi	15, 17, 18, 19 gün	15 gün	-	-	-
	Hz. Peygamber'in Sancağının Rengi	Beyaz	-	-	-	-
	Hâtib b. Ebû Beltaa'nın Mektubunu Almak İçin Gönderilen Kişiler	1. Ali b. Ebû Talib 2. Zübeyr b. Avvâm 3. Mikdâd	-	-	-	-
	Cariyeyi Yakaladıkları Yer	Hâh bahçesi	-	-	-	-

Tablo 16'nun Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÜBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
MEKKE'NİN FETHİ	Fethe Katılan Kişiler	1. İmrân b. Husayn 2. Abdullah b. Muğaffel 3. Abdullah b. Sâib 4. Usâme b. Zeyd 5. Osman b. Talha 6. Bilâl-i Habeşî 7. Abdullah b. Ömer 8. Ömer b. Hattâb 9. Ebû Sa'îd el-Hudrî 10. Zübeyr b. Avvâm 11. Ebû Ubeyde b. Cerrah 12. Hâlid b. Velîd 13. Ebû Hureyre 14. Câbir b. Abdullah 15. Osman b. Affân	1. Mu'âz b. Cebel 2. Hâlid b. Velîd 3. Zübeyr b. Avvâm 4. Sa'd b. Ubâde	1. Osman b. Affân 2. Ömer b. Hattâb 3. Zübeyr b. Avvâm 4. Hâlid b. Velîd 5. Ebû Ubeyde b. Cerrah	1. Zübeyr b. Avvâm 2. Hâlid b. Velîd 3. Sa'd b. Ubâde 4. Abbas b. Abdulmuttalib 5. Kürz b. Câbir 6. Hubeş b. Hâlid 7. Ebû Cendel	-
	Kâbe'deki Resimlerin Silinip Putların Çıkarılması İçin Gönderilen Kişi	Ömer b. Hattâb	-	-	Ömer b. Hattâb	-
	Hz. Peygamber'in Kâbe'ye Beraber Girdiği Kimseler	1. Üsâme b. Zeyd 2. Osman b. Talha 3. Bilâl-i Habeşî	-	-	-	-
	Hz. Peygamber'in Öldürülmesini Emrettiği Kişi Sayısı	Dört erkek iki kadın toplam altı kişinin öldürülmesini emretti.	-	Dört kişi	Dört erkek iki kadın toplam altı kişinin öldürülmesini emretti	-

Tablo 16'nun Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÜBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
MEKKE'NİN FETHİ	Öldürülmesi Emredilen Kişiler	1. Abdullah b. Hatal (Ebû Berze el-Eslemî tarafından öldürüldü. 2. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh (Hz. Osman eman verdi, Hz. Peygamber'e biat etti.) 3. Makîs'e ait iki cariye (Biri öldürüldü, diğeri kaçıp sonra müslüman oldu.)	-	1. İbn Hatal 2. İbn Ebû Serh (Hz. Osman onu Hz. Peygamber'e getirdi, biat etti.) 3. Mekîs Kinânî 4. Adı bilinmeyen bir kadın	1. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh 2. Huveyris b. Nekîd 3. İbn Hatal 4. Mekîs b. Sıbâbe 5. İbn Hatal'a ait iki şarkıcı kadın	-
	Merrüz-Zahrân'da Hz. Peygamber'e Gelen Kimseler	Ebû Süfyân b. Harb	1. Ebû Süfyân b. Harb 2. Büdeyl b. Verkâ 3. Hakîm b. Hizâm	-	1. Ebû Süfyân 2. Hakîm b. Hizâm 3. Büdeyl b. Verkâ	-

3.14. Huneyn Savaşı

Ebû Dâvûd, Huneyn Savaşı'na katılan kişilerin isimlerini koruma noktasında diğer müelliflerden daha fazla ön plana çıkmaktadır. İncelediğimiz kaynaklardan Musa b. Ukbe diğerlerine göre daha fazla isim zikretmektedir. Onun zikrettiği isim 7'dir. Ancak Ebû Dâvûd, bu sayıyı 13'e kadar çıkarmaktadır. Hz. Peygamber'in savaş malzemesi ödünç aldığı kişinin ismi kaynaklarımızın genelinde muhafaza edilmiş ve Safvân b. Ümeyye olarak belirlenmiştir. Buna karşın Safvân'ın ödünç verdiği silah sayısı hakkında Ebû Dâvûd, diğer müelliflere göre oldukça az bir rakam sunmaktadır. Diğer müellifler yüz zırh ve savaş aleti verdiğini ifade ederken, Ebû Dâvûd'un sunduğu rivayetlerde bu rakam otuz ile kırk arasında kalmaktadır.²⁸⁹

Huneyn Savaşı'nda ele geçirilen esirler ile ilgili rivayette Ebû Dâvûd, rivayetini İbn Şihâb ez-Zührî'den almıştır. Onun verdiği bilgi ile örtüşen bu rivayette, Ebû Dâvûd, İbn Şihâb ez-Zührî tarafından verilen esir sayısını zikretmemiştir.²⁹⁰

²⁸⁹ Urve b. Zübeyr s. 213, Musa b. Ukbe s. 282.

²⁹⁰ Zührî s. 93.

Tablo 17
Huneyn Savaşı İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
HUNEYN GAZVESİ	Düşman tarafı	Hevâzin kabilesi	Hevâzin kabilesi	Hevâzin kabilesi	Hevâzin kabilesi	-
	Gazveye Katılan Kişiler	1. Ebû Melih'in babası 2. Ruveyfi' b. Sâbit el- Ensârî 3. Enes b. Mâlik 4. Ebû Abdurrahman el- Fihrî 5. Bilâl-i Habeşî 6. Sehl b. el-Hanzalî 7. Enes b. Ebû Mersed el- Ganevî 8. Seleme b. Ekvâ 9. Ebû Katâde 10. Ömer b. Hattâb 11. Ebû Talha 12. Ümmü Süleym 13. Ebû Bekir	1. Zeyd b. Rebîa 2. Zeyd b. Zem'a 3. Sürâka b. Hübâb	1. Abbas b. Abdumuttalib 2. Hâlid b. Velîd 3. Abdurrahman b. Ezher/Ezhur?	1. Abdullah b. Ebû Hadred 2. Yezîd b. Zem'a b. Muttalib (şehit) 3. Mürre b. Sürâka b. Hubâb (şehit) 4. Ömer b. Hattâb 5. Ebû Bekir 6. Rabâh el-Hanzalî 7. Hâlid b. Velîd	-
	Hz. Peygamber'in Ödünç Olarak Silah Aldığı Kişi	Safvân b. Ümeyye	Safvân b. Ümeyye	-	Safvân b. Ümeyye	-

Tablo 17'nin Devamı

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
HUNEYN GAZVESİ	Ödünç Verdiği Silah Sayısı	Otuz ile kırk arası	Yüz zirh ve savaş aletleri	-	Yüz zirh ve savaş aleti	-
	Esirler Hakkındaki Uygulama	Hevâzin elçileri Müslümanlığı kabul ederek gelince esirleri ve malları arasında muhayyer bırakıldı. Esirlerini tercih ettiler.	Ganimet malları Müellefe-i kulûb arasında taksim edildi. Ensar'a bir pay verilmedi. 6000 kadın ve çocuk esir edildi. Hevâzin elçileri müslüman olarak gelince esirleri azat edildi.	6000 kadın ve çocuk esir edildi. Hevâzin elçileri Müslümanlığı kabul ederek gelince esirleri ve malları arasında muhayyer bırakıldı. Esirlerini tercih ettiler.	Dokuz kişilik müslüman Hevâzin heyeti Hz. Peygamber'e gelerek esirlerini ve mallarını istediler. Hz. Peygamber esir ve malları arasında seçim yapmalarını söyledi. Bunun üzerine esirlerini tercih ettiler.	-

3.15. Tâif Kuşatması

Ebû Dâvûd'un rivayetleri arasında önemli sayılabilecek, ele aldığımız diğer kaynaklarda görülmeyen bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayete göre Sahr isimli bir sahabî, Hz. Peygamber Tâif Kuşatması'nı kaldırıp geri dönmesine rağmen Tâif'e giderek Resûlullah'ın hükmünü kabul ettirinceye kadar savaşa devam etmiştir. Bu bilgi incelediğimiz diğer eserlerde bulunmamaktadır. Kuşatmaya katılan kişilerle ilgili olarak da Ebû Dâvûd sunduğu bir isimle diğer rivayetlerde yer almayan bir kişiye işaret etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Tablo 18
Tâif Kuşatması İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
TAİF KUŞATMASI	Düşman Tarafı	Sakîf kabilesi	Sakîf kabilesi	-	Sakîf kabilesi	-
	Kuşatmaya Katılan Kişiler	Ebû Necih es-Sülemî	Ömer b. Hattab	-	1. Saîd b. Saîd b. Âs (şehit) 2. Abdullah b. Ebû Bekir (şehit) 3. Sâbit b. Sa'lebe (şehit) 4. Rukaym b. Sâbit b. Sa'lebe (şehit)	-
	Hz. Peygamber Kuşatmayı Kaldırdıktan Sonra Taif'e Gidip Resûlullah'ın Hükmünü Kabul Ettirinceye Kadar Savaşan Komutan	Sahr	-	-	-	-

3.16. Tebük Seferi

Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer alan Tebük Seferi ile ilgili rivayetler ile karşılaştırmaya esas aldığımız megâzî eserleri arasında önemli sayılabilecek bir farklılık bulunmamaktadır. Musa b. Ukbe'nin Tebük'te kalma süresini on kûsur gece olarak belirlemesine karşın²⁹¹ Ebû Dâvûd yaygın olan rivayete uygun bilgi vermekte ve bunu yirmi gün olarak göstermektedir.

Ebû Dâvûd'un ele aldığımız diğer kaynaklara göre Tebük Seferi'ne katılan kişileri tespit etme noktasında daha fazla bilgi sunduğu görülmektedir. Bu durum onun ahkâmla ilgili hususları tespit etme gayretinin bir sonucudur. O, bu hususları tespit ederken aynı zamanda Tebük Seferi'ne katılan sahabe isimlerini korumuştur. Musa b. Ukbe'de Vâsile b. Eskâ' olarak yer alan isim²⁹² Ebû Dâvûd tarafından Vâsile b. Eşca' olarak zikredilmektedir. Bunun dışında Musa b. Ukbe üç ayrı isim verirken Ebû Dâvûd, bunlardan farklı olarak beş ayrı ismi zikretmektedir.

Hz. Peygamber'in sefer sırasında namazlarını cem ettiğine dair bilgi de kuşkusuz *Sünen*'de yer almakta, diğer kaynaklarda bu detaya işaret bulunmamaktadır. Sefere mazeretsiz katılmayan kişi sayısı kaynaklarda birbirine benzer olarak üç kişi şeklinde verilmiştir. İbn Şihâb ez-Zührî'nin bir nakli dört kişi oldukları şeklindedir. İbn Şihâb ez-Zührî ve Musa b. Ukbe bu kişilerin isimlerini verirken Ebû Dâvûd, sadece ele aldığı ahkâm rivayeti bağlamında Ka'b b. Mâlik'in ismini vermektedir.²⁹³ Hz. Peygamber'in bu kişilere karşı uyguladığı elli gün boyunca konuşmama cezası rivayetlerin genelinde görülen bir husustur.²⁹⁴

²⁹¹ Musa b. Ukbe s. 301.

²⁹² Musa b. Ukbe s. 299.

²⁹³ Zührî s. 106-108-111, Musa b. Ukbe s. 301.

²⁹⁴ Zührî s. 108, Musa b. Ukbe s. 304.

Tablo 19
Tebük Seferi İle İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

		EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÛBEYR	İBN ŞİHÂB ZÛHRÎ	MUSA B. UKBE	İBN İSHAK (HAMİDULLAH)
TEBÛK SEFERİ	Tebük'te Kalma Süresi	Yirmi gün	-	-	On küsur gece	-
	Sefere Katılan Kişiler	1. Muğîre b. Şu'be 2. Mu'âz b. Cebel 3. Ebû Hamayd es-Saîdî 4. Avf b. Mâlik el-Eşcâ' 5. Vâsile b. el-Eşcâ' 6. Abdurrahman b. Avf	-	1. Mu'âz b. Cebel	1. Ebû Hayseme 2. Umeyr b. Vehb el-Cumahî 3. Hâlid b. Velîd 4. Vâsile b. Eska'	-
	Sferde Namazın Kılınış Şekli	Öğleyle ikindi, akşamla da yatsı birleştirilerek kılındı.	-	-		-
	Sefere (mazeretsiz) Katılmayan Kişi Sayısı	Üç kişi	-	Dört kişi	Üç kişi	-
	Sefere Katılmayan Kişiler	Ka'b b. Mâlik	-	1. Ka'b b. Mâlik 2. Hilâl b. Ümeyye 3. Mürâre b. Rebîa 4. Ebû Lübâbe	1. Ka'b b. Mâlik es-Sülemî 2. Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfî 3. Mürare b. Rebî' el-Amrî	-
	Sefere Katılmayanlara Uygulanan Ceza	Elli gün boyunca onlarla konuşmama	-	Elli gün boyunca onlarla konuşmama	Elli gün boyunca onlarla konuşmama	-

SONUÇ

Araştırmamızda; genel kabule göre hadis kitapları hiyerarşisi içinde Kütüb-i Sitte’de üçüncü, sünen kitapları arasında ise birinci sırada yer alan Ebû Dâvûd’un *Sünen* adlı eserinde megâzî ile ilgili rivayet bulunup bulunmadığı, varsa bunların tarih bilimi açısından değeri üzerinden bir çalışma yapılmıştır. Özellikle beş yüz bin ahkâm hadis arasından sadece dört bin sekiz yüz hadisi seçen Ebû Dâvûd’un eserinde megâzî hakkında bilgi sunup sunmadığı tartışmaya açılmıştır. Elde edilen bilgiler her biri siyer ve megâzî alanına büyük katkı sağlamış Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî, Musa b. Ukbe ve İbn İshak’ın rivayetlerindeki bilgilerle mukayese edilmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, *Sünen*’de Hz. Peygamber’in katıldığı savaşlarla ilgili bilgi bulabileceğimiz müstakil bir bölüm (kitap) bulunmamaktadır. Buna ilave olarak Hz. Peygamber’in katıldığı savaşların büyük kısmı hakkında bilgi sunabilecek meselâ Bedir Savaşı, Uhud Savaşı gibi bab başlıkları veya bu savaşlara telmihte bulunabilecek özel alt başlıklar da yer almamaktadır. Sadece Harâc bölümünde (kitabında) “Nadîr Oğullarının Haberi”, “Hayber Topraklarının Hükümü” ve “Mekke’nin Fethine Dair Haberler şeklinde bab isimlendirmeleri gibi oldukça az, ancak önemli birkaç başlık yer almaktadır. Cihad bölümünde “Düşmanla sulh yapmak” başlığı altında Hudeybiye Antlaşması hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır. Dolayısıyla ahkâmla ilgili rivayetleri toplama hedefini güden *Sünen*’de Hz. Peygamber’in savaşlarına ait ana başlıkların tabii olarak yer almadığını, bunlardan sadece sonuçları itibariyle hüküm arz eden bazı başlıklara yer verildiğini söylemek gerekecektir. Ancak başlıklandırmada karşımıza çıkan bu durum ele aldığımız *Sünen* adlı eserde Hz. Peygamber’in savaşlarına dair bilgi bulunmadığı anlamını taşımamaktadır. Düşünüldüğünün aksine incelediğimiz eserde megâzî ile ilgili önemli sayılabilecek bir rivayet grubu bulunmaktadır. Bu rivayetlerin toplamı yüz seksen dokuzdur.

Megâzî rivayetlerinin toplamının yüz seksen dokuz olduğunu belirttiğimiz *Sünen*’de rivayetlerinin çoğu; Cihad bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde elli yedi rivayet bulunmaktadır. Onu yirmi beş rivayetle Harac ve on sekiz rivayetle de Menâsik bölümü takip etmektedir. Bununla birlikte çeşitli tablolarda da detaylarını gösterdiğimiz üzere Sefer, Cenâiz, Buyû‘ ve Salât gibi bölümlerde de megâzî ile ilgili bilgiler karşımıza çıkmaktadır.

Ebû Dâvûd'un sunduğu bilgiler megâzî konu başlıkları göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde en çok bilginin kırk sekiz rivayetle Hayber'in Fethi hakkında olduğu tespit edilmiştir. Onu kırk yedi rivayetle Mekke'nin Fethi takip etmektedir. Ayrıca Bedir Savaşı, Uhud Savaşı, Hudeybiye Seferi, Huneyn Gazvesi ve Tebük Seferi hakkındaki rivayetler göz ardı edilemeyecek kadar önemli bilgi ve ayrıntılar içermektedir. Toplamda ise Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yüz seksen dokuz megâzî rivayeti bulunmaktadır.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inden elde ettiğimiz Hz. Peygamber'in savaşlarına dair rivayetler ile karşılaştırmaya esas aldığımız megâzî kitaplarındaki rivayetleri mukayese ettiğimizde Ebû Dâvûd'da yer alan bilgilerle diğer kaynaklardaki bilgilerin bazen uyum içerisinde olduğu, bazen rivayetin sadece Ebû Dâvûd'da yer aldığı görölmüştür. Ebû Dâvûd'da sınırlı bilgi yer almasına rağmen megâzî kitaplarında daha tafsilatlı bilgilerin verildiği anlaşılmıştır. Çoğunlukla rivayetlerde yer alan sayısal bilgilerin verildiği kısımlarda Ebû Dâvûd'da yer alan nakiller ile diğer kaynaklarda verilen rivayetlerin aynı olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ALGÜL, Hüseyin. “Mûte Savaşı”, **DİA**. Cilt. 31, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- APAYDIN, H. Yunus. “Humus”, **DİA**, C. 18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- ARSLANTAŞ, Nuh. Emeviler Döneminde Yahudiler. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2005.
- AVCI, Casim. “Kaynukâ‘ (Benî Kaynukâ‘)”, **DİA**. Cilt. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- AVCI, Casim. “Kurayza (Benî Kurayza)”, **DİA**. Cilt. 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- AYCAN, İrfan. “Urve b. Zübeyr”. **DİA**. Cilt. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- AYDINLI, Abdullah. **Hadis İstılahları Sözlüğü**. 7. Baskı. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- AZÎMÂBÂDÎ, Ebû Tayyip Muhammed Şemsü'l-Hak (ö. 1329/1911). **Avnu'l-Ma'bûd fî Şerhi Sünen-i Ebî Dâvûd**. İsmüddîn Sıbâbittî (nşr.). I-VII, Kahire: Darü'l-Hadis, 2001.
- BİLGİN, Osman. “Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Cilt. 17, No. 30, Sakarya 2014, s. 1-16.
- BOZKURT, Nebi ve Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Mekke”, **DİA**. Cilt. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- CEVAT Ali, **El-Mufassal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslam**. 2. Baskı, I-X, Bağdat: 1993.
- ÇAKAN, İsmail Lütfi. **Hadis Edebiyatı**. 4. Basım. İstanbul: Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997.
- ÇAKMAK, Mehtap. “Tarihçi Olarak Buhari ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Fırat Üniversitesi SBE, 2011.
- ÇİN, Dursun. “Hadis'te Kitâbü'l-Megâzî Literatürünün Erken Dönem Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi: İmam Buhari Örneği”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, 2013.

- DİNÇOĞLU, Mehmet. “Tarsus’ta Yaşayan Büyük Hadis Âlimi Ebû Dâvûd”, **Türk-İslam Kültür ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s. 195-210.
- DİNÇOĞLU, Mehmet. **Ebû Dâvûd’un Sünen’i (Kaynakları ve Tasnif Metodu)**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- EBÛ Dâvûd, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/888). **Sünen**. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed (nşr.). Riyad: Dârü’s-Selâm Yayınları, 1999.
- EFENDİOĞLU, Mehmet. “Takti’”, **DİA**, C. 39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- FAYDA, Mustafa. “Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh”, **DİA**. Cilt. 16, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- FAYDA, Mustafa. “Bedir Gazvesi”, **DİA**. Cilt.5, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- FAYDA, Mustafa. “İbn İshak”, **DİA**. Cilt. 20, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- FAYDA, Mustafa. “Siyer ve Megâzî”, **DİA**. Cilt. 37, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- FEYİZLİ, Hasan Tahsin. **Fezû’l Furkân Kur’ân-ı Kerîm Meali**. 4. Baskı. İstanbul: Server İletişim, 2006.
- HAMİDULLAH, Muhammed ve Avcı, Casim. “Uhud Gazvesi”, **DİA**. Cilt. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- HAMİDULLAH, Muhammed. “Hayber”, **DİA**. Cilt. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- HAMİDULLAH, Muhammed. “Hendek Gazvesi”, **DİA**. Cilt.17, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- HAMİDULLAH, Muhammed. “Hudeybiye Antlaşması”, **DİA**. Cilt.18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- HAMİDULLAH, Muhammed. “Huneyn Gazvesi”, **DİA**. Cilt.18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- İBN İSHAK, Muhammed b. Yesâr (ö. 151/768). **Kitâbü’l- Mübtedei ve’l-Meb’asi ve’l-Megâzî**. Muhammed Hamidullah (nşr.). Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1981.
- İBN ŞİHÂB ez-Zührî, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah (ö. 124/742). **Kitabü’l-Megâzî**. Süheyl Zekkâr (nşr.). Dımeşk: 1981.

- İBNÜ'L-ESİR İzzeddîn Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö. 630/1233). **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcûd (nşr.), Cilt.I-VIII, Beyrut: Dârülkütübü'l-İlmiyye, ty.
- KALLEK, Cengiz. "Farak", **DİA**. Cilt. 12, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- KALLEK, Cengiz. "Vesk", **DİA**. Cilt.43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", **DİA**. Cilt.10, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri. "Tâif", **DİA**. Cilt. 39, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- MAHMUDOV, Elşad. "Zâtürrikâ' Gazvesi", **DİA**. Cilt. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- MAHMUDOV, Elşad. "Zâtüsselâsil Seriyyesi", **DİA**. Cilt. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- MATLÛB, Ahmed. **Mu'cemü'l-Melâbis fî Lisânü'l-Arab**. Beyrut: Mektebetü Lübnân, 1995..
- MUSA b. Ukbe, Ebû Muhammed Ebû Ayyaş el-Kureşî el-Esedî el-Mitrakî el-Medenî (ö. 141/758). **Kitabü'l-Megâzî**. Muhammed Bakışş Ebû Mâlik (nşr.). Agadir: 1994.
- OLGAÇ, Mahmut. "Mûsâ b. Ukbe'nin (ö. 141/758) Siyer'e Dair Rivayetlerinin Değerlendirilmesi (Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Kadar)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE, 2015.
- ÖKSÜZ, Nilgün. "Hadis Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Tarîhü'l-Evsat'ındaki Metodu", **Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi**. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2005.
- ÖNKAL, Ahmet. "Mustalik (Benî Mustalik)", **DİA**. Cilt. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- ÖZ, Şaban. **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri**. İstanbul: İsar Vakfı Yayınları, 2008.
- ÖZBEN, Zübeyde. "Hadislerde Geçen Yer İsimleri (Buhârî Özelinde)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE, 2011.
- ÖZDEMİR, Veysel. "Buhârî'nin Megâzî Rivayetlerinde Tesâhülünün Olup Olmadığı İle İlgili Değerlendirmeler". **Ekev Akademi Dergisi-Sosyal Bilimler**. Cilt. 18, No. 59, 2014, s. 265-330.
- ÖZKAN, Halit. "Zührî", **DİA**. Cilt. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

- ÖZKUYUMCU, Nadir. “Nadîr (Benî Nadîr)”, **DİA**. Cilt. 32, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- ÖZKUYUMCU, Nadir. “Tenfil”, **DİA**. C. 40, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- ÖZTÜRK, Levent. **Hız. Peygamber Döneminde Kadınların Sağlık Hizmetlerindeki Yeri**. İstanbul: Ayışığı Yayınları, 2001.
- SARI, Yasemin. “Hendek Savaşı (5/627)”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Sakarya Üniversitesi SBE, 2006.
- SCHOELER, Gregor. “Musa b. Ukbe'nin Meğâzîsi”. Hüseyin Akgün (çev.). **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. No.18, 2011, s. 103-136.
- ŞULUL, KASIM. “Siyer Literatüründe Kullanılan Terimler ve Özel İsimler Sözlüğüne Dair”. **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sy.19, Ocak-Haziran, 2008, s. 33-53.
- TERZİ, Mustafa Zeki. “Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri”, **Büyük Türk-İslâm Bilgini Buhârî (811-869) Uluslar arası Sempozyum 18-20 Haziran 1987**. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları. 1996, s. 159-164.
- TERZİ, Mustafa Zeki. “Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri”. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Cilt. 5, V, Samsun 1991, s. 147-156.
- TERZİ, Mustafa Zeki. **İslâm Tarih Yazıcılığının Doğuşu ve Gelişmesi**. Samsun Yüksek İslâm Enstitüsü, Samsun 1981.
- URVE b. Zübeyr (ö. 94/713). **Megâzî Resûlillah**. M. Mustafa el-A'zamî (nşr.). Riyad: 1401/1981.
- ÜNALAN, Abdullah. “İbn İshak ve Hadis Rivayetindeki Yeri”, **Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**. No.2, 2009, s. 97-113.
- YÂKÛT el-Hamevî, **Mu'cemü'l-Büldân**. I-V, Beyrut: Dâru Sâdır, 1977.
- YENİEL, Necati ve KAYAPINAR, Hüseyin. **Süneni Ebu Davud Tercüme ve Şerhi**. İstanbul: Şamil Yayınları, 2011.
- YİĞİT, İsmail. “Tebük Gazvesi”, **DİA**. Cilt. 40, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

EKLER

EK 1: BEDİR'E KATILANLARIN İSİMLERİ

EBÛ DÂVÛD	URVE B. ZÜBEYR	MUSA B. UKBE	İBN ŞİHÂB ZÜHRÎ	İBN İSHAK
1. Sa`d b. Havle 2. Hubeyb 3. Ebû Useyd 4. Hamza b. Abdülmuttalib 5. Ali b. Ebû Talib 6. Ubeyde b. Hâris 7. Abdullah b. Mesud 8. Câbir b. Abdullah 9. Mus`ab b. Sa`d'ın Babası 10. Avf b. Afra (Şehid) 11. Muavviz b. Afra (Şehid) 12. Hâtub b. Ebû Beltea'	1. Evs b. Sâmit 2. Evs b. Sâbit b. Münzir 3. Ümeyye b. Levzân 4. Erkam b. Ebü'l- Erkam 5. Bilâl-i Habeşî 6. Bişr b. Berâ 7. Beşîr b. Sa`d 8. Beşîr b. Sa`d b. Sa`lebe 9. Hz. Peygamber'in mevlası Enîse 10. Besbes el-Cühenî 11. Temîm b. Yeğâr b. Kays 12. Benî Ganm b. Selem'in mevlası Temîm 13. Hıraş b. Sümme'nin mevlası Temîm 14. Sâbit b. Akram 15. Sâbit b. Evs b. Münzir 16. Sâbit b. Amr 17. Sa`lebe b. Amr 18. Sa`lebe (Cede') 19. Sa`lebe b. Ganme 20. Cübeyr b. İyâs 21. Câbir b. Hâlid	1. Hamza b. Abdülmuttalib 2. Ali b. Ebû Tâlib 3. Zeyd b. Hârise 4. Resûlullah'ın mevlası Enese (Şehid) 5. Resûlullah'ın mevlası Ebû Kebşe 6. Ebû Mersed el-Ganevî 7. Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî 8. Ubeyde b. Hâris b. Muttalib (Şehid) 9. Tufeyl b. Hâris b. Muttalib 10. Mistah b. Üsâse b. Abbâd b. Abdülmuttalib 11. Muttaci` b. Üsâse b. Abbâd b. Abdülmuttalib (Mistah'ın kardeşi) 12. Osman b. Affân 13. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa 14. Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim 15. Şicâ` b. Vehb el-Esedî 16. Ebû Sinân b. Vehb (Şücâ'nın kardeşi) 17. Yezîd b. Rukayş b. Riâb 18. Muharriz b. Nadleb. Abdullah 19. Rebîa b. Eksem 20. Sakf b. Amr b. Sümeyt 21. Mâlik b. Amr	1. Ebû Bekir Sıddîk 2. Ömer b. Hattâb 3. Sa`d b. Ubâde 4. Ali b. Ebû Tâlib 5. Hamza b. Abdülmuttalib 6. Ubeyde b. Hâris 7. Zeyd b. Hârise 8. Hilâl b. Ümeyye 9. Mürâre b. Rebîa 10. Hz. Ömer'in mevlası Mihce`	1. Abdullah b. Mes`ûd 2. Ubeyde b. Hâris (Şehid) 3. Umeyr b. Ebû Vakkas (Şehid) 4. Amr b. Nadle (Şehid) 5. Âmir b. Bükeyr (Şehid) 6. Sa`d b. Leys (Şehid) 7. Ömer b. Hattâb'ın mevlası Mehce (Şehid) 8. Safvân b. Beydâ (Şehid) 9. Sa`d b. Hayseme (Şehid) 10. Mübeşşer b. Abdülmünzir (Şehid) 11. Yezid b. Hâris (Şehid) 12. Ümeyr b. Hammâm (Şehid) 13. Rafi` b. Muallâ (Şehid) 14. Hârise b. Süreka (Şehid) 15. Avf b. Afra (Şehid) 16. Muavviz b. Afra (Şehid) 17. Osman b. Affân (Bedir savaşından Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye sebebiyle geri kaldı. Ancak Hz. Peygamber O'na ganimetten hisse verdi.) 18. Ebû Huzeyfe Utbe b. Rebîa 19. Zübeyr b. Avvâm 20. Mus`ab b. Ümeyr

<p>22. Câbir b. Abdullah 23. Câbir b. Atîk 24. Hâtub b. Beltea' 25. Hârise b. Hamîd 26. Hâris b. Sevvâd 27. Hâris b. Sürâka 28. Beşîr b. Abdü'l-münzir 29. Hâris b. Muâz b. Nu`mân 30. Hâris b. Sımme 31. Hâris b. Hazme 32. Hâris b. Kays 33. Hâris b. Zeyd 34. Zekvân b. Abdükays 35. Râfi' b. Yezîd 36. Râfi' b. Muallâ 37. Râfi' b. Cu'diyye 38. Rafî' b. Hars 39. Hâris b. Hâtub 40. Rifâ'a b. Râfi' 41. Rebîa b. Ektem 42. Rifâ'a b. Amr 43. Rebîa b. İyâs 44. Zeyd b. Hârise 45. Zeyd b. Hattâb 46. Ebû Talha Zeyd b. Sehl 47. Zeyd b. Hars b. Hazrec 48. Zeyd b. Mirs 49. Zeyd b. Amr 50. Zeyd b. Eslem 51. Ziyad b. Lebîd 52. Sa`d b. Muâz</p>	<p>22. Midlâc b. Amr 23. Utbe b. Gazvân 24. Utbe'nin mevlası Habbâb 25. Zübeyr b. Avvâm 26. Hâtub b. Ebû Belteâ 27. Hâtub'ın mevlası Sa`d 28. Ebû Sinân b. Vehb el-Esedî 29. Mus`ab b. Ümeyr 30. Süveybit b. Harmele 31. Tuleyb b. Ümeyr 32. Abdurrahman b. Avf 33. Sa`d b. Ebû Vakkâs 34. Ümeyr b. Ebû Vakkâs (Şehid) 35. Mikdâd b. Amr b. Sa`lebe 36. Abdullah b. Mes`ûd 37. Mes`ûd b. Rebîa b. Amr 38. Zü's-Şimâleyn b. Abdüamr b. Nadle b. Gubşân 39. Habbâb b. Ers 40. Ebû Bekir Sıddîk 41. Ebû Bekir'in mevlası Bilâl b. Rabâh 42. Ebû Bekir'in mevlası Âmir b. Fühayre 43. Süheyb b. Sinân 44. Talha b. Ubeydullah 45. Ebû Seleme Abdullah b. Abdülesed 46. Şemmâs b. Osman b. Şerîd 47. Erkam b. Ebü'l-Erkam 48. Ammâr b. Yâsir 49. Muattib b. Hamra</p>	<p>21. Abdurrahman b. Avf 22. Ebû Seleme b. Abdü'l-Esed 23. Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye 24. Osman b. Maz`un 25. Âmir b. Rebîa 26. Ebû Sebre b. Ebû Rehm 27. Süheyl b. Beydâ</p>
---	---	--

<p>53. Sa`d b. Ubâde 54. Sa`d b. Hayseme 55. Sa`d b. Zeyd b. Malik 56. Sa`d b. Sehl 57. Sa`d b. Ubeyd b. Nu`mân 58. Sa`d b. Nu`mân b. Kays 59. Hâtıb b. Ebû Beltea'nın mevlası Sa`d 60. Havla'nın mevlası Sa`d 61. Sehl b. Adâ 62. Süheyl b. Beydâ 63. Seleme b. Sellâme 64. Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim 65. Ebû Dücâne Semmâk b. Hareşe 66. Osman b. Amr 67. Abdullah b. Revâha 68. Abdullah b. Serhas 69. Tufeyl b. Nu`mân 70. Abdullah b. Amr 71. Abdullah b. Abdullah b. Übeyy b. Selül 72. Abdullah b. Târik 73. Abdullah b. Seleme b. Malik 74. Abdullah b. Urfuta 75. Abdullah b. Ümeyr 76. Abdullah b. Rebîa b. Kays 77. Abdullah b. Sa`lebe 78. Abdullah b. Cedd b. Kays 79. Abdullah b. Humeyr</p>	<p>50. Ömer b. Hattâb 51. Zeyd b. Hattâb 52. Hz. Ömer'in mevlası Mihca` (Şehid) 53. Amr b. Sürâka b. Mu`temir 54. Abdullah b. Sürâka b. Mu`temir 55. Vâkıd b. Abdullah b. Abdümenâf 56. Havlî b. Ebû Havlî 57. Hilâl b. Ebû Havlî 58. Âmir b. Rebîa 59. Âmir b. Bükeyr 60. Âkıl b. Bükeyr (Şehid) 61. Saîd b. Zeyd 62. Mâlik b. Amr el-Adevî 63. Osman b. Maz`ûn 64. Saîb b. Osman b. Maz`ûn 65. Kudâme b. Maz`ûn 66. Ma`mer b. Hâris b. Ma`mer b. Habîb 67. Abdullah b. Maz`ûn 68. Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adiy 69. Ebû Sebre b. Ebû Vehm 70. Abdullah b. Mahreme 71. Abdullah b. Süheyl 72. Amr b. Avf 73. Sa`d b. Havle 74. Vehb b. Sa`d b. Ebû Serh 75. Hâtıb b. Amr 76. Âmir b. Amr b. Âmir b. Hâris 77. Süheyl b. Beydâ 78. Safvân b. Beydâ (Şehid)</p>		
--	---	--	--

	<p>80. Abdullah b. Abdümenaf 81. Abdullah b. Kays 82. Ubeyde b. Hars b. Muttalib 83. Ebû Kays b. cebr 84. Âmir b. Fûheyra 85. Ümâre b. Hazm 86. Ümeyr Ebû Dâvûd b. Âmir 87. Ümeyr b. Ebû Vakkâs 88. Urve b. Utbe 89. Itban b. Malik 90. Ferve b. Amr 91. Kays b. Ebû Sa'sa' 92. Katâde b. Nu`mân 93. Ebû Mersed el-Ganevî 94. Muhammed b. Mesleme b. Hâlid 95. Ebu'l-Heysem b. el-Teyyehân 96. Muâz b. Cebel 97. MikdÂd b. Amr 98. Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî 99. Ebû Bürde b. Neyyar</p>	<p>79. Amr b. Hâris b. Züheyr 80. Amr b. Ebû Serh b. Rebîa b. Hilâl 81. Vehb b. Ebû Serh b. Rebîa b. Hilâl 82. İyâd b. Züheyr b. Ebû Şeddâd b. Rebîa b. Hilâl 83. Sa`d b. Muâz b. Nu`mân 84. Amr b. Muâz b. Nu`mân 85. Hâris b. Evs 86. Hâris b. Enes b. Mâlik 87. Habbâb b. Kayzî b. Amr b. Sehl 88. Sa`d b. Zeyd b. Mâlik 89. Seleme b. Sellâme b. Vakş 90. Abbâd b. Bişr b. Vakş 91. Râfi` b. Sehl 92. Hâris b. Huzeyme b. Adiy 93. Muhammed b. Mesleme 94. Ebü'l-Heysem b. Teyyehân 95. Ubeyd b. Teyyehân 96. Abdullah b. Sehl b. Râfi` 97. Katâde b. Nu`mân 98. Ubeyd b. Evs b. Mâlik b. Sevâd 99. Nasr b. Hâris 100. Muattib b. Ubeyd 101. Abdullah b. Tânk b. Amr b. Mâlik 102. Mes`ûd b. Abdüsa`d 103. Ebû Abs b. Cebr b. Amr b. Zeyd 104. Ebû Bürde b. Niyâr 105. Zuheyr b. Râfi` 106. Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Eklâh 107. Muattib b. Kuşeyr 108. Umeyr b. Ma`bed b. Ez`ar b. Zeyd</p>		
--	--	--	--	--

		<p>109. Sehl b. Hanîf 110. Sübeyk b. Hâtıb b. Kays b. Heyşe 111. Mübeşşir b. Abdülmünzir (Şehid) 112. Rifâa b. Abdülmünzir 113. Sa`d b. Ubeyd b. Nu`mân 114. Uveym b. Sâide 115. Râfi` b. Uncude 116. Ubeyd b. Ebû Ubeyd 117. Sa`lebe b. Hâtıb 118. Ebû Lübâbe Beşîr b. Abdülmünzir 119. Hâris b. Hâtıb 120. Üneys b. Katâde 121. Ma`n b. Adiy 122. Sâbit b. Akram 123. Abdullah b. Seleme 124. Zeyd b. Eslem Sa`lebe 125. Rib`î b. Râfi` 126. Âsım b. Adiy b. Cedd b. Aciân 127. Abdullah b. Cübeyr 128. Âsım b. Kays b. Sâbit b. Nu`mân 129. Ebû Habbe b. Amr Sâbit 130. Sâlim b. Umeyr b. Sâbit 131. Hârib b. Nu`mân 132. Havvât b. Cübeyr b. Nu`mân 133. Nu`mân b. Ebû Cezme b. Nu`mân 134. Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha b. Cülâh 135. Abdurrahman b. Abdullah b. Sa`lebe 136. Sa`d b. Hayseme (Şehid) 137. Münzir b. Kudâme</p>		
--	--	--	--	--

		<p>138. Mâlik b. Kudâme 139. Hâris b. Arfece b. Hâris b. Mâlik 140. Ganem b. Silm b. Mâlik b. Evs oğullarının mevlası Temîm 141. Cebr b. Atîk b. Hâris 142. Mâlik b. Nümeyle 143. Nu`mân b. Isr 144. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr İmrüü'l-Kays 145. Sa`d b. Rebî` b. İmrüü'l-Kays 146. Abdullah b. Revâha b. İmrüü'l- Kays 147. Hallâd b. Süveyd b. İmrüü'l-Kays 148. Sa`d b. Süveyd b. Kays 149. Ubâde b. Kays b. Ka`b b. Kays 150. Amr b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmrüü'l-Kays 151. Beşîr b. Sa`d 152. Simâk b. Sa`d b. Sa`lebe 153. Abdullah b. Abs 154. Yezîd b. Hâris b. Füşum (Şehid) 155. Hubeyb b. İsâf b. Inebe b. Amr b. Hudeyc 156. Abdullah b. Zeyd b. Sa`lebe b. Abdürabbih b. Zeyd 157. Hureys b. Zeyd b. Sa`lebe b. Abdürabbih b. Zeyd 158. Süfyân b. Bişr 159. Temîm b. Yeâr b. Kays b. Adiy b. Ümeyye 160. Abdullah b. Umeyr/ Abdullah b.</p>		
--	--	---	--	--

		<p>Rebî`</p> <p>161. Zeyd b. Müzyen b. Kays b. Adiy</p> <p>162. Abdullah b. Müzyen</p> <p>163. Abdullah b. Urfuta</p> <p>164. Abdullah b. Rebî` b. Kays b. Amr b. Abbâd b. Ebcer</p> <p>165. Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selûl</p> <p>166. Evs b. Abdullah b. Hâris b. Hûlî</p> <p>167. Ukbe b. Rebîa el-Ensârî</p> <p>168. Sâbit b. Rebîa</p> <p>169. Zeyd b. Vedîa b. Amr b. Kays b. Cez`</p> <p>170. Ukbe b. Vehb</p> <p>171. Rifâa b. Amr b. Nevfel b. Abdullah b. Sinân</p> <p>172. Âmir b. Seleme b. Âmir</p> <p>173. Ma`bed b. Kuşeyr</p> <p>174. Âsım b. Bükeyr</p> <p>175. Evs b. Sâmit b. Kays b. Asram</p> <p>176. Nu`mân b. Mâlik b. Sa`lebe</p> <p>177. Sâbit b. Hezzâl b. Amr</p> <p>178. Ümeyye b. Levzân b. Sâlim b. Mâlik</p> <p>179. Mâlik b. Duşşum b. Mardaha</p> <p>180. Rebî` b. İyâs</p> <p>181. Vedefe b. İyâs b. Amr b. Ganem</p> <p>182. Amr b. İyâs</p> <p>183. Mücedder b. Ziyâd b. Amr</p> <p>184. Hâris b. Hazme</p> <p>185. Abdullah b. Sa`lebe b. Hazme</p>		
--	--	---	--	--

		<p>186. Bahhâs b. Sa`lebe b. Hazme 187. Ebû Dücâne Simâk b. Evs b. Hareşe 188. Ziyâd b. Ahreş b. Amr el-Cühenî 189. Ebû Üseyd Mâlik b. Rebâa b. Beden 190. Mâlik b. Mes`ûd 191. Abdürabb b. Hak b. Evs b. Kays b. Sa`lebe b. Tarîf b. Hazrec 192. Ka`b b. Himmân b. Sa`lebe 193. Damre b. Ka`b b. Amr b. Adiy b. Âmir b. Cüheyne 194. Ziyâd b. Amr el-Cühenî 195. Besbes b. Amr el-Cühenî 196. Hubâb b. Münzir b. Cemûh (Şehid) 197. Umeyr b. Humâm b. Cemûh (Şehid) 198. Hırâş b. Sımme'nin mevlası Temîm 199. Abdullah b. Amr b. Harâm 200. Muâz b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm 201. Muavviz b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm 202. Hallâd b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm 203. Habîb b. Sa`d 204. Sâbit b. Sa`lebe 205. Sa`lebe 206. Umeyr b. Hâris b. Libde b.</p>		
--	--	--	--	--

		<p>Sa`lebe b. Hâris 207. Hırâş b. Simme b. Amr b. Cemûh b. Zeyd b. Harâm 208. Bişr b. Berâ b. Ma`rûr 209. Tufeyl b. Mâlik b. Hansâ 210. Tufeyl b. Nu`mân b. Hansâ 211. Cebbâr b. Sahr 212. Hârise b. Humeyyir 213. Abdullah b. Humeyyir 214. Esved b. Zeyd b. Sa`lebe b. Ubeyd b. Ganem 215. Yezîd b. Hudâm 216. Yezîd b. Münzîr b. Serh b. Hunnâs 217. Ma`kıl b. Münzir b. Serh b. Hunnâs 218. Abdullah b. Nu`mân b. Beldeme 219. Dahhâk b. Hârise b. Zeyd b. Sa`lebe 220. Ma`bed b. Kays b. Sahr 221. Abdullah b. Abdümenâf b. Nu`mân 222. Câbir b. Abdullah b. Riyâb b. Nu`mân 223. Huleyde b. Kays b. Nu`mân 224. Nu`mân b. Sinân 225. Yezîd b. Âmir b. Hadîde 226. Süleym b. Amr b. Hadîde 227. Kutbe b. Âmir b. Hadîde 228. Süleym b. Amrûn'un mevlası Antere b. Amr</p>		
--	--	--	--	--

		<p>229. Absî b. Ūbî 230. Sa`lebe b. Aneme b. Adiy b. Nâbi 231. Ebü'l-Yüsr b. Amr 232. Sehl b. Kays b. Übey b. Ka`b b. Kayn 233. Amr b. Aneme b. Adiy b. Nâbi 234. Muâz b. Cebel 235. Hâris b. Kays b. Hâlid b. Muhalled 236. Cübeyr b. İyâs b. Hâlid b. Muhalled 237. Sa`d b. Osman 238. Mes`ûd b. Hâlid b. Âmir b. Muhalled 239. Hâris b. Kays b. Hâlid b. Muhalled 240. Ubâde b. Kays b. Âmir b. Hâlid b. Muhalled 241. Es`ad b. Yezîd b. Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk 242. Fâkih b. Bişr b. Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk 243. Muâz b. Mâs b. Kays b. Halde 244. Mes`ûd b. Sa`d b. Kays b. Halde 245. Enes b. Katâde 246. Rifâa b. Râfî` b. Mâlik b. Aclân 247. Rafî` b. Mâlik b. Aclân ez-Zürakî 248. Ubeyd b. Zeyd 249. Isme b. Hüseyin b. Vebere b. Hâlid b. Aclân 250. Müleyl b. Vebere b. Abdülkerîm</p>		
--	--	---	--	--

		<p>b. Hâlid b. Aclân 251. Itbân b. Mâlik b. Amr b. Aclân Âsım b. Adiy b. Ced b. Aclân 252. Âsım b. Adiy b. Ced b. Aclân 253. Ziyâd b. Lebîd b. Sa`lebe b. Sinân 254. Ruhayle b. Sa`lebe b. Halde 255. Halife b. Adiy 256. Hâlid b. Kays b. Mâlik b. Aclân b. Beyâda 257. Râfi` b. Muallâ b. Levzân (Şehid) 258. Hilâl b. Muallâ b. Levzân 259. Ebû Eyyüb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb 260. Sâbit b. Hâlid b. Nu`mân b. Hansâ 261. Umâre b. Hazm b. Zeyd b. Levzân 262. Hârise b. Nu`mân 263. Süheyl b. Râfi` b. Ebî Amr 264. Adiy b. Ebü'z-Zağbâ el-Cühenî 265. Mes`ûd b. Evs b. Yezîd b. Efram 266. Huzeyme b. Evs b. Yezîd b. Efram 267. Râfi` b. Hâris b. Sevâd 268. Nu`mân b. Amr b. Rifâa 269. Âmir b. Muhalled b. Hâris 270. Abdullah b. Kays b. Halde 271. Usayme el-Eşcaî 272. Vedfa b. Amr 273. Sâbit b. Amr b. Zeyd b. Adiy 274. Sa`lebe b. Amr b. Mihsan 275. Sehl b. Atık b. Nu`mân b. Amr 276. Hâris b. Sımme b. Amr b. Atık</p>		
--	--	--	--	--

		<p>277. Übey b. Ka`b 278. Enes b. Muâz b. Enes b. Kays 279. Evs b. Sâbit b. Münzir 280. Ebû Şeyh b. Übey b. Sâbit 281. Ebû Talha Zeyd b. Sehl 282. Hârise b. Sürâka b. Hâris (Şehid) 283. Amr b. Sa`lebe b. Vehb b. Adiy 284. Selît b. Kays b. Amr 285. Ebû Selît Üseyr b. Amr 286. Sâbit b. Hassân b. Amr 287. Âmir b. Ümeyye b. Zeyd b. Haşhaş 288. Muharrere b. Âmir b. Mâlik b. Adiy 289. Kays b. Seken b. Kays b. Zeûrâ 290. Ebü'l-A`ver b. Hâris 291. Kays b. Ebî Sa`saa 292. Abdullah b. Ka`b b. Amr 293. `Isme 294. Umeyr b. Âmir b. Mâlik 295. Kays b. Muhalled b. Sa`lebe 296. Nu`mân b. Abdüamr b. Mes`ûd 297. Dahhâk b. Abdüamr 298. Câbir b. Hâlid b. Abdüleşhel 299. Saîd b. Süheyl b. Abdüleşhel 300. Ka`b b. Zeyd b. Kays b. Mâlik 301. Büceyr b. Ebû Bücer</p>		
--	--	---	--	--

ÖZGEÇMİŞ

08.01.1990 tarihinde İstanbul'da doğdu. 2007'de Eyüp Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden, 2012 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans çalışmalarına başladı. 2014 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne İslam Tarihi Araştırma Görevlisi olarak atanmış olup halen aynı yerde görev yapmaktadır.